

JULIJIN DNEVNIK

PETAR NANSEN

AKTIV

PETAR NANSEN
JULIJIN DNEVNIK
ROMAN JEDNE DJEVOJKE

Odlomak

Ovu sam bilježnicu dobila od majke za Božić. Upisat ću u nju sve svoje doživljaje i misli iskreno i sasvim po duši. Neću sama sebi laskati, nego ću iznijeti dobro kao i zlo. Na taj način bit će mi moj dnevnik vrlo poučno ogledalo. Ali kad jednom ispišem ovu knjigu, hoće li mi ona tada pričati o sretnom ili o tužnom životu, hoće li biti roman pun napetih doživljaja ili – ah, samo sićušno dnevno izvješćivanje? To sad pitam sama sebe radoznalo i uznemireno, laćajući se posla.

PETAR NANSEN

Ovaj je danski pisac, poznat kod nas jedino po svojoj izvrsnoj i izvanredno uspjeljoj komediji *Sretan brak*, koja se prije nekoliko desetljeća igrala na zagrebačkoj pozornici. Pokojna Ljerka Šramova, Grund i Štefanac sjajno su interpretirali ovu modemu pastirsku igru, u kojoj ljupka i darežljiva pastirica usrećuje naizmjenice nekoliko pastira.

Drugo nije ništa od njega prevedeno na hrvatski, premda je on već odavno po cijelom svijetu poznat i priznat. Nije mnogo knjiga napisao, tek nekoliko svezaka novela i tri knjige ljubavi: *Marija*, *Julijin dnevnik* i *Mir božji*. Prije *Mira božjega* napisao je još *Juditin brak*, mučnu borbu između muža i žene u formi dijaloga.

Najviše je pisao u svojoj mladosti i razumije se, o mladosti i o ljubavi. Kako je bio izuzetno lijep, žene su ludovale za njim i jako ga razmazile.

O tom svjedoče sve njegove knjige. Mnogi mu zbog toga zamjeraju, da nema dovoljno moralne strogosti, da je odviše podatljiv i mekan, a on to i ne taji, već sasvim iskreno razotkriva svoje srce i piše onako kako osjeća. Jer on nije ni moralist, ni tendenciozni pisac, već samo pjesnik, koji sa sanjarskim smiješkom otkida rumene ruže s bokora, te se naslađuje njihovim mirisom.

Nansen je dobio častan naslov danskoga Maupassanta. Bez sumnje, zbog svoje otvorenosti i čovječne iskrenosti, koja doduše bezazlene duše može gdjegdje i povrijediti, ali je u svojoj biti zdrava pa sređeni duhovi nalaze u njoj veliko literarno uživanje. Inače se Nansen razlikuje od Maupassanta, što se u svakom djelu pokazuje drugačiji i po stilu i po tehnici. Tako je u *Sretnom braku* diskretan i miran motrilac, te se doista može usporediti s Maupassantom. U čisto ljubavnoj knjizi *Mariji*, naprotiv, intonirao je jarki personalni, lirski i naivni ton umjetnika, koji se opija obilnom mилоšću vlastitoga svoga života, u čemu nema nikakove sličnosti s Maupassantom. Napokon

u *Julijinom dnevniku* poslužio se otvorenim, slikovitim i neosobnim stilom impresionista, čisti Maupassant.

U ovom je djelu karakterističan za Nansenov impresionizam već onaj neprisiljeni i lagodni pripovjedački oblik dnevnika. Mlada i obrazovana djevojka zapisuje svoje dnevne doživljaje u stvarnom slijedu. Ako na primjer prije podne naiđe na kakvu zaboravljenu koprenu na tavanu, a navečer zaboravlja odlučan rendez-vous, ispriповijedat će najprije sve o kopreni, a onda tek o ljubavnom svom sastanku jer to tako iziskuje pripovjedačeva jednostavna i prirodna manira.

Nansen je odličan i vrlo kultiviran književnički duh. Nad svim njegovim djelima razlijeva se vedra radost i suncem ozareno veselje. Iz njegovih redaka razabire se mrmorenje proljetnoga lahora u lišću i žuborenje skakutavog potočića u šumi. Priprost je to pisac, srdačan, istinit i moderan u pravom smislu ove riječi. Njegove se knjige upijaju u srce čitatelja.

Petar Nansen rodio se god. 1861. u Kopenhagenu, a onda dvadeset godina ne piše ništa. Čitava dva desetljeća bio je upravitelj najvećeg skandinavskog nakladničkog pothvata Gyldendalske Boghandel u svom rodnom gradu. Prestao je pisati, da uzmogne druge pisce podupirati. Nakon toga ostavio se i toga posla, a nigdje ne nalazimo zapisano čime se tada bavio. Možda se definitivno dao na omiljeno svoje ljenčarenje.

U toj stvari međutim prepuštamo riječ najpoznatijem danskom modernom piscu, Hermanu Bangu, koji je svog školskog druga najbolje poznao, te ga opisao ovako:

Nikad nisam mislio, da bi od najvećega ljenčine na svijetu mogao postati najmarljiviji čovjek na kugli zemaljskoj. Pa ipak se to može dogoditi. Dogodilo se s Petrom Nansenom. On je u svojoj mladosti bio najveći ljenčina svoga grada i svoje zemlje. Još i više, bio je čudo od ljenosti. Stanovali smo u istoj kući. Kad sam poslije doručka odlazio u svoju redakciju, pozvonih usput na njegovim vratima, da mu u 12 sati o podne zaželim "dobro jutro". Sjedio je pred kaminom na stolici, sav zamotan u sagove i ništa mi nije odgovarao, samo kimnuo glavom, bio je prelijen da govori. Ja odoh.

Kad sam se u 18 sati vraćao kući, opet sam pozvonio na vratima gospodina Petra Nansena. Sjedio je na istoj stolici pred kaminom,

nepomičan i zamotan u sagove. Nije se uopće ni maknuo s mjesta.

Upitao sam ga: – Što si radio?

On mi je odgovorio: – Ništa.

Ja opet: – Misliš li o čemu?

Odgovorio mi: – Ni o čemu.

– Jesi li možda bolestan?

– Nisam.

Poslije tog napora večerao je s tekom dvadesetogodišnjeg mladića. A poslije večere opet je sjedio na istoj stolici pred kaminom, nepomičan i zamotan u sagove. To je bio njegov rad.

Ali jednog dana, došavši kući, vidjeh da je promijenio mjesto. Nije više sjedio pred kaminom, nego za pisaćim stolom.

– Za ime božje – rekoh – šta ti tu radiš?

– Pišem komediju – odgovori on – Za sat će biti gotova.

I za sat je doista bila gotova. Pročitao mi ju je.

Bila je vrlo dobra. Ali poslije toga napora opet je počivao godinu dana pred kaminom, no sada bez sagova. A onda jednog dana dođe k meni i stojeći na pragu reče: – Napisao sam zbirku novela.

– Ah, a ja o tom ništa ne znam – rekoh.

– Ne – odgovori on – upravo sam dovršio. Tri sam noći pisao.

Ove su mu novele pronijele ime i slavu po svoj Danskoj, i od toga doba postade Nansen marljivim čovjekom.

Kao novinar odlikovao se najfinijim stilom i ukusom. O gracioznosti njegove jezične umjetnosti može govoriti samo onaj, koji poznaje sve finese našega jezika. Još danas kolaju legende o njegovoj neusporedivoj vještini i okretnosti u diskusiji. S napola izrečenom dosjetkom znao je napola ubiti čovjeka, a sa trideset rečenica učinio je najomraženije djelo najsimpatičnijim.

Za vrijeme praznika pisao je romane, koje je sav svijet čitao. Dok je sjedio u kazalištu kao kritičar, skicirao je novele, a skice je samo sipao iz svojih vrlo elegantnih rukava. Pored toga si ga mogao vidjeti na svim mjestima i u svim društvima, i sve su ga žene ljubile, što također oduzima mnogo vremena. Na svim poljima i područjima bio je najmarljiviji čovjek svoga grada i svoje zemlje.

Takav je bio dvadesetih godina dvadesetog stoljeća. Kao ravnatelj moćnoga Gyldendala najsajnije dokazuje svoju marljivost: svima pomaže, svačije poslove vodi i uređuje. Čita knjige svih svojih

prijatelja, popravlja ih, da je savjete i provodi korekturu. Jednome pribavlja novac, drugome mjesto, a trećemu da je upute za burzu. On je vječiti posrednik i vazda traženi sudac. U literaturi nema spora, kojega on ne bi imao rješavati, ni na burzi panike, koju on ne bi morao stišati.

Ali Petar Nansen nalazi vremena za sve, a uz to se samo dobrodušno osmjehuje. Dobrodušno, sa malo ironije. Jer on je mnogo vidio.

U svojoj mladosti bio je vrlo mučaljiv; s godinama postao je razgovorljiviji. Samo o nečemu nikad ne govori: o sebi. Za to nije nikad imao kada. I zbog toga je on jedini čovjek, što ga poznajem, koji se nikad nije tužio.

Kad jednom u svojoj 97. godini umre, neće ni živa duša znati, što je Petar Nansen trpio. A najgluplji će misliti, da je umro čovjek kome je sav život bio obasjan suncem. U sobi njegove prekrasne žene visi slika Petra Nansena. Bojama naslikana slika mladića, gotovo još dječaka. Ta slika ima svoju povijest. Jedan od najvećih danskih slikara trebao je naslikati prizor iz židovske prošlosti, kako veliki rabin naučava židovske mladiće. Taj slikar dođe u školu, gdje se odgajao mladi Petar Nansen. I među jatom učenika pade mu pogled na ovu krasnu i osebujnu istočnjačku glavu. On zamoli, da bi ga smio naslikati i naslika ga kako slušajući riječ Božju upire oči u onoga, koji je naviješta s najvećom vjerom i s najvećim obožavanjem među svima učenicima. Ta slika iz njegove sedamnaeste godine karakterizira čitavo Nansenovo biće. U ovim bojama i linijama odrazuje se sva njegova pjesnička duša.

Jer ovim uzdignutim pogledom, punim vjere i obožavanja, gleda on ženu koju ljubi. Onaj je pogled upirao u Juliju i u Mariju, i u onu koju želi za sve vijeke.

Jest, taj pjesnik je pjesnik, a ljubav je njegova religija. Petar Nansen pjeva samo o ljubavi. Za njega ništa drugo ne postoji. A žene, koje nehotice osjećaju, da to pjesničko obožavanje nije tek prolazno ushićenje, već duboko čuvstvo, što izvire iz dubina muškoga srca, žene, koje shvaćaju iskrenost toga obožavanja, jatomice se kupe oko njega i njegovih knjiga, kojima je jedina svrha veličanje žene. Jer pjesnik ne vidi ništa drugo i ništa više, nego samo ženu koju ljubi.

U tom je Nansenova jednostranost, ali i njegova umjetnička snaga.

Usred naturalističke škole, koja je svojim beskrajnim opisivanjem okoline i nabranjem kojekakvih sitnica ubijala cjelovitost i sav život, te baš ono zastirala što je htjela otkriti ostao je Petar Nansen slobodan i svoj. A to se čudo dogodilo sasvim jednostavno. Naprosto zbog toga, što Petar Nansen sve te ravnodušne sitnice uopće nije vidio.

Vidio je samo svoje, samo ono što mu je vrijedilo: ženu, koju je klečeći ljubio.

I jer nije ni o čem drugom govorio, postao je slobodnim i snažnim umjetnikom.

Ništa nije vječno, a najmanje naša jadna djela. Čak je i papir, na kojem pišemo, nalik na list, koji se već sada, venući, svija na okrajcima.

Ali Nansenove će knjige o ljubavi dugo živjeti. Jer oni, koji tako ljube, uvijek će se vraćati k njima i uživati.

U Berlinu, mjeseca listopada 1908.

Herman Bang

JULIJIN DNEVNIK

Ovu sam bilježnicu dobila od majke za Božić. Upisat ću u nju sve svoje doživljaje i misli iskreno i sasvim po duši. Neću sama sebi laskati, nego ću iznijeti dobro kao i zlo. Na taj način bit će mi moj dnevnik vrlo poučno ogledalo. Ali kad jednom ispišem ovu knjigu, hoće li mi ona tada pričati o sretnom ili o tužnom životu, hoće li biti roman pun napetih doživljaja ili – ah, samo sićušno dnevno izvješćivanje? To sad pitam sama sebe radoznalo i uznemireno, laćajući se posla.

Preporučujem dakle svoju knjigu milostivoj sudbini i svim dobrim silama!

Kopenhagen, dne 27. prosinca 1891.

Julija Matilda Magens,
rođena 23. travnja 1872.,
kći slikara cvijeća profesora Holgera Magensa.

Kako je to svečana misao, da je sada svršena stara godina, a u magli i tami zimske noći javlja se nova. Opet je prošla jedna godina – što mi je donijela? Počinje nova – što će mi donijeti? Na prvo pitanje mogu odgovoriti: stara godina nije mi donijela ništa. Kad mislim o njoj, pričinja mi se dugačkom, ravnom cestom bez boja, bez prekida, bez promjena. Niz tih svakidašnjih šetnja, a sve su jednako duge, sve udaraju istim pravcem, sve u istoj sumornoj okolini. Prije podne ova slika: moja draga majčica i ja silazimo niz stari Kraljev put prema gradu da nabavimo što nam treba. Koračamo brzo i mičemo se uz mnoge ljude, kao da ne pripadamo k njima. Poznajemo samo malo od njih, a oni još manje poznaju nas.

A ipak nas zacijelo svi znaju. Mi smo stalne figure na tom putu. *Udovica s kćerkom*, nazvao nas je jednom neki prolaznik.

I majka i ja nasmiješile smo se toj napomeni, jer je uistinu bila vrlo dobra. Majka sitna i nježna, vazda u crno odjevena; ja visoka i tanka, možda malo i pretanka, nažalost ne baš osobito lijepo odjevena, ali prema svojim jadnim prilikama sasvim chik. Nigdje se ne zaustavljamo, nego idemo ravno dalje, kao da nam je hodanje neki posao, te se ne obaziremo ni desno ni lijevo. Uostalom, ovo posljednje nije baš sasvim tako, to jest, majka gleda ravno preda se, ali ja zirkam pomalo na obje strane.

Dolazimo kući, primiče se vrijeme objedu. Kako je hladno u našoj blagovaonici, unatoč girlandama od ruža i južnog voća, kojima je otac dekorirao zidove. Najprije posjedamo majka, Franjo (dugačak šesnestogodišnji dječak) i ja za stol. Onda izlazi otac iz svog ateliera. Jako je visok i mršav, vazda u sivom odijelu s dugačkim kaputom; uvijek mu je zima i uvijek je boležljiv, čini mi se da on unosi studen u sobu. Otac nas oštro promjeri kroz svoje zlatne naočale, kimne glavom i sjedne, ne govoreći ni riječi. I onda objedujemo kao da je to neka teška dužnost koju trebamo izvršiti. Jedemo što manje, da što prije dovršimo, zato i jesmo svi tako tanahni, kao biljke, koje rastu u sjeni. Ta mi je poredba pala na um jednog dana, kad smo ustali od

stola. Kako smo tu stajali, troje velikih i jedna mala odjednom sam se sjetila kaline, što smo je nekad imali. Mislili smo da je uginula pa smo je odnijeli u tamnu komoru. I onda sam jednog jutra došla ja unutra i vidjela da je opet proklijala, te ispružila četiri tanašne, blijedo–zelene stabljičice sa sićušnim prozirnim listićima na vršku.

Razgovor kod stola nije baš osobito zabavan. Počinje se time, da mati pita oca: – Kako ti je danas, Holger? Da li te je jako boljela glava?

A on odgovara: – Kad bi bila samo glava! Ali ovo prokleta trganje u križima još će me u grob strovaliti! – Sutradan počinje majka s križima, a onda se možeš okladiti da je sada opet s glavom gore.

Ostali dio razgovora za objedom tiče se monsieur Franje, koji je uvijek nešto skrivio. Franju, koji polazi višu gimnaziju, vazda sumnjiče zbog lijenosti i lakoumlja, zbog premnogog pušenja i alkoholnih pića. A uz to se moj esteta gospodin otac ljuti na njegovo deransko, nezgrapno vladanje, na neukusno baratanje nožem i vilicom, na ljuljanje na stolici, na nečiste nokte itd. Tako se naš objed najugodnije začinja.

Večer je oaza dana, kad Franjo ode u svoju sobu da uči ili da kriomice pije grog, a otac nam u 10 sati zaželi “laku noć”, onda majka i ja sjedimo skupa i povjerljivo razgovaramo. Otvorimo vratašca od peći, tako da se žeravica krijesi kroz rešetku; svjetiljku prekrijemo crvenim zaslonom, pa se udobno smjestimo na sofi. O čemu govorimo? O svemu i o ničemu, o najvišim i o najneznatnijim stvarima, o onom, što pišu novine, o knjigama, koje smo čitale, o velikim životnim problemima, o obiteljskim događajima starijega i novijeg datuma, ali najviše govorimo o ljubavi. Kad majka govori o ljubavi, onda je u tom tako nešto lijepo, ganutljivo, da potkraj redovno proplačem. Uboga majčice, tako je veliko i toplo tvoje srce i sva si ti stvorena za to, da se nježno postupa s tobom! Majka je u svojoj mladosti zacijelo doživjela kakav roman. Nije nikako moguće, da ju njene bračne uspomene ispunjavaju tolikom poezijom. Jer udala se za oca kad joj je bilo 27 godina i poslije smrti njenih roditelja, koji joj nisu ništa ostavili. A ipak je najljepše kad majka pripovijeda o svom roditeljskom domu, gdje je sve bilo tako otmjeno i veselo na glazbenim soarejama, na plesovima i sanjkanju. Ah, djede, djede! Kako si samo mogao sav novac potrošiti, tako da se

tvoja uboga unuka ne može nauživati nikakve radosti u životu! A ti krasna, čudesno krasna bako, ti, o kojoj pričaju toliko dražesnih, ali ne uvijek sasvim pristojnih pustolovina. Zašto te nisam mogla bolje upoznati, ti sjajna ženo, koja si dopustila, da te na tvoj vjenčani dan usred gozbe pograbi djed, pa da te na četveroprežnim saonama odveze u svoj dvor, gdje ste vas dvoje sami produžili pirovanje!

Ako sa svoga, zacijelo sjajnoga i veseloga neba, pratite zemaljski život svojih potomaka, mora da ste se rastužili i ražalili na Silvestrovo, koje smo majka i ja danas proslavile. Ne, u našoj se kući ne slavi kao u vašoj stara godina gromkim poklicima za obilnim stolom, a nova pozdravlja šampanjcem.

Sjedile smo sasvim same, majka i ja, i čekale Novu godinu. Sjedile smo, svaka zgrbljena u svom kutu sofe, duga dva sata, a da nismo ni poželile, da se po običaju porazgovorimo. A kad je stara, istrošena ura na zidu svojim slabašnim, hrapavim kucajima naviještala ponoć, uspravile smo se i slušale. Spopao me neki čudan strah. Bilo je glupo, ali osjećala sam, kao da mi otkucava sudnji čas. Svaki kucaj ure odzvanjao mi je u ušima, kao da govori: – Tebi je red! Tebi je red! – dok nije utihnula zveckavim štropotom, što je podsjećalo na zvončice na saonicama.

Onda me majka zagrlila, privine mi glavu i cjelivajući me reče: – Drago moje, dugo, ružno dijete! Dobri Bog neka ti dade sretnu i veselu novu godinu!

Akad sam joj odvratila: – Hvala ti, majčice, za sve dobro u staroj godini! – pogladila me je po licu i rekla: – Nemaš nažalost mnogo razloga da budeš zahvalna. – A malo zatim doda sa suzama u očima: – Ljubljeno moje dijete! Ne možeš se pohvaliti osobitom srećom u roditeljskom domu, znam to vrlo dobro. Sasvim je nešto drugo, kad čovjek već obračuna sa životom kao što sam obračunala ja, ali mlada krv treba sunca i sreće!

– Pa ja imam tebe, majčice! – šapnem. Ona smiješeći se ustane, i reče sa šaljivim humorom, koji katkada kod nje izbija: – Zar su današnje mlade djevojke tako skromne? – Onda zazvasmo jedna drugoj laku noć i zavukosmo se svaka u svoju sobicu.

Što je time mislila, znam vrlo dobro. Mislila je na Erika. Da, dragi moj, daleki prijatelju, tvoja su rijetka i kratka pisma bila prolazne zvjezdice u tami prošle godine. Da samo znaš, kako se opasne

osnove snuju ovdje protiv tvoje slobode. Hoćeš li se uopće ikada vratiti? Ah da, zacijelo ćeš se vratiti. Ali kad bi znao, kako ja ružno i sebično računam na tebe, s pravom bi me prezreo. Ako sama sebe pitam, da li te ljubim, odgovaram: – Ne ljubim! – Pa ipak, da se ovog časa pojaviš na vratima, pa da me upitaš, da li bih pošla za tebe, bez predomišljanja bih odgovorila: – Bih! – Jer ti si mi jedino spasenje, što ga vidim, jedini koji me može izbaviti iz podrtine moga roditeljskog doma. I vičem napolje, u Silvestrovu noć: – U pomoć! U pomoć! – Ako čuješ moje zapomaganje, ako mi dođeš, obećajem ti, da ću ti biti dobra i vjerna žena, da ću te uvijek voljeti i nikad neću zaboraviti što ti dugujem. Naučila sam smanjivati svoje životne zahtjeve. Sad vapim samo još za slobodom!

Jest, majko, imala si pravo, kad si maloprije rekla, da se ne mogu pohvaliti osobitom srećom u roditeljskom domu. Ginem za suncem i toplinom, jedna sam i blijeda kalinova stabljika u hladnoj i mračnoj komori.

– Upravo sam pročitala, što sam napisala, pa se stidim same sebe. Tu sam ja, Julija Magens, u školi zvana vragoljankom, sjedila i puštala crnilo niz pero kao suze niz obraz. Stidi se, djevojko, otari oči i pokaži vedro lice novoj godini. Ona ti svakako donosi nešto dobra, samo treba da sama posegneš za tim. Možda će ti već sutrašnji dan donijeti pozdrav od Erika. Pa ako mi sutra, ili bolje danas, čestita Erik Novu godinu, onda:

*Kiti se, curo, ko vila u bajci,
Dolazi vojno, da te otme majci!*

Dakle imam opravdana razloga, da budem najbolje volje. Dobila sam pismo od Erika. I to dugačko pismo, puno zaljubljene čežnje za posestrimom Julijom. Erik je već gotovo potrošio novac, što mu ga je dao njegov otac za studije u Beču; osim toga ponudio mu je jedan od ovdašnjih najuglednijih graditelja, da stupi s njim u kompaniju. Ako mu otac bude htio predujmiti potrebnu glavnicu, vratit će se već za nekoliko tjedana, “a onda” piše “moram porazgovarati s tobom o nekoj vrlo važnoj stvari.”

Drugim riječima: za mjesec dana bit ću vjerenica graditelja Erika Glerupa, a u travnju ćemo se vjenčati. Uzet ćemo stan od pet soba, namještaj će biti napravljen prema nacrtima, što ih je Erik narisao lanjskog Božića, kad smo se, šaleći se, razgovarali o tom kako bismo sebi uredili stan. U svakom pogledu bit će nam lijepo i dobro. Živjet ćemo umjerenim društvenim životom, kadikad ćemo poći u kazalište, i to uvijek na dobra mjesta; svi će nas poštivati i uvažavati, nikome nećemo ništa dugovati, naprotiv, svake godine uštedjet ćemo nešto malo a za svaku tisuću što ćemo je prištedjeti, nabavit ćemo kakav novi komfort. Svršit ćemo kao bogati ljudi, moj muž bit će državni savjetnik, vitez od Dannebrogga itd.

A kad jednom državna savjetnikovica Julija Glerup, predsjednica društva Jaslice, u dubokoj starosti i sveopće poštivana blago u Gospodu usne, osvrnut će se posljednjim pogledom na svoj život, vazda jednak, monoton, prozaičan, pošten, dosadno pošten, sve same osobine, koje su joj uvijek bile mrske i odvratne.

Ali premda ona, koja u ovom času nije ni prozaična, ni čestita, a ni državna savjetnikovica, sasvim točno zna, kakva će joj biti budućnost, ako se uda za dobroga, čestitoga i valjanoga Erika, ona će ipak pristati na to, pristat će, jer je kukavica, jer unatoč svomu slobodoumlju drhće pred sudom svijeta, pa se tek u svojim mislima i sanjarijama usuđuje malo prhnuti u vis nad ovaj masni komadićak zemlje, gdje nalazi sigurnu hranu. Nije li sjajno dokazala svoju kukavštinu, kad je prije tri godine ostavila kuću svojih roditelja s

herojskom odlukom, da neće više dalje podnositi one muke, pa se pet sati kasnije kao nevaljalo curče vratila natrag očevim šibama i majčinom jadikovanju?

Kad pomislim, da je taj smiješni bijeg bio junački čin moga života, onda sva postidjena priznajem da nisam rođena ni za što veće, nego tek za gospođu državnu savjetnikovicu, te da moram još klečeći zahvaljivati Bogu, ako tako daleko dotjeram.

Dakle: od srca zahvaljujem za Erikovo pismo! To je moje božićno evanđelje. Ono mi jamči da ću prije Ivanja biti čestita domaćica, kojoj će zavidjeti bar deset kuzina. A to ipak nešto vrijedi!

Na Novu godinu pozvani smo baki na svečani objed. Baka je, s obzirom na to što je očeva majka, izvanredno ljubazna gospođa. Duboko sam uvjeren da se užasno ljuti na oca, ako se uopće smijem poslužiti tako oštrim izrazom u pogledu bakinih osjećaja. Ona sjedi nepomično na svojoj tvrdoj sofi od mahagonija, sva zatrpana jastucima, a nad njom pokojni djed naslikan uljenim bojama, očevo prvo rad, uspravan, mršav, asketski prelat u biskupskom ornatu s visokim redom oko vrata. Baka je nalik na voštanu figuru; nijedna žilica ne drhće na njenom velikom, pravilnom i bijelom licu, a posljednjih godina nije uzela ni pletivo u ruke. Sjedi kao simbol starosti, koja se riješila svih zemaljskih briga i nemira, a govori vazda jednakim svečanim, dubokim glasom, izražavala radost ili bol, i uz to tako lagano, kao da tek s teškom mukom nalazi pravu riječ. Ali u tom uvelom licu plamte dva velika, dobra, tamna oka posebnim jakim žarom. Ta dva oka znadu tako čvrsto i milo pogledati, tako strogo, a opet s tolikim blagim razumijevanjem, da te snalazi želja, da joj se baciš oko vrata i da sve svoje lude brige isplačeš na njenom starom, smirenom srcu.

Za objedom na Novu godinu dolaze kod bake jela na stol istim onim nepromijenjenim redom, kojega se ona drži u svemu: izvrsna obiteljska juha, jaka, tečna i mirisava, puna zelenja i mesnih valjušaka, kuhana cvjetača, ogromna, sočna, crvenkasta goveđa pečenka i domaći kolači od jabuka. Uz to rujno vino, koje se toči tek koliko treba, a gotovo ti je i žao da ga piješ. Tako krasno i opojno miriše, baštinjeno je od moga visokopoštovanoga djeda, koji je umro prije petnaest godina, a za desert dobivamo čašicu madeire.

Bakini gosti nisu osobito zabavni. Pa ipak, kako je voljko, kako ugodno kod nje! Svaka disonanca mora zanimati u njenom domu; čak se i otac trsi da bude ljubazan. Pa s kakvim sjajnim tekom čovjek jede, kad vidi kako bakine mile oči budno paze, da svaki dobije što više tečnih i dobrih zalogaja, i kad čuje kako starica gostoljubivo nudi i nutka. Moram se nasmiješiti kad pomislim, kako se kod tih zgoda uvijek natrpam jelom, i to sve malo pomalo, dok stara služavka u bijeloj pristaloj pregači svečanim dostrojanstvom posluhuje. O Franji neću ni govoriti jer on guta upravo s nepristojnim tekom.

Za desertom diže baka čašu u vis i govori svake godine iste riječi:

– Kucnimo se za sretno Novo ljetno svima nama! A naročito mladeži!

Kad sam se danas kucnula s njom, sjedila sam do nje, dugo me je gledala svojim velikim očima, a onda rekla: – Tebi u zdravlje!

– Hvala, bako! – Opet se zagleda mene i napokon reče: — Nemam li pravo?

– U čemu bakice?

Ona potrese glavom.

– Ništa više ne kazujem. Pitam samo. – Ja sam se preko ušiju zacrvenjela a ostali se nasmijali.

Je li joj tko pripovijedao o Eriku? Što je samo htjela time reći?

Baka nije bogata. Ima upravo toliko, koliko joj je potrebno da sasvim bezbrižno živi, a budući da nije rastrošna, može svaki dan malo prištedjeti, pa tako joj uvijek toliko ostane da može čas jednomu, čas drugomu od nas, utisnuti u šaku po koju krunu za kazalište ili po koji zlatnik, da si kupimo kakvu korisnu stvar. Mene uvijek kriomice dariva, sasvim potajno i nikako ne trpi da se govori o tom. Kad sam na primjer danas poslije objeda sjedila do nje na sofi osjetila sam da me sasvim tiho čupka za rukav. Pogledam dolje i vidim kako mi pruža nešto bijelo. Bile su dvije krune brižno zamotane u papir, a na papiru napisano: “*Za tebe i Franju, da vidite novi komad.*” U srijedu, ako dobijemo ulaznice, gledat ćemo *Zulejmu*. Neizrecivo se radujem tome, ti mila, dobra bako!

2. siječnja

Rano sam ustala i marljivo radila sve do doručka. Marljivo radila, znači da sam slikala. Ja naime i slikam, na porcelanu. Sad slikam, pod očevim nadzorom, na nekom Flora–Danica–servisu za mladu groficu Baerenklau.

Poslije doručka vježbala sam jednu uru na glasoviru, zatim sam pošla s majkom u grad, ali nisam vidjela baš nijedne spomena vrijedne osobe. Poslije objeda pomagala sam majci krpiti rubeninu. Navečer sam majci malo svirala na glasoviru. Rano sam legla.

3. siječnja (Nedjelja)

Bila sam s majkom u crkvi sv. Matije. Doručak. Pošla u šetnju. Objedovala, šivala. Čitav dan ni žive duše. Ni pisma. Krasna nedjelja!

4. i 5. siječnja

Uzimam oba dana zajedno. Imaju isti tekst i istu melodiju. Rano sam ustala. Marljiva do doručka. Poslije doručka vježba na glasoviru itd. (Vidi tekst 2. siječnja.)

Da bude neka promjena, spomenut ću još da smo dobili novoga vis–a–visa, nekoga mladoga i čini se imućnoga gospodina. Njegov stan zaprema čitav četvrti kat u suprotnoj kući. Kad ujutro slikam u kutu kod prozora, mogu sasvim lijepo vidjet, kako se mladi kavalir oblači i uređuje. Savršenom bezobzirnošću dotjeruje svoju toaletu, češlja se i brije kod prozora svoje spavaće sobe. Čitava prozornica puna je bočica, četaka, češljeva, raznih posudica i u tom laboratoriju zaposlen je moj vis–a–vis najmanje jedan sat, u ukusnoj noćnoj košulji, a lice mu izražava pobožnu ozbiljnost. Pokušala sam ga postidjeti, pa sam demonstrativno spustila roletu na mom prozoru. Ali nije ni najmanje djelovalo na njega. Kad sam lagano spustila roletu, pogledao je začuđeno na nebo, da vidi, smeta li mi možda sunce, a onda se nesmetano dalje češljao. Da pravo kažem, sviđa mi se. U njega je neka prirodna bezobraznost, neko samopouzdanje na kojem mu zavidim. Bit će da je vrlo ugodan fićfirić. Baš ću nastojati saznati tko je i što je?

Sutra je uvečer *Zulejma*. Kako je krasno, kad možeš leći u nadi, da te sutradan čeka neka radost. Zulejma! Ah, da sam Zulejma i vjerenica krasnoga arapskog poglavice! Da ležim pod vitim palmama uz česmu, a kraj dragoga! Ili da odem s njim u lov, da jašem na pomamnom vrancu po zelenoj visoravni, a nebo se plavi!

Laku noć, Zulejma! Sanjat ću, da sam na tvom mjestu!

6. siječnja

Zulejma me je razočarala. No glazba je bila divna – uspavljujuća, divlje raspojasana, božanstvena, daleko iznad svih moralnih skrupula. Zapravo me se dojmio samo jedan jedini prizor. Zulejma

leži u šatoru svoga oca. Nato provali neko neprijateljsko pleme u logor, njihov poglavica trgne Zulejmu s ležišta i odvede je sa sobom. Zulejma je ležala kao u snu; otmica se treba shvatiti kao nastavak toga sna. Ona vidi krasnog, bijelo odjevenog šejka, kako se nadvio nad nju, gleda je sav očaran, njene se oči sukobe s tim pogledom, te još napola u snu, sva ukočena od straha i kao hipnotizirana divljenjem, što se odražava u očima njena otmičara, prepušta mu se i on je odvodi bez ikakva opiranja. Mladi se šejk upravo čarobno doimao. Možda je ta otmica sasvim nenamjerno napisana s toliko poezije i erotike; šejk je imao sasvim malu ulogu, te se u ostalim činovima više i ne javlja, ali za mene je njegov nastup bio svakako najsajniji momenat one večeri.

Nikad još nisam vidjela toga mladoga glumca. Zacijelo je velik talent. Jednom sam sasvim slučajno pročitala njegovo ime u novinama, ali se ne sjećam, da li ga je kritika u *Zulejmi* naročito pohvalila. Zove se Alfred Moerck.

7. siječnja ujutro

Noćas sam usnila čudan san. Bila sam negdje u pustinji. Ne znam, kako sam onamo dospjela. San je počeo tako da sam stajala sred pješčane ravnice. Mora da sam dugo hodila, jer sam bila tako umorna da sam se jedva micala. Noge su mi formalno propadale u pijesak, bilo mi je, kao da su na njima pričvršćene teške olovne kruglje. Ni disati nisam mogla. Zagušljiva vrućina udarala mi u usta, nos i uši, a ipak nije sjalo sunce u mojoj pustinji. Mutno, sivo nebo razastiralo se nad njom i sve se više spuštalo nada me. Bilo je kao sukneni pokrivač, koji će me sad zagušiti. A pijesak nije bio bijel, nego žućkasto–smeđ, a iz njega se dizale sumporne pare. Osjećala sam, da ću za nekoliko trenutaka umrijeti. Nisam jaukala, a nisam ni u pomoć zvala, samo sam tiho plakala. Onda sam izgubila svijest, zaspala sam. U snu sam čula neku tihanu, uspavljivu glazbu, sjećam se, da sam tada pomislila u sebi: sad mi sviraju na sprovodu, ali glazba je sve glasnije zamnijevala, udariše bubnji i talambasi, trublje zatrubiše, odasvud zaori šumna i kliktava glazba, svu me zaokupi i zanese, te rekoh u sebi: Moraš se što prije probuditi, jer ćeš drugačije zakasnuti na svečanost. I probudim se, u snu, i opet se nađoh sred pustinje, no glazba je još uvijek svirala i čula sam kako netko zove:

– Zulejma! – Ogledam se naokolo i gle: tamo, sasvim na rubu obzorja, nešto se bjelasa, samo neka mala točkica, ali ona naglo juri sve bliže i bliže. Tada ja odgovorim: – Šejče moj bijeli, vjerenice, spasitelju moj! – Oko mene se sve zasja, mutno se nebo digne i zaobli nada mnom čisto i jasno. Osjećala sam, kako je uzduh svjež i hladovit, kao da je negdje u blizini česma, a tada mi poleti ususret u svom bijelom lepršavom odijelu, uz bučnu, svečanu glazbu, moj bijeli šejk na vrancu. I onda sam se probudila. Kraj moje postelje stajala je majka i smiješeći se rekla: – O ti lijenčino! Već je bijeli dan, a ti još spavaš! Uostalom, bila si tako dražesna u snu, da te nisam htjela probuditi. Stajala sam ovdje najmanje deset minuta, pa te promatrala.

8. siječnja

Čitav dan bila sam sjajno raspoložena. A zašto zapravo? Ta ništa se nije veselo dogodilo. Sve je bilo po običnom receptu, a otac mrzovoljan kao uvijek. Pa ipak je sve igralo i pjevalo u meni, cijeli božji dan, sve mi se pričinjalo lako i vedro. Svi su se čudili mome veselju. Na šetnji me majka svaki čas morala opominjati, da se ne pristoji glasno smijanje na ulici, a poslije podne sam dotrčala u Franjinu sobu, ponudila ga cigaretama, i onda smo oboje zapušili i popili čašicu konjaka. Franju je upravo ganula moja ljubaznost, sav se raznježio i bio upravo galantan prema meni. Ali kad sam odlazila, rekao mi: – Pozdravi ga od mene!

Mislio je da me je Erik tako udobrovoljio. Ne, razlog mome veselju bio je mnogo dalje od zbilje. Bio je to san o Zulejmi, koji još živio u meni. Kako je to djetinjasto, kako ludo!

Ali još luđe bilo je to, što su i majčine jutrošnje riječi podržavale radost u meni. – Kako si bila dražesna u snu! – Te su mi riječi čitav dan zvonile u ušima i napunjale me živim zadovoljstvom. Dakle ti možeš biti i dražesna! rekla sam sebi. Dakle nisi uvijek samo ružna djevojka! No bit će šteta, ako budeš vazda samo u snu dražesna! Gospođica Julija Magens imala je jučer une belle nuit! To ne zvuči loše, ali nažalost nemam ni ja sama, a ni itko drugi prilike da se divi toj noćnoj ljubici, koja se tek u tami rascvjetava.

Međutim, majčin je kompliment razbudio tako smiješnu taštinu u meni, da sam sinoć, umjesto da pišem u svoj dnevnik, promatrala sebe u ogledalu.

Ogledalo u mojoj sobi nije baš sjajno. Sasvim obično ogledalo, pola metra visoko, u okviru od orahovine, a stoji na komodi. Postavila sam ga tako da se mogu što bolje vidjeti u njemu, zapalila sam obje svijeće i još sam svjetiljku stavila na komodu. U tom magičnom osvjetljenju promatrala sam gospođicu Juliju u svim mogućim stavovima i mimičkim vježbama. Nastojat ću da budem nepristrana, te ću zabilježiti rezultat svojih opažanja: Julija je visoka, mršava djevojka bez ikakve punoće, ali sasvim proporcionalna. Uskih je ramena i bokova, ali i vrlo tanka struka, tako da je posve pristala figura, samo kad bi se htjela držati malo uspravnije. Lice joj je nekako nezgodno, kad je ozbiljno. Nos joj naime svojom baroknom konstrukcijom kvari svaki svečani izražaj. A uz to su joj još i usta od prirode tako građena da uvijek moraju biti malko otvorena. Pa ako se sad gornja usna ozbiljno i dostojanstveno spušta prema donjoj, čitavo lice poprima neki žalostiv, glup izražaj. Ali zato i najmanji smiješak uvelike poljepšava Julijino lice. Onda je gornja usna na svom pravom mjestu; ukazuju se krasni, veliki, bijeli zubi, pa čak i nos pristaje u taj ensemble. Naročito su joj smeđe oči kao stvorene za smiješak. Sred bezbroj bora stisnu se, pa se umilno, gotovo obješenjački blistaju iz svoga skrovišta. Kad Julija ovako smiješeći se stoji, a tamna joj kovrčava kosa pada duboko na čelo, pa kad rukom dobacuje cjelov, ima naime lijepu, usku, bijelu ruku, onda se ne može poreći da je predražesna i sasvim malo koketna.

Udovičina kćerka koketna! Čangrizavog profesora Magensa, ružna kćerka, predražesna! Ne, draga Julija, ili tvoje ogledalo laže, ili si i ti podmićen kritičar.

Unatoč svemu tomu, kad je Julija sinoć poslije pokusa pred ogledalom legla u krevet, bila je još uvijek najbolje volje i pod dojmom toga raspoloženja napisala je danas dugačko i ljubezno pismo Eriku.

Drugo ništa nema se zabilježiti o današnjem danu.

9–11. siječnja

Pijesak, pijesak i samo pijesak... Da pišem dnevnik o jednomjernosti svoga života, to mi se nikako ne da.

12. siječnja

Moj vis–a–vis počinje me zanimati. Na oko je sve kod njega tako odmjereno, tako tiho i korektno, pa ipak taj gotovo krabuljni kavalir zacijelo provodi vrlo nemiran i pustolovan život. Gotovo nikad ne

izlazi iz kuće, ali prima vrlo mnogo pohodnika. I dame dolaze k njemu. Jedna dolazi prije podne, ali je ne prima uvijek. Jučer, na primjer, nije prošlo ni dvije minute, što je ušla u kuću, a već je bila na ulici. A iza zavjese stajao je moj vis–a–vis napola sakriven i zirkao napolje da vidi, kud će ona.

Jadna, ljepušna mala! Misliš li da nisam vidjela kako si bila razočarana i rastužena, iako si nastojala izgledati bezbrižna, te si ponosno i dostojanstveno prošla ulicom i ni jedanput se nisi okrenula! O ti zloćo preko puta! Kako samo možeš tako okrutno postupati s tim malim, dobrodušnim, zaljubljenim stvorom! A onda je tu još jedna druga, nazvala sam je favoritkom. Ona ga pohiđa poslije podne i to vrlo skriveno. Vazda se dovozi u malom broughamu, koji izgleda kao doktorska kola. Na licu joj je gusta koprena, a zamotana je sva u širok krzneni ogrtač. Njena visoka, otmjena pojava jasno se ističe u žutom svijetlu laterne nad kućnim vratima.

U nju je moj vis–a–vis očito jako zaljubljen. Svaki put znam, kad je očekuje. Onda je svaki čas na prozoru, otvara ga, pogledava niz ulicu, zatvara ga, odlazi malo dublje u sobu, da se za čas opet vrati. Kad onda napokon ugleda kola, brzo spušta bijeli roulette. Neko vrijeme luta samo njegova samotna sjena, onda se iznenada pojavi druga, sjena dame. Zatim iščeznu obje sjene i ja naslućujem da je moj vis–a–vis sa svojom damom sjeo za stol u jedaćoj sobi gdje sam malo prije vidjela ladanjski odjevenu gazdaricu kako prostire i udešava stol.

Sat kasnije soba se svečano rasvjetljuje. Kroz rasjeklinu na zavjesi mogu vidjeti blistave kristale na velikom svijećnjaku s kolutima ispod blijedih starinskih svijeća i jedan dio velikog zlatoliko osvjetljenog zaslona od svjetiljke. Kroz tu rasjeklinu vidim u pozadini sobe i krajičak neke jako osvjetljene slike, žensku glavu i jedno golo rame. Ali mog vis–a–visa i njegovog gosta ne vidim više. Zacijelo su sjeli na sofu, što je kriju palme i odakle mora da soba prekrasno izgleda s perspektivom u druge sobe, koje su također rasvjetljene: spavaća soba sa zelenom svjetiljkom, koja kroz zavjese blista kao velom prekriven mjesec.

I onda tako sjedim u sumračju i maštam u svom kutu u naslonjaču. Prenosim se mislima k mojemu vis–a–visu i zamišljam sebe na

mjestu one koprenom zastrte dame. Tko bi mogla biti ona? Je li moguće da je ona čestita žena, žena s kojom bih se mogla sastati; koja pripada dobrom društvu i koja će možda, kad je ostavi moj vis–a–vis, opet igrati ulogu kreposne kćeri čestitih roditelja, kao ja? Ali recimo, da sam ja na njenom mjestu, bi li se onda moglo dogoditi da bih ja, otišavši onamo i vrativši se natrag, a da nitko ne bi mogao ničega opaziti na meni i da ne bih u zemlju propala od stida pred samom sobom? Ne, to nije moguće! Nikoja dama ne može biti takva! To je neko prezreno stvorenje, ženska najniže vrste. Ali zašto se onda tako boji da je tko ne vidi? Zašto dolazi tako oprezno i zastrta koprenom? Demimondenka se ne treba kriti. A onda, ne znam, ali ona mi se čini nekako osobito fina i plaha, tako je bojažljiva, ima u njoj nešto slatko–zločinačko kad nakon kratkog predomišljanja odlučno otvara kućna vrata. Mora da je dama. Možda čak i vrlo otmjena dama.

I tada me moja fantazija divljim zamahom sve dalje odnosi.

Ona je otmjena dama koja pohađa svoga ljubavnika. Tko je on i zašto se je sakrio ovdje u toj tihoj ulici u predgrađu? Bilo je to na posljednjoj velikoj dvorskoj svečanosti, gdje su bili sakupljeni knezovi i vladari svih zemalja na kraljevu dvoru. Tamo su se njih dvoje sastali, on nepoznat knežević, a ona krasna kći bogata plemića. Mlad knežević bio je tako očaran ljepotom mlade grofice, da je više nije mogao zaboraviti. I pod izlikom da će otputovati na daleki istok, okrenuo je na sjever; vjeran i mučaljiv njegov sluga najmio je ovaj zabitni stan, a on je javio svojoj dragoj: – Evo me ovdje, čekam te!

Sjede tamo preko; elegantno je i udobno ondje, sve odaje pune su fina mirisa. Vatra plamsa u kaminu, a na stolu je vino u brušenim vrčevima i voće u kristalnim posudama. Sjede na sofi; on ju je objmio rukom oko pasa, uz svijetlo svijeća pridižu čaše, zagledavaju u blistavo vino, a onda smiješeći se i sretni zarone jedno drugom u oči kucnuvši se čašama.

Onda kazuje on: – Vrijeme leti, doskora se moramo opet rastati. Reci mi, draga, ljubiš li me još uvijek kao nekoć? – A ona mu ovine ruke oko vrata i zagledavši mu duboko u oči odgovori. – Kneževiću moj, ti sjajni i moćni, položi ruku svoju na moje srce i vidi kako kuca. Sve jačom čežnjom kuca za tobom!

Ili ona kleči pred njim u svom dugom bijelom odijelu, a on provlači svoju ruku kroz njene kestenjasto–smeđe uvojke. I govori: – Mnoge sam žene ljubio, ali nikad još nisam okusio tako žarko vino, kakvo sam pio iz koraljne posude tvojih usana. Mnoge su mi žene rekle da me ljube, ali nikad još nisam slušao tako opojnu glazbu, kao što su cjelovi tvoji, koji mi šapću: – Ljubim te! – A ona leži sasvim tiho, gleda u njega, a na trepavicama joj drhću dvije suze blistave od sreće.

A kad se pogase sva svijetla po kućama unaokolo, dovodi on svoju dragu do prozora, i dok oboje gledaju u tihu i bijelu zimsku noć, pokazuje joj on suprotni prozor i govori: – Vidiš li, tamo stanuje neko ubogo malo djevojče. Iz dana u dan sjedi ondje kao crvendać u krletki i čezne. Čezne, a ne zna za čim. Osjeća da nije život tek u sjedenju kod prozora i u slikanju ružica i ljubica na porculanu. Sluti, da je ljubav slikar, koji dočarava ružice na obraze mladih djevojaka, a ljubice u poglede njihove. Jadno, blijedo djevojče!

A lijepa, ponosna gospođa drhćući privija se uz svoga dragoga i plače od sažaljenja zbog neimaštine nepoznata djevojčeta i od straha, da bi mogla izgubiti svoju sreću.

– Tako sjedim ovdje i maštam, a i meni se kupe suze u očima, jer nalazim da je jadan i nevoljan ovaj život, što ga ja provodim – dok me iz mojih sanja ne trgne kakvo sušketanje na vratima ili kakvo nenadano svijetlo. To je otac, što prolazi kroz sobu, da pogleda u predsoblju, nisu li već stigle večernje novine.

Šuteći prolazi kroz sobu sa svijećom u ruci, ali kad se vraća, govori: – Nije li već vrijeme, da zapalite svjetiljku?

Onda se majka diže sa sofe gdje je ležala i drijemala, a ja odlazim od prozora, tražim žigice i palim svjetiljku.

I kako nismo raspložene da se razgovaramo, svaka zadubljena u svoje misli, sjedimo majka i ja svaka sa svojim ručnim radom, a među nama velika košara za švelo, puna kojekakvih poderanih čarapa i rubenine koju treba pokrpati, jer kod nas se sve deset puta krpi i opravlja, prije nego što se baci.

16. siječnja

Kako sam se jutros djetinjasto ponijela! Majku i ja pošle smo kao obično u šetnju. Pred izlogom knjižare stajao je neki gospodin. Kad smo prolazile, on se okrenuo. Vidjela sam samo njegove oči, koje su

me pogledale prodirnim pogledom. U tom trenutku znala sam da je on onaj glumac, koji je igrao šejka u *Zulejmi*. Bilo mi je kao da me je spopala vrtoglavica, krv mi se stisnula, a odmah zatim osjetila sam kako mi juri u glavu i oblijeva mi lice žarkim rumenilom. Sve je to trajalo tek nekoliko trenutaka; njega nestade, a majka na sreću nije ništa primijetila. Lude li mene! Šta mi je to bilo? Nepoznat gospodin slučajno me pogledao, nenamjerno i ravnodušno, a ja gotovo padam u nesvijest.

Ljutim se na samu sebe, tukla bih se, a i na njega sam ljuta. Sad naravno taj uobraženi glumac misli da je neodoljivo djelovao na mene. Nov uspjeh, i još kako smiješno lak!

Ima doista čudnih slučajeva u životu. Poslije onog pretjeranog sna o *Zulejmi* nisam više ni mislila na toga glumca; sasvim sam ga zaboravila, jutros ga susretnem, a danas poslije podne slušam o njemu čitav razgovor.

Bila sam pozvana na rođendan kod moje bratične Eme Lorenzen; 37 joj je godina, a udovica je nekog veletršca vinom, uz to najveća brbljavka na svijetu. Pod krinkom ljubeznog saučešća i najsladim riječima pripovijeda najskandaloznije stvari o svim mogućim ljudima, o onima koje pozna, kao i o onima koje ne pozna. Međutim, moram priznati, da me zabavljaju njene brbljarije, čovjek se tako reći, orijentira, kad ju jedan sat sluša. Ali poslije mi je vazda upravo mučno od ogavnosti; tako mi je kao da sam sluzava na tijelu i duši, te osjećam potrebu da se čestito isperem iznutra i izvana.

Dok sam tako sjedila tamo i igrala se s njenim dvjema dražesnim djevojčicama, čula sam Emu kako je u razgovoru sa svojim dvjema prijateljicama spomenula ime Alfreda Moercka.

Ne tajim da sam bila radoznala, te sam se samo još na oko igrala s djecom. Naćulila sam uši i slušala što šapću prijateljice koje su se gotovo doticale glavama, te se činile vrlo zainteresirane i indignirano uznesene.

Evo, što sam pohvatala od tog razgovora: Alfred M. zaveo je neku mladu djevojku; sad je ta mlada djevojka pomjerila pameću, a njezin se brat zakleo da će ubiti Moercka. Ta pripovijest je tako istinita, kako samo može biti jer mojoj ju je bratični pripovijedala neka dama kojoj je služavka tetka kuharici kod roditelja te zavedene djevojke.

Ali to još nije sve. Gospodin M. ima još svu silu drugih sramotnih čina na svojoj duši.

– Nijedna žena ne može mu odoliti – reče Ema pohotljivo se zgražajući. Sad se ja upletoh u razgovor i upitah: – Što to znači, da nijedna žena ne može odoliti tomu gospodinu Moercku. Kakva je to tajanstvena moć u njega?

– Eh, drago dijete, samo se čuvaj – odgovori Ema. – Reći ću ti što se pripovijeda o Alfredu Moercku. On hipnotizira dame koje hoće osvojiti. Zuri u njih svojim sjajnim, crnim očima i, gotove su. Kažu da tako čudnovato pruži ruku, da se to doimlje kao da te topla struja prostruji, čim je se samo dotakne.

Iako mi se Emino pričanje o tom strašnom gospodinu Moercku činilo nadasve smiješnim, ipak sam s nekim strahom pomišljala na svoj jutrošnji susretaj s njime. Ali sam se pričinjala, kao da me to nije nimalo smelo, te sam sasvim ravnodušno upitala: – A tko je zapravo taj užasni Don Juan? Odakle je? O njemu kao glumcu vrlo se malo govori.

I tada mi pripovjediše ovu romantična pripovijest: Moercka drže za sina priprostih građana iz provincije. Ali zapravo je njegov otac bio neki vrlo otmjeni gospodin, a majka, koja je zacijelo već umrla, bila je guvernanta kod nekog inozemnog diplomata. Svakako je pouzdano da je Moerck imao vrlo mnogo novaca, čim se pojavio u Kopenhagenu i da je bio sasvim osobitim načinom protežiran. Najprije je studirao pravo, a onda je prije dvije godine pošao kazalištu. Neki ga drže velikim talentom, ali većina ga ne trpi na pozornici.

– Držim, da je u *Zulejmi* izvrstan – primijetih ja dosta neoprezno.

– Ali drago dijete – odgovori Ema – ta u *Zulejmi* nema ni deset riječi za reći.

– Dakako da nema, ali zato tim više igra očima – nadoveže jedna prijateljica.

Nato su se sve tri stale jako smijati, a i ja sam se silila na smijeh; bilo mi je kao da trebam nešto sakriti, pa sam bila vrlo nezadovoljna samom sobom. Ali Ema me je pogladila po licu svojom vlažnom rukom i rekla: – Da, dijete moje, te oči, te oči, čuvaj ih se!

Uopće je to bio jako ružan dan. Tako mi je kao da sam bila u lošem društvu i kao da su surovo postupali sa mnom, a ja nisam imala

toliko samosvijesti da bih se mogla braniti.

Plakati bih mogla od ogorčenja. No sad ću se prije nego legnem, malo osvježiti čitanjem krasne Jakobsenove pjesme o Volmeru i Tori.

*Cjelivala sam ruže, dok nisu uvele,
U uzdasima uvijek misleć na tebe.*

20. siječnja

Za osam dana vratit će se Erik ; jutros sam dobila pismo od njega. Zaista je već vrijeme da dođe jer se počinjem prepuštati kojekakvim nezdravim mislima.

Ali to će sada proći. Erik mi donosi razboritost i zdravlje. Razgovarat ćemo se ozbiljno i povjerljivo i ja ću mu direktno reći da bi najbolje bilo kad bismo se odmah vjenčali. Nije dobro za mene da još ostanem kod kuće, da živim od ove oskudne zbilje, pa da u svojim i majčinim sanjarijama tražim kukavnu naknadu za to.

Da, bit će divno kad izađem iz svega toga, kad me presade u bolju i plodniju zemlju, kad osjetim da moj život ima neku svrhu, da imam dom, gdje mogu slobodno disati, gdje nije zrak težak od jada i nevolje, od izjalovljenih nada i neugodnih svakidašnjih briga.

Već samo to, što neću dan na dan morati gledati tužno majčino lice. Bit će to prava blagodanost za mene. Da, draga moja majčice, ružno je što tako mislim. Ali ti bi mi oprostila kad bi znala kako mi je zapravo teško, kako mi se mlada moja duša pati kao divlja zvijer zatvorena u kavezu. Moram napolje, bilo kako. Moglo bi još dotle doći da počinim kakvu ludost, ako se izjalove moje nade u Erika. Ne, ne, to se ne smije dogoditi. Erik, ime je tvoje amanet koji će me štiti protiv svih napasti.

I protiv crnih očiju koje me sad progone u mojim sanjama. Te crne oči koje prebirem, kojima se rugam, ali koje me ne puštaju; iznenada mi zasjaju kad mislim da sam ih već otjerala. Zabljesnu u kutu sobe, među naborima zavjese, sred tame moje spavaće sobe kad se noću probudim. Njihov sjaj lomi moju volju, ruke mi se ukoče, a glava gori. Iznenada se pojave, pa dolaze sve bliže i bliže. Ozbiljne su i zapovjedne, gledaju me mirnim i sigurnim pogledom. Govore mi: – Dođi!– Bile su mi tako blizu da sam osjetila kako me pali njihov pogled i zatekla sam se u času kad sam se pridigla da pođem za njima.

Ali to je mahnitanje. Već sam toliko puta rekla sama sebi: “Šta te se tiču te oči? Ta one ne žele ništa od tebe.”

Srela sam čovjeka koga niti ne poznam. Pogledao me je, a ja sam se vladala kao glupa šiparica. Onda sam slušala bljezgavo brbljanje ludih žena.

No, pa onda? Sad bi trebao biti svemu tome kraj. Ali ne, sada to tek počinje! Premda nije istina! Te su me oči progonile, otkako sam gledala *Zulejmu*. Sad znam te oči su otele Zulejmu. I ne sjećam se više, kako je inače izgledao, ne sjećam se čak ni zvuka njegova glasa.

Da, draga Julija, nema sumnje da si na najboljem putu da poludiš. I krajnje je vrijeme da dođe Erik. Pozdravljam te, dragi moj prijatelju, pozdravljam tvoje drage, dobre plave oči!

23. siječnja

Jutros sam bila na tavanu da donesem malo platna iz škrinje. Dok sam tako prekopavala po stvarima u njoj, najednom mi se nađe u rukama velika crna koprena. Nikad još nisam vidjela tako guste koprene, a mogla se navući na glavu kao kukuljica. Ovila sam se i jedva sam mogla vidjeti kroz nju. Kad sam se pogledala u starom ogledalu na zidu bila sam nalik na zasjenjeno sunce.

Odakle mojoj majci ta koprena? I čemu joj je služila?

Htjela sam je večeras pitati da mi kaže, ali sam se naposljetku ipak predomisllila.

26. siječnja

Jutros sam sjedila kod prozora. Snijeg je tiho praminjao u velikim pahuljama, onako baš pravi božićni snijeg, mirijade bijelih zimskih ptica što tiho prelijeću i oprezno lete unaokrug.

Pustom ulicom jurila su bijela kola s bijelim kočijašem i usjekla dvije tamne pruge u mekani snijeg. Kola se zaustaviše pred suprotnom kućom. Bio je to brougham favoritke. Ona skoči napolje, bila je već na vratima i već su kola opet dalje pojurila. Ali uto se ona naglo okrene, odgrne koprenu s lica i zovne kočijaša da mu nešto naloži.

Bio je to samo letimičan trenutak, ali nikad ga neću zaboraviti. Nikad neću zaboraviti onog odsjeva samosvijesti i sreće, što se zrcalio na njenoj spodobi i na njenom licu. Crni krzneni ogrtač bio je otvoren, a na grudima joj prikopčana kita blijedo–crvenih ruža, što se pomaljalo ispod crne čipkaste koprene. Jednom rukom graciozno je pridigla opravu, a drugom, u žutoj rukavici, pridržavala je koprenu

iznad lica. Snježne su je ptice oblijetale, stajala je tamo kao proljeće sred snijega, tako topla i svježna, tako nježna i dražesna.

I onda je nestalo divne pojave. Kućna su se vrata za njom zatvorila.

Ali odjednom mi pade na um da je to prvi put što je vidim gdje dolazi usred bijela dana i da onu drugu damu, što je redovno prije podne pohađala mog vis–a–visa, nisam posljednje nedjelje uopće više vidjela.

Zar je oboljela ili oputovala? Ili je uopće već odigrala svoju ulogu? Vrata nemilosno zaključana, a njena suparnica neograničena vladarica?

I pogledah dolje na ružne, crne udubine, što ih usjekoše kola po bijelom snijegu; vidjeh, kako se lagano pune mekim snijegom, dok napokon nisu izgledale samo još kao dvije stare brazgotine.

29. siječnja

Erik je došao. Sinoć je došao na čas ovamo, a danas je kod nas objedovao. Dobri mladić, kako je bio sretan što nas opet vidi i kako se nije nimalo promijenio! Doista se nije pretvorio u Europljanina, iako je živio po velikim gradovima. Upravo je tako veseo, gotovo objestan dječak, kakav je i nekada bio, upravo tako ljepuškast i zdrav, ali i upravo tako nonšalantan, što se tiče njegove vanjštine. Jedina promjena, što sam je mogla opaziti, bila je ta da mu je sad brada šiljasto prirezana, a kosa aparatom ošišana, tako da je nalik na strnište, i da mu je brk za pol centimetra dulji i nalašten. Ali kaput mu je visio na jednu stranu kao obično; lijevi džep, u koji vazda tura ruku, izbečen i izlizan, dok su mu ovratnik i ogrlica upravo takvi kao nekoć u dječaka: niska podvinuta ogrlica s crnim ovratnikom.

Na svaki način potrebna mu je brižna ženska ruka da ga dotjera. Ako je providnost mene za to zvanje odabrala, ja ću ga već svojski dotjerati. Jer on ima dobre preduvjete za to. Zamislila sam da ga usavršim u smislu, modernoga napretka, opora, jednostavna elegancija: vazda besprijekoran cm kaput sa zapučkom, uz to tamne, fino isprugane hlače; korektnost koja izazivlje povjerenje; brižno izglačan cilindar, crvenkastosmeđe engleske dokskin–rukavice, visok, zatvoren ovratnik.

Da, dragi moj prijatelju, budi uvjeren da ćeš biti lijep! Čekaj samo!

Današnji je objed bio uistinu živahan. Čak i Njegovo Veličanstvo čangrizavi gospodin otac, premilostivo se udostojao da bude

ljubezan. Prema meni bio je upravo nježan, a to je očitovao time da mi je svoja dva dugačka prsta zabo u obraze, te mi lukavim smiješkom prišapnuo: – No, jesi li sad bolje volje?

Fino smo jeli i mnogo pili crno talijansko vino, spomen na očeve lakoumne rimske noći. Eriku sam se upravo divila. Neprestano se živo razgovarao, kao da se zbilja nalazi u ugodnom društvu. Otac se smijao, da je sve grcao od smijeha, kad mu je Erik pripovijedao o nekoj izložbi simbolista u Beču. Erik je ipak mnogo prepredeniji, nego što sam i mislila. Nije li sjedio i ulagivao se ocu, grdeći mladu umjetnost, koju inače obožava! Neka ga, cilj posvećuje sredstva.

Uz kavu smo pili pravi stari benediktinac, što kod nas znači, da je veselo raspoloženje došlo do vrhunca. Kad već otac jednom natoči sebi liker, onda znam, koliko je sati.

Malo kasnije sjedila sam s Erikom sama na sofi u pokrajnoj sobi. I mislila sam: – Tako, sada dolazi!

Ne znam, je li mi bilo ugodno ili neugodno, samo znam da mi se pričinilo malo netaktično i smiješno što su ostali tako aranžirali situaciju za nas.

Erik je neko vrijeme sjedio i žestoko uvlačio cigaru, tako da se sva žarila pod bijelim pepelom. Vidjela sam da je nervozan. Napokon progovori: – Tako sam sretan što te opet vidim, Julija.

– I ja se radujem što si se vratio!

– Često sam čeznuo za tobom među onim stranim ljudima.

– Ali rijetko si kada pisao, a uvijek tako kratko.

– Znaš da se ne umijem pismeno izražavati.

– Zar nisi ni s kim drugovao?

– Jesam. S jednim Dancem, koga sam upoznao u pensionatu, gdje sam stanovao. S njim sam se sprijateljio. S njim sam mnogo razgovarao, i o tebi.

– O meni?

– Da, pripovijedao sam mu da imam malu posestrimu, kćerku čovjeka u čijoj sam kući stanovao za svoga školovanja, neku mladu djevojku, koja je uvijek bila tako mila i dobra prema meni.

– I kojim si za ljubav stotinu budalaština počinio i koju si često spasio iz zatvora ili od očevih batina, primivši na se njezine grijeh. A gdje je sada taj prijatelj? Još uvijek u Beču?

– Nije, oputovao je davno prije mene. Morao se vratiti početkom sezone.

– Početkom sezone?

– Da, on je glumac!

– A kako se zove?

– Alfred Moerck. Nisi li ga nikad vidjela?

Mislim da sam zadržala, ali sam se svladala. I ravnodušnim, gotovo prezimim tonom rekoh: – Alfred Moerck? Ah da, vidjela sam ga kadikad. Uostalom, on igra samo sporedne uloge i zacijelo nema talenta. Glasovit nije, ali zato na zlu glasu.

Erik se malo razdraženo nasmijao.

– O, Bože – reče – zar se ti zbilja osvrćeš na takve brbljarije? Mislio sam, da si odviše ponosna za to.

Erikov me prijekor rasrdio, čak sam i lagala. Žestoko mu odvratim:

– Ne brinem se za brbljarije. Ali se ravnam prema onome što znam.

– A što znaš?

– Da je tvoj dobri prijatelj sramotno zaveo neki mladu djevojku, a onda je ostavio na cjedilu.

Erik je neko vrijeme šuteći sjedio. Onda reče:

– To ne mogu vjerovati. Moercku to nikako ne priliči, on je najfiniji čovjek kojeg poznajem. Nikad ne obećaje više, nego što može ispuniti. Dakako da je bio upleten u kojekakve ljubavne doživljaje, ali to je nešto sasvim drugo. On, i to s pravom, ima sreću kod žena, i znam da često dobiva pisma s pozivom na sastanke.

– Bit će, da se vrlo ponosi time, dok ti je to pripovijedao.

– O ne, ali to ga zabavlja, a to je i sasvim prirodno, mislim. Ta on ne reflektira na laskave ponude.

– Ali kao pravi gentleman pokazuje pisma svojim prijateljima!

– Umiri se, to su anonimna pisma.

Bila sam tako uzrujana da bih najradije zaplakala. Ni sama nisam znala zašto. Mislim da sam bila strašno razjarena i da mi se pričinjalo užasno glupim što Erik hoće preda mnom braniti toga glumca. Baš protivno! Trebao mi je pomoći kako bih ga što prije izbila sebi iz glave. Doista sam već mislila, da me on sad ne će više uznemirivati, a kad tamo, Erik mi ga tako reći upravo nameće. Naravno, Erik nije mogao ni slutiti, pa ipak, činio mi se upravo

odvratnim kako je sjedio i preda mnom branio svoga crnookog prijatelja.

A vi, brižni moji roditelji, vi ste naprosto nasamareni. Tako ste sve zgodno pripravili za svoju kćerku: dobar objed, fino vino, stare uspomene i polumrak, pa kad je onda ušla u sobu majka sa svjetiljkom, a radoznali otac provirivao iza nje, našli ste ljubavnike kako sjede mrzovoljni na sofi, svatko u svom kutu.

Bilo je to da zaplačeš i da se nasmiješ.

Dan na dan izgara Erik od želje da me zaprosi, ali čim ja opazim da će planuti, smjesta dođem sa štrcaljkom i ugasim vatru.

Kako su zapravo dobrodušni ti muškarci, kako ganutljivi! Čudim se da Erik već nije nenadano lupio šakom o stol i rekao: – No, sad je toga zbilja već dosta, moja draga. Nikakvih doskočica više! Hoćeš li me ili me nećeš?

Mislim da bi bilo pametno kad bi me jednom tako zaskočio i primorao da se izjasni. Upravo bih uživala kad bih ga mogla vidjeti ovako vraški ljutitog. Mislim da bih ga ljubila kad bih se jednom osjetila malenom i zaplašenom pod njegovom jakom rukom. Ali eto, on tu sjedi i drhće od pomisli da bih ga mogla dočekati ravnodušna i umorna lica, čime ga obično ukroćujem.

Zašto sam zapravo takva? Zar su to samo ženske vragolije, hvalisanje i uživanje u mučenju?

Ne, ne, to nije. Ali ni sama to ne shvaćam. Ne znam, bih li krivo učinila i sebi i njemu, kad bih pošla za njega. O sveti Bože, kad sam već sada takva prema njemu, kakva bih tek bila kad bismo se uzeli i kad bi od jutra do mraka bio uza me i od mraka do zore!

Da pravo kažem, moji su osjećaji prema Eriku bili uvijek isti, i onda dok sam još bila desetogodišnja djevojčica, a on od sedamnaest, osamnaest godina đak. Jako sam ga voljela i svud sam ga pratila. Ali kako god sam bila malena, ja sam ga tiranizirala. Odmah sam osjetila da sam jača, pa sam uživala u svojoj moći, ali sam ga ujedno nehotice prezirala. Sjećam se jednoga dana kad sam ga upravo neobično mučila. Imao je mnogo posla, pa me je molio da ga ostavim na miru. No jedva što sam izašla iz sobe, opet sam se vratila. Škakljala sam ga nekom slamkom ispod nosa, oduzela sam mu olovku, trzala sam mu papir, tako da je nakrivo crtao, ukratko, bila sam tako nesnosna kao što samo može biti razmaženo dijete. Napokon se Erik i ozbiljno razljutio. Zgrabio me za rame i podigao svoju ruku. Na to sam ga pogledala, prkosno se nasmijala i rekla:

– Samo me udari, ako se usuđuješ!

Njemu klonu ruke, suze mu navru na oči i nježno mi pogladi kosu. – Draga Julija, – reče – ne ljuti se više na me! To je bilo ružno od mene.

Ah Eriče, ti strašno glupi čovječe, zašto me nisi ćušnuo, kako sam zaslužila! Onda bi danas možda mnogo toga bilo drugačije.

Jer što hasni da te majka strogim glasom brani i zagovara? Moja blaga majčica zove svoju ljubaznu kćerku bezdušnom koketom i nastoji mi na sve moguće načine objasniti kako bih se morala smatrati sretnom što sam osvojila tvoje predobro i čestito srce.

Da, to je istina, ali osvoji ti moje srce, u tom grmu leži zec! Dohvati ga snažnom osvajačkom rukom i samo me jedan jedini put malo zastraši. Ne kleči mi vazda do nogu, tako vapeći, tako iritirajući:

– Kako god ti želiš, anđele moj!

10. veljače

Sinoć je bio ples kod Erikova ujaka, tvorničara Glerupa. Radovala sam se kao dijete tome plesu, mome prvome, a po svoj prilici, i posljednjem ove zime.

A kad tamo, sve je bilo tako dosadno i neugodno. Kako me ogorčio Erik! Kako se samo mogao tako nedelikatno, tako netaktično ponijeti!

Sad, kad je prošlo, dakako da sve jako dobro razumijem. Ples je bio udešen kao neka svečanost u slavu naših zaruka. Drugi su bili razočarani što nije došlo do pravoga efekta, dok se Erik našao u fatalnom položaju. I onda je mislio da može spasiti situaciju time da mi se nameće, te se vlada prema meni tako da bi svatko rekao: – Nema sumnje da su zaručeni, samo još ne će to objaviti.

Nikad još Erik nije bio takav. Vladao se kao trgovački pomoćnik najgore vrsti. Oblijetao je oko mene s najdosadnijim udvaranjem, a kod kotiljona čak mi je i ruku poljubio. Može zahvaliti mome dobrom odgoju što ga nisam pošteno udarila po gubici. Ali kad mi je naposljetku u garderobi htio obuti kaljače, pa mi još u prisutnosti druge gospode i dama stao laskavo govoriti o mojoj dražesnoj maloj nožici, onda ga je ta nožica dražesno, ali jako osjetljivo udarila, tako da je pao natraške i odonda je sve svoje laskave izlive pridržao za sebe.

A ostali, Erikovi rođaci upravo kao i svi drugi. Svi su me susretali s dvoličnim natucanjem i ljubaznim dražkanjem. Ako me je koji plesač zamolio za ples, onda je počeo s ovakim kerefekama: – Ako

milostiva gospođica ima samo časak vremena za me! – Ili: – Ako je dopušteno!

A Erik, koji mi je cijele večeri bio za petama, naklonio se s umiljatim osmijehom, kao da on ima pravo da dopusti.

Kad se svršio ples, htio se Erik na svu silu odvesti sa mnom u mojoj kočiji. Prišapnula sam mu: – Da se nisi usudio! – i razumio je da to mislim ozbiljno. A cijelim putem do kuće plakala sam, kao da me tko šiba. Kad sam došla kući, strgala sam sa sebe lijepo svoje odijelo da se sve razderalo.

A kako sam bila dražesna i kako vesela kad sam polazila na ples, a majka me posadila u kola! Bila sam u modroj opravi od tula sa svilenim haljetkom koji je bio izrezan u šilj. Sama se sebi sviđam, kakva sam u izrezanom odijelu, a male fine čipke između glatke, meke puti i svilena haljetka. Čak je i otac bio zadovoljan sa mnom kad sam došla k njemu da se oprostim. Povlađujući kimnuo je glavom i rekao: – Modri šafran.

– Danas sam bila tako nervozna i razdražljiva da mi nitko nije smio pristupiti. Nisam htjela ići s majkom u šetnju, nego sam radije sjedila u svom kutu kod prozora, pa se dosađivala. Bilo je hladno i kišovito vrijeme; sve sivo, vlažno, teško, da svisneš od očaja. A i u sobi je bilo tako studeno i neprijatno. Sve je izgledalo tako istrošeno i pohabano, tako jadno i neveselo, crne stolice damastom presvučene, stari crveni stolnjak i odurna brončana lampa, što visi sa stropa na tanahnim mjedenim lančićima. A i ja sama: neispavana i zaplakana, blijeda u licu i ukočenih ruku od zime, lako nesvježa, neuredna. Modri šafran, dakako! Uveo, prignječen cvijet, koji se odbacuje.

Zirnuh kroz prozor, a pogled mi pade na prozore moga susjeda. Stajao je u društvenom odijelu, u crnom fraku s bijelim cvijetom u zapučku; stajao je i gledao preko k meni, a tihi osmijeh podrhtavao mu oko usana.

Ne znam što me je spopalo! Odjednom se digoh, odoh u svoju sobu, uzeh pero i papira, te napisali iskrivljenim rukopisom:

“Gospodinu glumcu Alfredu Moercku!

Jedna mlada dama htjela bi vas nešto pitati. Čeka vas u subotu, dne 13., u 7 sati uvečer na sjevernom kolodvoru.”

Zatim stavih pismo u omot, adresirah na kazalište, obukoh se i bacih pismo u listovnu škrabicu.

Zašto sam to učinila, ne mogu objasniti. Zapravo nisam dalje mislila o tom, dok nije sve bilo svršeno i ja opet u svojoj sobi. Onda sam se morala glasno nasmijati. Sveti Bože, zar to zbilja nije bio san? Počinila sam budalaštinu, pisala sam stranom gospodinu i još k tomu glumcu, ozloglašenom Don Juanu i predložila mu sastanak! To je bila takva ludost, da se gora ne da ni zamisliti. Zrela za ludnicu. Pa i spremili bi te onamo, draga Julija, kad bi ti roditelji slutili, što si učinila!

No, sad svejedno, uostalom, sasvim je zabavno, kad čovjek jednom nešto osobito ludo počini!

12. veljače

Sutra je dan, kad sam htjela da se sastanem sa gospodinom Moerckom. Ali ipak moram sebi u čast primijetiti, da nijednog časa nisam mislila da odem onamo.

Pa ni on, razumije se, neće doći. Ta Erik je rekao, da se on nikad ne osvrće na anonimna pisma, što ih dobiva.

Ali recimo, da ipak dođe! Bilo bi vrlo zabavno vidjeti, kako pred kolodvorom patrolira amo–tamo. Taj uobraženi čovjek s onim oholim, crnim očima. Vidim ga u duhu, kako je svoj krzneni okovratnik navukao preko ušiju, a štap mu pod pazuhom.

Ah, kad bi ipak došao, a ja da ga kriomice promatram. Mislim, da ću zamoliti Erika, neka sutra poslije podne izadje sa mnom u šetnju. Bude li onda tamo Moerck, neću se moći suzdržati, nego ću reći Eriku, da on to mene čeka.

13. veljače

O, vi male slike, sve se okrenite! A ti, moje namočeno pero, zapackaj cijelu ovu stranu! Učinila sam nešto upravo užasno! Gotovo sam tako nisko pala, kako samo može da padne čestita djevojka. A najžalosnije je to, da sam izvanredno dobro raspoložena.

Ali da počnem svoj grešni izvještaj.

Dakle, jutros, kad sam se probudila, sjalo mi je sunce u sobu. Brzo sam skočila s kreveta, pa pod mrzli douche. Tako mi je bilo lako oko srca, tako veselo, kao da se spremam na kakvu svečanost. Sjećam se govora, što sam ga sebi govorila, dok sam se brižno i što ljepše odijevala.

Rekla sam: večeras u 7 sati pred sjevernim kolodvorom odigrava se priča, u kojoj se kraljevna zove Julija. Julija je u svojoj dalekoj domaji, u čarobnoj šumi, slušala o nekom uobraženom mladiću, koji se hvasta da svaki dan osvoji po jedno malo, nevino djevojačko srce. Kad je Julija to čula, osjetila se uvrijeđenom u ime čitavoga svoga spola, te se zaklela svetom zakletom, da će kazniti sramotnog zavodnika, te ga sasvim pokoriti. I Julija nato pošalje svoju lukavu služavku k neprijatelju s porukom, da ga neka kreposna i krasna djeвица, sva očarana sjajem njegovih crnih očiju, čeka u subotu navečer pred sjevernim kolodvorom. Onaj uobraženi luda dođe u određeno doba, unaprijed uvjeren o svojoj lakoj pobjedi. Ali uto spazi kraljevnju, zastrtu gustom koprenom (u nekoj staroj škrinji našla je Julija neprozirnu koprenu koju su vile satkale)

pa kad joj se približio, nasmija mu se ona u lice podrugljivim, ali kao srebro zvonkim smijehom i iščeznu. A onda, eh, onda je priča dovršena. Nije mi jasno, što se još dalje dogodilo.

Ali jedno mi je bilo jasno: htjela sam poći na sastanak. Nepoznata i zakukuljena htjela sam da pođem i da se naslađujem radoznalošću Alfreda Moercka, da čujem njegovo zavodljivo laskanje, pa da onda iščeznem uz podrugljiv smijeh kraljevine.

Poslije objeda rekla sam majci, da bih željela pohoditi Emu. Ona se tome čudila, ali je odobrila moju želju. U 5 i pol izašla sam iz kuće. Prije toga donijela sam s tavana čarobnu koprenu, koju sam turila u džep. Omnibusom sam se odvezla do Tivolija, a odatle pošla pješice do sjevernog nasipa gdje stanuje Ema, bila sam nekoliko časaka kod nje (dakle ipak sam bila tamo), na stubama sam zastrla lice koprenom i žurnim koracima pobrzala na sastanak. Srce mi je jako kucalo.

Iz daljine vidjeh da je kolodvorska ura pokazivala pet minuta preko sedam. Radovala sam se da nisam prerano došla. Razgledala sam se na sve strane, njega nije bilo. Na velikom, bijelom prostoru pred kolodvorom, koji se činio kao da je izumro, stajala je jedna droška. Osim kočijaša ni žive duše. Bilo mi je, kao da je netko kabao hladne vode izlio na moju priču. Ponosna kraljevna stajala je tamo kao pokisao pas. Prevarila se u svom računu, jer je sasvim zaboravila, da bi vrlo lako moglo i ne doći do priče, zbog nenazočnosti naručenoga gospodina.

Već sam htjela da krenem kući. U tom trenutku srce mi je prestalo kucati, pojavi se iza droške neka visoka osoba i umotana u krzno. Bio je on. Za čas se našao kraj mene. Nisam ga gledala, vidjela sam mu sjenu pred sobom i čula njegov glas: – Milostiva gospođice, kola čekaju.

Ova rutinirano izražena drskost privela me je opet k svijesti. Pogledah ga i odvratih: – Varate se. Kola možete mirne duše otpraviti.

Bog te blagoslovio majčice, za tvoju koprenu! Mogla sam ga nesmetano promatrati, dok on nije vidio ništa nego crni moj šljem. Ponešto nesigurnim pogledom uzalud je nastojao da prodre kroz moju krinku. Onda reče:

– Zar da zbilja otpravim kola? Mislim, da je čovjek u njima ipak mnogo sigurniji.

Ja zapovjedih: – Otpravite ih!

I radovala sam se svojoj hladnokrvnosti. On se malo nakloni; priđe kolima, plati kočijaša, nešto mu naloži i na to kola smjesta krenuše.

Ostali smo sami na velikom trgu. – Pođimo. – rekoh i krenuh prema Klampenborgu. Išao je uporedo sa mnom. Poslije kratke šutnje reče:

– A sad?

– A sad? – ponovih njegove riječi.

– Da zbilja, milostiva gospođice, što ste me zapravo htjeli pitati?

Moram priznati, sasvim sam zaboravila da priprelim kakvo pitanje. Da dobijem vremena, odgovorih: – Radi se o nekoj okladi, između mene i nekog gospodina. Okladili smo se za šest bočica francuskog parfema.

– I ja trebam tu da odlučim?

– Da, ako hoćete biti tako ljubazni. Vrlo mi je stalo do toga.

– Šest bočica francuskog parfema! No, pa da čujem!

– Htjela bih da znam, recite mi, molim vas, da li je Moerck vaše pravo ime ili samo kazališno? – Nije mi odmah odgovorio. Prolazili smo pokraj ulične svjetiljke i ja sam vidjela, kako je kod svijetla htio da razabere moje lice ispod koprene. Napokon odgovori, a glas mu je zvučao hladno i podrugljivo:

– Dakle, samo zato da me pitate zovem li se Moerck, pozvali ste me na ovaj sastanak. – Bio je očito bijesan. To me je zabavljalo. Još malo, pa bih mu se u lice nasmijala, ali sam sasvim ozbiljno

odvratila: – Tako je, gospodine Moerck. Ako biste htjeli da mi učinite tu uslugu. Onda vas neću dulje zadržavati. Možda vas gdje čekaju?

Pogledah ga. Naoko je bio prilično miran. Ali kad je progovorio, glas mu je podrhtavao: – Milostiva gospođice, vi, ili vrlo rado zbijate šalu ili ste, oprostite, vrlo glupi! – Ja prihvatim s anđeoskom blagošću: – Kako ste neljubazni prema meni. Zar sam vas možda uvrijedila?

Onda će on hladno i dostojanstveno: – Mene uvrijedili? Niste. Ali da vam iskreno kažem, čini mi se da je bilo sasvim suvišno pozivati me za hladne zimske večeri, na ovako udaljeno mjesto, samo zato da me pitate kako mi je ime?

Ja ću tiho i smjerno: – I doista sam mislila, da nećete doći. Kažu, da svakoga dana dobivate toliko anonimnih pisama.

On, nešto blaže: – Došao sam samo zbog toga što me je zanimao vaš rukopis. Taj je, iako iskrivljen, tako otmjen, tako fin i osobit.

– Sad mi laskate, gospodine Moerck. Nema u mene ništa zanimljivo, čak ni to da sam zaljubljena u Vas. To ste možda mislili?

Vidjelo se da bi me najradije požderao, ali nije ništa odgovorio. Došli smo čak do Oerstedsgardena. Na uglu zastadoh.

– A sada moram kući, gospodine Moerck. Hoćete li mi sada odgovoriti na pitanje?

– Samo pod jednim uvjetom.

– Pod kojim?

– Da smijem vidjeti vaše lice i čuti vaše ime.

– Ali čemu? Kakvo vam zadovoljstvo od toga?

– Držite li da je moj zahtjev tako neopravdan? Dakle, dopuštate li, milostiva gospođice? – I on se maši za mojom koprenom.

– Ne, ne, ne budite drzoviti! – I pobrzah ispred njega uzduž vrtne ograde. On za mnom. Nijedno od nas nije ni riječi progovorilo.

Napokon reče on: – Sad smo opet išli uporedo. Pogledajte, kako je krasan perivoj u snijegu! Kao u priči.

– Ah, da!

Perivoj u snijegu, priča i sve ostale poetične stvari bile su mu očito sasvim ravnodušne, te pomislih u sebi “situacija postaje nesnosnom, on je baš tako glup i nesnosan kao i Erik.”

Uto on odjednom zastade i reče: – Najljepše vam zahvaljujem, milostiva gospođice, i ostajte mi zdravo!

– Dakle, nećete mi ispuniti želju?

Stao je pred mene i gledao me jako dugo, kako mi se činilo; gledao me nekim čudnim, hladnim i melankoličnim pogledom, koji me je napunjavao strahom a ujedno me privlačio. Zatim reče, tiho i uljudno, ali s nekom divnom, ledenom otmjenošću:

– Ime mi je onako kako me zovu. Nadam se, da ste se na to kladili, pa će vas prema tome zapasti očekivana dobit od našeg razgovora.
– Skinu šešir i udalji se.

U tom trenutku, ne znam zašto, ali nisam mogla i nisam htjela ovako ga pustiti. Naglo odgurnuh koprenu s lica i poviknuh: – Gospodine Moerck! – pa kad se okrenuo, stajala sam smiješeći se pred njim i pružala mu ruku govoreći:

– Ne ljutite se na mene, nego se oprostimo kao dobri prijatelji!

Nikad još nisam vidjela takve promjene na čovječjem licu. Kao da ga je obasjala sunčana zraka, oči mu zasjaše milo i vedro, a glas mu zazvuči blago i umilno.

Razgovarali smo kao dva stara druga. Rekao je i to, da me pozna, samo ne zna odakle, ali se sjeća da je već vidio moje lice.

Još jednom me zamoli, da mu kažem, kako mi je ime.

– Ne – odvratih – danas to još ne možete saznati.

– Dakle drugi put? Želite me prema tome još jedanput vidjeti?

Nisam znala ni što želim, ni što ne želim. Rekla sam samo:

– Možda! – I odmah zatim upitah: – Recite mi, kuda ste me zapravo htjeli odvesti kolima?

– U restauraciju ili u moj stan, kako god biste vi željeli. Bilo kud, gdje bismo se mogli nesmetano razgovarati i popiti čašicu šampanjca.

– Dakle mislili ste da pripadam takvoj vrsti dame?

– Kakvoj vrsti? Uvjeravam vas da svaka dama može popiti čašicu šampanjca.

– Dakako da može, ali ne sa vama.

– Zar je to zbilja vaše mišljenje? Zar biste doista vidjeli nešto zlo u tome kad bismo se nas dvoje, na primjer, jedne večeri ugodno zabavili?

– Ne, možda ne bih ako bi se vi upravo tako pristojno vladali kao sada, dok se ovako skupa šetamo.

– Vladat ću se samo onako kako vi sami zaželite. Uvjeravam vas. Hoćemo li dakle u četvrtak zajedno supirati? Te večeri sam

slobodan.

Ukratko, stvar se svršila time, da sam mu gotovo obećala doći u četvrtak oko 7 sati na novi kraljevski trg, gdje će me on čekati. Tako se mirno razgovarao sa mnom da mi se to pričinilo najprirodnijom stvari na svijetu. Ali kako će se to, dok prespavam, slagati s mojom savješću, i kako ću toga dana iz kuće, o tom uistinu nemam ni pojma. No, nešto će mi već pasti na pamet! U najgorem, ili bolje, u najboljem slučaju, neću ni doći.

Onda može gospodin Moerck u četvrtak uvečer oko sedam sati stajati na novom trgu i brojati zvijezde. Pa i kakva mu radost od toga da se sastane sa mnom?

Rekao je da sam lijepa, lažljivac!

14. veljače

Događaji jučerašnjeg dana čine mi se kao san. Ali moj dnevnik mi taj san pretvara u zbilju. Pričinja mi se kao da je sve to što sam počinila fantastično i besmisleno. Pa ipak bih rekla, kao da je to u čitavom mome dosadašnjem životu, jedino što vrijedi zapisati. I opet govorim sama sebi: "Nesretna djevojko! Ti smiješna junakinjo, koja si učinila navlas isto, što danomice čini tisuću djevojaka bez ikakva junaštva."

Da, kad bih ga bar ljubila ili kad bi on tebe ljubio! Ali ovako, što je to? S moje strane tek neki nastup, hir, a s njegove u najboljem slučaju časovita draž, pikantan slučaj, kome on milostivo poklanja po nekoliko sati.

Mrzila sam ga već unaprijed. On da igra kakvu ulogu u mome životu?! On, stran čovjek kome ja nisam ništa, da bude gospodarom mojih misli, mojih sanja! Njegove su mi oči zapovijedale, a ja sam ih se htjela osloboditi. I njih i njega!

Da, tako je to bilo. Morala sam se jednom sastati s tim čovjekom, upoznati ga, uhvatiti se s njim u koštac sa živim stvorom, a ne s fantomom. Morala sam umjesto šejka iz *Zulejme* vidjeti glumca Moercka.

Samo tako mogu objasniti i opravdati se što sam ga pozvala na sastanak. Htjela sam ga se osloboditi. A završilo se time da sam mu obećala nov sastanak.

Htjela sam se osjetiti jačom od njega, a i bila sam na početku. Upravo sam uživala u njegovoj nesigurnosti. U njegovoj neprilici i

povrijeđenoj osjetljivosti, te u njegovoj radoznalosti. Poigrala sam se s njime, mučila sam ga i dražila.

Ali upravo, kad sam mislila da sam već pobijedila, oborio me na zemlju. Još uvijek ga vidim kako stoji preda mnom, pa se oprašta uljudnim, ali podrugljivim riječima. Osjetila sam njegov pogled kao udarac po licu, pa kad se okrenuo i pošao bojala sam se da ga ne izgubim. Zvala sam ga natrag. Tako sam se slabom osjećala, a ujedno tako sretnom zbog toga.

Taj strani čovjek. Dakako, da mi je stran. Pa ipak znam da još nikad nisam prema nikomu osjetila toliko povjerenje. U susretu s njim sasvim je nepotrebno glumiti otmjenu damu. Njegove riječi i njegov glas sasvim me zaokupljaju, i to je tako samo po sebi razumljivo da nimalo ne vrijeda moje samopoštovanje. U njegovu načinu, kako je svoje biće prilagodio mome, bilo je nečeg upravo čudesno muzikalnog. Samo sam kadikad tako što osjetila, kad bi koji plesač vješto i sigurno plesao sa mnom prema glazbenom ritmu. Kad zatvorim oči, mogu još i sad čuti njegov glas. Jest, neki je ritam u tome i tako mi je kao da plešem, dugo, lagano i ljuljkajući se.

Čujem ga kako mi govori opraštajući se sa mnom i držeći me za ruke, a uz to se smiješi i ljubazno me gleda u oči: – Ostajte mi zdravo, predražesna, neznana djevojko, neizrecivo se radujem što sam se upoznao s vama.

Čudnovato kako se oči mogu promijeniti! Uбудuće neću se više bojati tih očiju. A ne bojim se više ni susreta s njim. Radovala bih se tome i to bi mi se sviđalo. Samo kad to ne bi bilo tako besmisleno! Kad ne bi bilo tako neizrecivo lakoumno!

Pa zar lakoumlje uistinu nema nikakva smisla? Tko će ti zahvaliti što nisi nikad ništa drugo uradila, nego samo ono što je kreposno i dosadno? Zašto da se žacam otkinuti po koji cvijetak iz vrta pokraj prasne ceste kojom prolazim? Tako bih rado skočila preko plotu, pa makar mi se odijelo malo i poderalo, zadržava me samo zabrinuto majčino oko. Bojim se tvojih tuorbnihi očiju, majko. Da ti što saznaš, ne bi to mogla ni razumjeti, smatrala bi me propalom djevojkom.

Pa ipak, ona koprena! Kako si došla do nje? Kojom si se prilikom u svom životu ti poslužila njome?

Ta koprena, koja priča o tajnim putovima, još i sada krije u sebi miris uvelih ruža!

15. veljače

Danas poslijepodne bio je Erik ovdje. Govorili smo samo o Moercku. Erik me pitao ne želim li se upoznati s njime. Odgovorila sam: – Ne! – A kao razlog tomu navela sam da mi je neka gospođa, koja ga pozna, pripovijedala da je on dosadan hvalisavac.

Tada je morao Erik nanovo pjevati hvalospjeve o svom prijatelju. Rekao je da prezire tu gospođu koja mi je to pripovijedala o Moercku. Bit će da je vrlo glupa, reče, očito neka guska na koju se Moerck nije htio ni obazrijeti.

Ja sam vrlo vješto branila svoju kijenticu. Neumorno sam izmišljala nove objede koje je Erik na moju veliku radost umio sve pobiti. Doista, gospodine Moerck, mora da vam se večeras jako štucalo!

Ah, jadni Erik! Da samo sluti!

Kad sam navečer majci zazvala laku noć, došlo je do posebno ganutljiva prizora. Najprije sam ja plakala jer me je mučila s Erikom, onda je ona plakala jer sam joj rekla da misli samo na to kako bi me se što prije riješila, pa da joj je svejedno, hoću li biti sretna ili nesretna. Napokon smo plakale obje zajedno spoznavši da je život samo dolina suza i kajući se zbog svih ružnih riječi, što smo ih jedna drugoj rekle.

Ova se kuća očito odlikuje obilnim kišama. Čovjek bi mislio, da je u brdima.

16. veljače

U slučaju da sutra pođem na rendez-vous, moram se za vremena pobrinuti da nađem kakvu izliku. Mislila sam na Kristijanu, to jedino stvorenje koje mi je doista odano. Nikad nisam imala prijateljicu. Kristijanu drže za moju prijateljicu, no ona je zapravo moja ropkinja. Kći je priprosta, ali imućna oca; polazila je istu školu koju i ja, ali se vazda osjećala stvorenjem niže rase. Jednom sam se u nekom plemenitom porivu zauzela za nju, a budući sam zbog svoga oštrog jezika bila svima strah i trepet, nitko se nije više usudio vrijeđati moju štíćenicu.

Odonda mi je Kristijana odana i vjerna kao pseto. No lagao bi, tko bi rekao, da sam je razmazila. Još nitko nije u tolikoj mjeri osjetio moju nepodnošljivost. Upravo me razdražuje njeno ponizno biće i zastrašeni izraz njena lica. To njeno pseće pokoravanje siromašnoj profesorskoj kćeri izazivlje moj prezir. Ali inače mi je ona u koječemu potrebna. Drago mi je da mogu tako neograničeno vladati jednom

ljudskom dušom. Bez ikakva prigovora podnosi ona sve moje mušice. Potpuno sretna upija sunčane zrake moje milosti.

Vjerna moja Kristijana ima sasvim okruglu glavu, tananu, blijedoplavu, bezbojnu kosu; nema nikakvih obrva, tupast nos posut je sunčanim pjegama, a oči su joj nalik na rupice za gumbе. Stasom nalikuje na čep.

Ipak se ne bi moglo reći da je ružna. Samo nema baš nikakva obilježja, ni jedne izrazite crte, ništa što bi je odvajalo od sasvim običnih ljudi. Ali takva, kakva jest, ona je sretna. Ne poznaje častohleplja i za sebe baš ništa ne želi. Sve su njene nade i želje samo u vezi sa mnom.

Čitave prošle godine mislila je samo o Eriku. A sad dan na dan sjedi i čeka kad će me on zaprositi, te ne zna što bi od tuge kad se sjeti da još nije do toga došlo.

Pa ipak, dođem li sutra k njoj, pa joj kažem:

– Kristijana, imam rendez-vous s nekim gospodinom, pa mi i ti moraš pri tome pomoći – ona će se doduše u prvi mah malo smesti, ali neće se ni pokušati usprotiviti. Primit će naprosto kao gotovu činjenicu da sad nisu više na dnevnom redu Erik i zaruke, nego lakoumlje i rendez-vous. I ona će, kad se približi čas sastanka, sjediti kod kuće i drhtati kao i ja, pa će jadnica uživati u mislima o finom souperu i pjenušavom šampanjcu.

17. veljače

Sutra ću po svoj prilici ipak onamo poći. Kad to doživim, umirit ću se. Opet ću biti kreposna djevojka i svakako ću, prije nego što se zaručim s Erikom, priznati svoj grijeh.

Danas sam prije podne bila kod Kristijane. Nju je upravo elektrizirala pomisao da ćemo na rendez-vous. Objasnila sam joj njenu ulogu. Doći će sutra k nama i pozvat će me na objed. Obećat će majci da će me već netko navečer dopratiti kući.

Kako moji i Kristijanini roditelji nisu ni u kakvom međusobnom odnosu, jedva da se i poznaju, isključeno je da bi se što moglo doznati.

Kristijani se sve to čini izvanredno interesantnim i pustolovnim, tako da sam je na koncu morala upravo podsjetiti da ne priliči mladoj djevojci tako pretjerano zanimanje za ovakve stvari.

18. veljače

Kad je večeras na tornju svetog Nikole odbijalo sedam sati, išla je jedna visoka, koprenom zastrta dama od starog Kraljevskog puta prema Novom kraljevskom trgu. Visok muškarac, s krznenim ovratnikom uzdignutim do ušiju, dolazio joj je ususret. Kočijaš širom otvori vratašca, ono dvoje nestade u kočiji, koja na to naglo odjuri s njima.

Nekoliko časaka kasnije stade kočija pod nekim tamnim trijemom. Kočijaš skoči dolje, pritisne na zvono na vratima. Iznutra se odsune zaponac, vrata se otvore, a u bijelom električnom svijetlu pojavi se konobar u fraku s bijelom ogrlicom i duboko se pokloni. Neki gospodin u krznu pomogne dami pod koprenom sići s kola. Onaj u fraku požuri naprijed uz stepenice: – Izvolite ovuda, molim. Rezervirao sam crveni kabinet.

Tako je, donekle romantično, počelo to veče, koje je mnogo obećavalo, ali se zapravo svršilo s razočaranjem.

Gotovo se stidim priznati: skoro sam se dosađivala. Potpuna tri sata trajala je svečanost. Jeli smo mnogo dobrih jela, ali ja nisam imala teka. Pili smo dakako, šampanjac, ali ja sam morala biti vrlo oprezna da dođem trijezna kući. Tako smo dakle sjedili i zabavljali se učeno i pristojno, kao da smo na dineru kod profesora Magensa.

Najviše me ljutilo što je moj Don Juan smatrao tu večer vrlo uspjelom. Pošto smo povečerali, udobno se smjestio u naslonjaču, pijuckao liker i s nasladom polako pušio cigaru promatrajući me ljubazno i govoreći sa mnom dobroćudnim, očinskim tonom, kao da sam derište.

Odjednom me zapita: – No, zar je zbilja tako opasno piti sa mnom šampanjac? – Ne doista, opasno nije bilo. Ali ni zabavno, moj gospodine.

Nije mi jasno je li sve to bila samo komedija ili je on u prirodi tako leden.

Jedan trenutak, odmah čim smo ušli u kabinet, a konobar se udaljio, činilo mi se da je on sasvim drugačiji. Stajala sam pred ogledalom i skidala ogrtač. On je stajao iza mene i galantno mi pomagao. Kad sam zatim džepnim češljicom malo poravnala kosu, pa se okrenula, uhvatio me je za ruku i rekao: – Smijem li vas sad dobro pogledati?

Rekoh: – Što, zar ste razočarani? Pa žalite što ćete ružnoj djevojci pokloniti cijelu večer?

– Ružnoj? – odvrati on. – Ne, baš naprotiv.

Stajao je neko vrijeme nepomično i razmišljao. Zatim reče:

– Nadam se da ne tražite komplimenta od mene. Lijepi niste, ali ste predražesni. Tako ste nježni i mladi kao majsko lišće. Ten vam je poput cvjetnih latica i nikad još nisam vidio usta koja bi tako naličila trešnji kao vaša.

Te riječi je sasvim prirodno izgovorio, kao da bi ih htio prigušiti. Ali glas mu je bio tako mekan i iskren, a pogled tako topao i sretan, čudnovat me osjećaj prožeo u tom trenutku, osjećaj vrtoglava blaženstva, od slavlja i nemoći.

Osvijestila sam se od toga što je svakidašnjim glasom nastavio:

– Molio bih vas, da vas smijem poljubiti.

Kako neukusno, kako glupo! Upravo tako kao onda kad mi je javio da kola čekaju.

Odgovorila sam strogo i ozbiljno: – Reći ću vam nešto gospodine Moerek, drage volje provest ću s vama ovu večer kad sam se već upustila u tu vratolomiju. Ali izvolite se tako vladati da ne budem morala odviše žaliti. Sjetite se što ste mi obećali.

– Sjećam se – reče on – i baš zato sam vas pitao, da li vas smijem poljubiti. Da to prošli put nismo tako ugovorili, poljubio bih vas bez dopuštenja. Ali ja redovno držim svoju riječ, pa ću se prema vama vladati onako kako želite. A sad ne govorimo više o tome.

Rekao je to uljudno i smiješeći se, ni traga kakvom razočaranju ili nezadovoljstvu. I cijele je večeri bio uljudan, smiješio se i bio zadovoljan. Ali koje li promjene!

Da je taj jednomjerno spokojni bonvivant, koji se za souperom i kasnije s obzirnom blagonaklonošću zabavlja s mladom djevojkom, naravno vrlo glupom i neznatnom, da je taj bio onaj isti Romeo, koji je još prije nekoliko časaka maloj Juliji natjerao krv u lice, to je bilo još neshvatljivije nego li ona nenadana promjena koja se onda očitovala na njemu. Kakav je on zapravo u svojoj duši? Nimalo ne podsjeća na glumca; naprotiv, tako je malo poze u njemu. Pa ipak mi se neprestano čini kao da igra komediju i kao da ga to zabavlja što me dovodi u nepriliku igrajući čas jednu, čas drugu ulogu.

Onda sam mu i rekla istinu. Bio je izvanredno iznenađen iako se to na njemu nije opazalo. Rekao je samo: – Ah, tako! – I pri tom me tako čudno pogledao. Očito se nije nadao da sam iz tako dobre obitelji. Uopće, moje ga je demaskiranje navelo na kojekakve misli.

Poslije nekog vremena reče: – Pa onda vi poznajete graditelja Glerupa.

– Jest, izvrsno ga poznajem. Uostalom, i vi ga poznajete.

– Zar vi to znate?

– Znam, Erik Glerup često je o vama govorio. On vam je dobar prijatelj i velik vaš štovatelj. – Da, Glerup je zanesenjak. Tome sam se morala nasmijati.

On: – Čemu se smijete? Erikovu zanosu za me?

Ja: – Da vam iskreno kažem: da! Priznat ću vam, da sam malo razočarana. – Ali ta zloba nije nimalo djelovala na gospodina Moercka. Naprotiv, smiješio se vrlo zadovoljno, podizao čašu, pogledao me sa strane i rekao:

– U zdravlje Glerupovo, gospođice! Ja nisam razočaran upoznavši predmet njegovih zanosnih hvalospjeva.

Kako me je razdraživao taj mir. Prema svemu je očito sasvim ravnodušan. Kako je tamo sjedio u svojem naslonjaču, činilo se, kao da ga ništa na svijetu ne bi moglo trgnuti iz trome voljkosti. Da se nebo otvorilo i spustilo mu nekoliko anđela u krilo, mislim da bi bez ikakva iznenađenja iskapio čašu u njihovo zdravlje. A da li mi se on sviđa ili ne sviđa, o tom zacijelo ni časkom ne razmišlja. Potpuno sam se uvjerila o tome kad smo izlazili iz restoranta. Kraj moga couverta ležao je divan bouquet na stolu. Zapravo bih ga bila rado ponijela sa sobom, kao spomen na moju jedinu pustolovinu, pa sam onako izdaleka dobacila:

– Šteta tih krasnih ruža, ali bit će da ih ne bih smjela kući donijeti.

Nato je on sasvim suhoparno odgovorio: – Pa i nije vrijedno da ih čovjek ponese. Već su napola uvele.

Uistinu, vatren, poetičan kavalir!

Odvezao se sa mnom u kolima sve do ugla naše ulice. Putem me je pitao gdje ćemo se opet vidjeti. Odgovorila sam da se uopće nećemo više vidjeti.

– Bože moj – reče on – ne smijete biti tako okrutni! Toliko sam se radovao tome da ćete me jednom pohoditi u mom stanu. Tamo bi

nam bilo mnogo udobnije, nego u restoranu.

– Ne, to ne može biti. A i ja to neću.

– No, da!

I zapadne u razmišljanje. Ali kad su kola stala, reče opet istim onim prigušenim umilnim glasom:

–Vjerovali vi ili ne, ali nikad još nisam vidio tako milu djevojku, kao što ste vi. I jako mi je žao što me nećete više vidjeti. Zbogom. I hvala vam iz dna srca što ste došli.

On otvori kola, pa kad sam mu na rastanku pružila ruku, sagne se nad nju i poljubi je.

Vjerovali vi ili ne vjerovali. Da, kad bih znala što trebam raditi. Kad bih znala je li pošten čovjek ili samo igra komediju. Ali sad je ionako sve prošlo pa je sasvim svejedno.

Zauvijek je prošlo! Jer on mi nije ni predložio da se ponovo sastanemo. Pa zar to onda znači da mu je toliko do toga da me vidi?

Priča se svršila. I dobro je da nije bilo više nalik na priču. Nisam se baš jako zacrvenjela, jer sam bila uvjeren da je sve svršeno, kad sam majci koja me je čekala nadugo i naširoko pripovijedala kako sam provela večer kod Kristijane.

Ali, recimo da me nije zamolio da me smije poljubiti, recimo, da je nastavio dalje onim zamamnim glasom, recimo da se okoristio mojom slaboćom?!

Jeste li vi doista poštenjak, gospodine Moerck, ili ste tek malo glupi?

19. veljače

Danas poslije podne došla je Kristijana čuti kako je bilo na sastanku. Da je ne rastužim, a i da sebe ne učinim smiješnom, sjajno sam joj opisala raskošno veselje te večeri. A kako je Kristijana romantične ćudi, i to one najprimitivnije vrste, pripovijedala sam joj da je moj kavalir donio sa sobom krinku od ružičaste svile kojom sam svaki put morala prekriti lice čim bi ušao konobar koji je uvijek morao najprije triput diskretno pokucati na vratima.

Kristijana je kod svake čaše vina, što sam je iznosila u pripovijedanju, postajala sve rumenija u svom okruglom licu, pa je razrogačenih očiju i gotovo bez daha upitala:

– A onda, Julija, kada te je napokon poljubio?

Da mi je bilo samu sebe vidjeti kad sam joj tonom povrijeđene grofice odgovorila: – Zabranjujem ti takva neukusna pitanja, Kristo. Misliš li da je cjelivanje na sastanku bon ton?

Postiđena Kristijana primijeti: – Zbilja sam mislila da bi moralo do toga doći.

– Da – objasnila sam joj svojim većim iskustvom – ali kod finih rendez-vousa dolazi jako kasno do cjelivanja. Najprije mora kavalir jako dugo s najvećim poštovanjem udvarati, onda jednog dana padne pred svojom damom na koljena, pa ako ga ona tada smatra dostojnim nagrade, pruži mu najprije ruku, a onda tek obraz da ga nježno dodirne usnama.

Kristijana se s najvećim divljenjem zagleda u mene, te uzdahnu:

– Da, ali to svakako treba biti vrlo fina i vrlo darovita djevojka kojoj gospoda na taj način udvaraju.

Na koncu sam joj držala malo predavanje da se prava sreća sastoji ipak samo u svladavanju napasti. Iako me je dakle moj rendez-vous u svakom pogledu potpuno zadovoljio i obožavatelj me obasipao dokazima pažnje i zaljubljenosti, ipak sam odlučila da ga nikad više ne vidim.

Kristijana je pohvalila moju herojsku odluku, ali je ipak plakala od samilosti zbog uzaludne čežnje zaljubljena pastira.

Kad bi samo znala da se taj pastir zove Alfred Moerck i da svoju pastiricu istim tonom moli za cjelov, kao što bi je molio za komadić kruha, namazana maslacem.

21. veljače

Jutros sam na sreću sama primila pismo od listonoše. Dobila sam opomenu od mog postolara. Dugujem mu 16 kruna za lakirane cipelice što sam ih kupila za ples kod Erikova ujaka, a majka je mislila da sam ih platila novcem koji sam 1. veljače dobila od grofice Baerenklau.

Nažalost nije tako jer ja sam u novčanim stvarima najlakoumnije stvorenje na svijetu. Novac od grofice već sam odavno dugovala švelji, a ona mi je sirota rekla da ne može dulje čekati.

Sad sam u pravoj neprilici! Otvorila sam svoju bilježnicu s računima i otkrila da dugujem: 16 kruna postolaru (treba što prije platiti), 5 kruna rukavičarki (i to se ne može odgađati) i 5 kruna Kristijani. U svemu 26 kruna. A sav moj imetak iznosi 1 krunu i 50 oera, a niotkud

se nemam ničemu nadati. Novac sam od grofice Baerenklau potrošila, a nikakve nove narudžbe nisu stigle. Onih 10 kruna, što ih svakoga mjeseca dobivam od roditelja, nestaje kao rosa na suncu.

Pa što sada? Majka mi ne može pomoći, a i ne bih joj rado priznala da sam je prevarila. Da pokušam kod bake? Ali tako mi je teško njoj objašnjavati. Bojim se da bi odjednom zapela usred govora.

Vrlo dobro znam gdje bih mogla dobiti novaca. Erik bi se od srca radovao kad bih ga zamolila da mi pomogne. Ali stidim se doći mu s nečim takovim. A ne bi li on to i krivo razumio? Da, kad bih bila s njim zaručena! Ali ovako? Ne, ne, to nikako.

Zbilja je nesnosno biti mladom djevojkom. Skučena je na sve strane i u svakom pogledu: društveno, moralno i ekonomski! Kad bih samo imala dosta novaca, onda bi sve drugo bilo lako! Onda bih ipak mogla raditi što me volja. Kako mora da je lijepo kad nemaš dugova i kad se ne moraš ničega odreći! A ne da svaki put kad što ustrebaš moraš moliti majku, a ona opet mora ići ocu, koji se mrgodi i ljut i deset puta kaže *ne*, prije negoli izvadi novac. Kako je oduran takav novac što ga moraš formalno isprosjačiti i još ti ga dobacuju namrgođena lica.

Dabome, mogla bih se udati za Erika! Onda bih se riješila svih briga. Erik mi ne bi ništa uskratilo. Radosno bi ispunjavao sve moje male željice i nastojao da budem samo što ljepšom i dražesnijom.

Prije dva mjeseca nisam se nikad pitala, bih li pošla za Erika. To je za me bila svršena stvar koja se i ne može promijeniti.

Ali kad je onda došao, oklijevala sam. A sad nalazim da je to posve nemoguće. Čini mi se kao da se time odričem svake prave sreće, samo da se izbavim raznih malih neugodnosti u životu.

Sve su to samo lude fantazije, jer kakva me veća sreća može čekati? Pa ipak, ne mogu! Neka dođe što mu drago!

22. veljače

Život ipak nije tako tužan. Ima neka dobrostiva providnost koja se brine za mlade djevojke kad su u nevolji. Moja se providnost, sjedeći na sofi s bijelom nabranom kapicom, zove bakica.

Srce mi je jako kucalo kad sam danas prije podne pozvonila na njenim vratima. Stara mi je Marija otvorila i rekla:

– Gle, gospođica Julija zbilja danas dolazi! Milostiva je gospođa tako čeznula za gospođicom!

Sjedila sam kod bake na svom običnom mjestu u naslonjaču, sučelice sofi. Na stolu je, kao uvijek, bila mala okrepa: čašica likera od jagoda i pun tanjurić kolačića.

Baka je sjedila i gledala me svojim velikim, mirnim očima. Pripovijedala sam joj, malo nervozno, o svojim doživljajima otkako me nije bilo kod nje.

– Jedi, dijete – reče ona – i popij čašicu, to da je licu svježju boju .

Iskapila sam čašicu do dna da bih se osokolila i stadoh grickati kolačić ali mi je zapeo u grlu. Govorila sam, a da ni sama nisam znala što. Baka nije skidala očiju s mene, samo je kadikad zamišljeno kimnula glavom. Odjednom reče:

– A šta je tebi zapravo, dijete moje?

– Ah, ništa, bakice – ali u tom istom trenutku napuniše mi se oči suzama.

Baka opet kimne glavom i nekim gotovo lukavim glasom reče: – Ustani, dijete moje, i pođi do ormara.

– Hoću, bakice!

– Otvori gornju ladicu, pa izvadi onu sivu knjigu s brojkama.

– Da, bakice, evo je!

– U knjizi su modre banke, dvije su određene za tebe. O, ti draga, dobra bakice, najpametnija i najbolja od svih ljudi na svijetu!

Fino sam se izvukla! Postolar je dobio svoj novac, a rukavičarka može čekati do prvoga. Mogla sam joj doduše dati tri krune na otplatu, ali kad sam došla kući Franjo mi ih je izmamio. Jadni dječak, ionako je uvijek u škripcu, a danas mi nije srce dalo da ga gledam tako tužna.

Bio je dobar dan za me! Večeras je došao Erik, pa je i on bio najbolje volje. Razgovarali smo o ovom:

– Znaš li, Julija, da se počinješ sviđati? Zapažaju te i tvrde da si lijepa.

– Tako? Uistinu? A tko to?

– Alfred Moerck.

Ja, u duši ukočena od straha, na oko ravnodušna:

– Ta on me i ne poznaje.

– Vidio te na ulici, išao je s nekim svojim prijateljem koji zna tko si. I mogu ti reći, bio je upravo zanesen. Nikad još nije tako zanosno govorio o kojoj dami.

– To bi mi naravno moralo laskati, ali oprostite ne laska mi. Nije mi ni najmanje stalo do suda gospodina Moercka. Ali samo Bog zna da mi je stalo do njegova suda! To jest, milo mi je da sam dakle ipak djelovala na tu drvenu lutku! I on me dakle nije zaboravio. Gle, gle, gospodine, to mi se jako sviđa!

Sad bih samo htjela znati, je li on namjerno pred Erikom pjevao o meni hvalospjeve, ne bi li to doprlo i do mojih ušiju. Pa da Erik i ne sluteći, vrši službu postillon d’amoura? Ideja nije loša, ali zapravo nije baš jako fina. No, ako je gospodin Moerck tako računao, onda mi je barem drago da ga odgovor, što mu ga šaljem po njegovom postillon d’amouru, ne će nimalo osokoliti.

25. veljače

Danas poslije podne došao je Erik. Kad smo se našli nasamu, izvadio je sav u neprilici neko pismo iz džepa, te mi ga pružio. Nisam poznala rukopisa, pa sam ga zapitala: – Od koga je?

– Pogledaj sama – reče – uostalom, to je samo šala.

Pismo je bilo od Alfreda Moercka, u kojem poziva Erika i mene k sebi na souper. U prvi mah osjetila sam se strašno uvrijeđenom. Ta šala mi je bila neslana i neukusna jednako od Erika, kao i od Moercka. Uto, baš kad sam htjela oštro prekoriti Erika zbog njegova vladanja, pade mi pogled na početna slova prvih redaka i pročitam jednu riječ. Riječ mi zape u grlu, pocrvenih, nađoh se u neprilici, ustadoh i odoh u svoju sobu. Tu položih pismo preda se:

“Dopustite milostiva gospođice, da vas prije svega usrdno zamolim za oprostjenje, što se kao sasvim stran čovjek usuđujem zamoliti vas da mi iskažete čast, te s našim zajedničkim prijateljem, koji je sporazuman s time, dođete u četvrtak oko 7 i pol sati uvečer u moj pustinjački i priprosti stan, Vijećnički trg 38. I., na skromnu večeru. Tjeskoba mi obuzima dušu kad pomislim da biste se možda mogli zbog toga uvrijediti, ali vam zadajem časnu riječ da mi je samo beskrajno udivljenje za vas dalo srčanosti da vam napišem ovaj poziv. Erik me uz to uvjerava, a i sam sam o tom potpuno uvjeren, da njegova predražesna prijateljica ne će moje pismo krivo shvatiti, nego samo onako kako joj ga tumači njena duhovitost i vjerojatna duševna dobrotu. Dao Bog da se ne razljutite na me kad pročitate ovo pismo i budite uvjereni da će me vaš odziv učiniti

najsretnijim čovjekom pod suncem. Erik mi je obećao donijeti vaš cijenjeni odgovor i ja se nadam da se ne ćete oglušiti smjernom pozivu vašeg iskrenog i najodanijeg štovatelja

Alfreda Moercka.”

Na prvi pogled nema ničega mističnoga ili neobičnoga u tom pismu, ali ako ga pažljivo čitaš, otkrit ćeš u tom pismu još jedno drugo pismo, tajnoviti mali biljet, koji glasi: “Dođite sami k meni.”

Ne, to nije moglo biti samo slučajno. To je bila vrlo lukavo promišljena igra, to više, što mi moj smioni štovatelj u prvom pismu poručuje:

“Erik me uz to uvjerava, a i sam sam uvjeren o tom da njegova predražesna prijateljica neće moje pismo krivo shvatiti, nego samo onako, kako joj ga tumači njena duhovitost i vjerojatna duševna dobrota. Zašto da tajim? Ta mi se šala izvanredno svidjela. Kao kakav junak u romanu služi se dvoličnom korespondencijom, koja se neupućenima čini sasvim običnom i nevažnom, dok upućeni čitaju iz nje tajnu poruku.”

Brzo sastavih odgovor i odnijeh ga Eriku. Strogom dostojanstvenošću zamolih ga da pročita moje pismo, te naglasih kako se nadam da će me ubuduće i on i njegov prijatelj poštediti takvih ludorija.

Moj odgovor je glasio ovako:

“Poštovani gospodine!

Zajednički naš prijatelj Erik donio mi je Vaše pismo, pa Vam moram reći, da me samo dobro moje raspoloženje sprečava da se ozbiljno razljutim i na Vas i na lakoumnog lirika, koji bi me ipak morao bolje poznavati. Zacijelo nećete biti iznenađeni ako Vaš ljubazni poziv da u četvrtak navečer supiram u Vašem šarmantnom momačkom stanu, sa zahvalnošću odbijem. Nadam se da bi Vam svaka mlada dama na mom mjestu isto odgovorila.

J. M.”

Erik očito nije bio zadovoljan ovim odgovorom. Nadajmo se da će ga gospodin Moerek znati bolje procijeniti i da će iz njega pročitati “možda” što će najbolje obilježiti Julijinu opasnu borbu između kreposti i lakoumlja.

Divotna, nezaboravna večer! Nikad se još nisam tako voljko osjećala, sad znam, što znači biti sretna. Krasno je kao san pa mi se još i sada čini, kao da mi se to samo usnilo.

Boravila sam u svijetlom, sjajnom svijetu, gdje je sve bilo svečano, i to zbog mene svečano, gdje je sve bilo spremno da me obraduje i gdje mi je svaka želja bila naslućena i ispunjena prije nego što se i javila u mom srcu; gdje sam slušala samo mile i ugodne riječi, gdje je sve bilo udešeno samo za uživanje, za fino i neprisiljeno uživanje, koje podaje osjećaj neopisive slasti; gdje je vladalo spokojstvo i sigurnost i gdje ništa nije u strah nagonilo malu, strašljivu djevojčicu.

Sjećam se svega kao sna koji se gubi u svijetlomodroj ljetnoj maglici.

Kako se uspinjem stepenicama, koje škripe pod nogama, bojažljivo se osvrćem na sve strane. Tad odjednom spazim njegovo ime, a srce mi se stegne od straha, mislim, zadušit ću se. Ali u tom trenutku otvore se vrata, a neka me spretna ruka oprezno povuče unutra.

Iz jedne sobe dopire slabo svijetlo, idem dalje, kroz zavjese na vratima prodire jaka, svečana rasvjeta. Tad se, nađem i ja u toj rasvjeti i stojim usred velike sobe pune pokućstva. A nečiji mi glas govori: "Dobro došli!" nečije mi se lice smiješi, a onaj glas nastavlja: "Hvala vam, što ste došli, čeznuo sam za vama. Budite tako ljubazni, pa skinite ogrtač, onda ćemo se udobno smjestiti i pozabaviti."

Moga straha odjednom nestade, osjećam se sasvim mirnom i sigurnom, pružim mu ruku i nas se dvoje nasmijemo jedno drugomu kao stari prijatelji koji se raduju što su se opet našli.

I onda se jednim mahom nađoh u čarobnom svijetu; sve mi je tako ugodno u tim sobama koje su pune rijetkih i zacijelo vrlo dragocjenih predmeta, koji se nimalo ne ističu nego tijelu i duši nuđaju spokojstvo i udobnost. Osjećam se vladaricom toga doma, domaćicom, a tako i postupaju sa mnom.

Odvedu me k stolu. Tiha, starija djevojka donosi i odnosi jela, mijenja tanjure, stavlja vino na stol, i sve to bez ikakva naloga. Čini

se kao da ona to, što ja sjedim na čelu stola njena gospodara, smatra nečim što se samo po sebi razumije: ljubazno me pogledava, a ja joj prijazno kimam glavom.

Jedemo, pijemo i razgovaramo. Njegovo se lice sjaji od ljubaznosti i radosti, nikad nisam mislila da se nečije lice može ovako sjati, kucamo se i smijemo, a kad povečerao, poljubi mi on ruku, pa me ispod ruke vodi u pokrajnju sobu, gdje gori mnogo svjetiljaka, ali sve su nekako potmulo prigušene i blagim svjetlom ispunjavaju sobu. Kako je toplo ovdje, pa kako miriše zumbul! Divno se počiva u golemom naslonjaču, pred koji on dogurkuje malen podnožnik i sveg ga zatrpava mekim jastucima. Onda tiho ide po sobi, pruži mi cigaretu, natoči žuti liker i tek onda sjedne, nakon što me upitao, da li se zbilja voljko osjećam i nemam li više nikakvih želja.

A ja bih najvoljela da do vječnosti ovako sjedim, ovdje u njegovoj lijepoj, osvjetljenoj sobi, dok on tako radosno i poluglasno sa mnom razgovara, tako pametno i nekud finije nego drugi ljudi, pa me s tako vedrim osmijehom pogledava svojim očima koje nisu nipošto crne i opasne, nego djetinjske i dobre. Tako mi je (moram priznati da sam tako luda), tako mi je, kao da u njegovoj sobi postajem djetetom, a on se brine oko mene kao najbolji roditelji na svijetu.

I što hasni što sama sebi govorim da sam glupa, da me on u sebi ismijava, da mi se podruguje? Ovako, kao što se on večeras vladao prema meni, nije se još nitko vladao, ovako vanredno, savršeno. Ima li on kakvih ružnih, neplemenitih namisli, ja neću za njih znati, neću misliti o tom. Znam samo to da ga sad više neću pustiti, znam da me večeras ne bi bio trebao moliti da opet dođem, jer bih i bez toga došla.

Znam da ga ljubim i da sam neizrecivo sretna i da ću svu noć plakati.

4. ožujka

Čitav dan sam hodala naokolo kao mjesečarka. Ne znam ni što sam govorila, ni što sam radila. Sjećam se samo, da sam bila tako čudna, tako ljubazna i melankolična, da mi se sve pričinjalo lijepim i svi ljudi dobrima. Čini mi se da sam i sama bila tako blaga i dobra kao da bi svima kod kuće morala pokazati kako ih volim.

Prekrasna je bila šetnja s majkom za topla proljetna dana, danas je bio prvi proljetni dan. Osjećam se tako ugodno umornom po svem

tijelu, pa želim samo dobro spavati i sanjati.

10. ožujka

Vječni je nemir u meni. Dan na dan me smućuje neka mješavina straha i preziranja smrti, neko zanosno kliktanje i tupo očajanje. Kud to vodi? Što bih ja, i što bi on od mene?

Ali kroza sve to uvijek iznova ječi krik pun bojazni. Ljubi li te on? Ili je tek nešto malo više zaljubljen u tebe, negoli u svaku drugu mladu damu koju susreće na svom putu?

Jučer sam bila opet kod njega. Nadala sam se da će mi što reći, što objasniti. Ali on je bio uvijek isti: dobar, mio, zavodljiv, ljubezan, ali ljubezan, ali tako neizrecivo pasivan, tako suzdržljiv.

Pokušala sam ga ispitivati. Pitala sam:

– Što ste zapravo pomislili kad ste tada dobili moje pismo?

– Mislio sam, to je pismo dame koja je zaljubljena u me – odgovori on sasvim mimo.

– Ali kad ste saznali da se radi samo o okladi, što onda?

On me je časak, smiješeći se, promatrao, a onda rekao: – Ako trebam biti sasvim iskren, priznat ću vam da ni za trenutak nisam vjerovao u tu okladu.

– Dakle mislite da sam zaljubljena u vas?

– Ne, to ne mislim, ali otkako sam vas vidio, želim da se to dogodi.

Šutjela sam neko vrijeme. Onda sam se osmjelila na ovo pitanje:

– Pa ako bih se doista u vas zaljubila? (lagala sam). Sad nisam zaljubljena, molim da mi to vjerujete, ali kad bih?

– Onda bih se tomu neizrecivo radovao.

– Ali meni to ne bi donijelo sreću jer vi, vi... – Sad je trebao on kazati riječ kojoj sam se nadala, ali umjesto toga on samo odgovori, kao zaključujući raspravu:

– O, mila! Pa o tome sada nažalost nema ni govora. Ali još jednom vas upozoravam na ono što sam vam odmah u početku rekao: kod mene se ne trebate ničega bojati. Nikad vas neću moliti da mi date više nego što mi dragovoljno želite dati. Potpuno vam prepuštam da ravnate našim odnosom. Radujem se i zahvalan sam vam što me pohađate kao prijateljica, već to mi je užitak što vas samo gledam u svom domu. Ali (smiješeći se), ako biste mi jednoga dana nešto više ponudili, bio bih neizrecivo sretan.

Na taj način je to, dakako, lijepo i korektno od njega što ništa ne traži od mene. Pa ipak, kad bi bio ozbiljno zaljubljen u me, zar bi onda bio tako, obziran? I nije li ta obzirnost samo opreznost, samo strah, da ne bude odgovoran i da ne doživi neugodnosti?

Kadikad, dok mislim na njega, spopada me neodoljiva želja da mu što na žao učinim, da mu izgrebem lice, da mu skinem krinku, pa da vidim, da li doista nema nikakve strasti u njega. Da li se zbilja može glasno smijati, da li može plakati, da li onako živo osjeća kao drugi ljudi? Mrzim ga kadšto u mislima svojim njegovu nasmješljivu ljubaznost, njegovu nepokolebljivu nadmoćnost, njegovu besprijekornu korektnost. On je automat, a ne živi čovjek od krvi i mesa sa srcem i sa živcima.

Ali jedno znam, kad ga vidim, kad sjedim kod njega, nestaje netragom sve moje ljutine, svu snagu moje volje ispija mi iz duše svojim sigurnim, nasmiješenim očima i njegov blagi mir tako ovlada mnome da nemam nikakvih drugih misli, nego da činim sve što mu je milo, nikakvih drugih želja, nego da mu se pokorim i da ga poslušam.

Veli, neka ja upravljam našim odnosima. Pa zar ne zna da me drži u rukama, da može raditi sa mnom što god ga je volja.

12. ožujka

Zgražam se sama nad sobom. Ja, koja nisam nikad ništa poduzela, a da se prije nisam porazgovorila o tom s majkom, da je nisam upitala za savjet, sad joj najdrzovitije lažem u lice.

Kako je to prosto i ružno i odvratno da moraš ovako lagati! Zapravo se nimalo ne stidim što ga ljubim i što ga pohađam. To je uopće jedino u mom životu što nešto vrijedi. Osjećam da rastem sa svojom ljubavlju. Tako mi je, kao da sam dosad zakrčljala u sjeni, pa kao da se tek sada razvijam i bujam i cvatem na suncu. Pa zašto je onda potrebno da svoju sreću tako jadno prljam lažima?

Ali kad bih bila poštena, kad bih rekla istinu, morala bih da se smjesta njega odreći ili bih morala pobjeći. Kuda? Ono prvo ne mogu, a ovo drugo se ne usuđujem. Da, kad bi on rekao: "Dođi k meni!" Ali to on ne kaže, a i ja neću tražiti tu žrtvu od njega. Onda dakle nema drugog spasa, moram lagati, moram uvijek i uvijek iznova lagati, moram lukavštinom dolaziti do svoje sreće, moram se svaki put s istim smrtnim strahom šuljati kući, vazda spremna na to da čujem poraznu osudu: "Ušli smo ti u trag."

Tako lažem da osjećam kako će mi sad na od stida briznuti krv ispod nokata. Lažem, kao da sam obezumljena, te ne mogu naći nikakva opravdana razloga, zašto sad tako često odlazim od kuće. Ne mogu samo pojmiti kako to da majka nije još ništa opazila.

Najviše me ljuti i vrijeđa, što moram svoju ljubav prama njemu prikrivati prijateljstvom prema Kristijani. Zatajujem njega, kojim se ponosim, a Kristijanu ističem! Moram se umiljavati Kristijani da si osiguram njenu pomoć! Ona je već sada, osjećajući se neophodno potrebnom, primila nekakav gotovo drski ton, te mi se upravo nameće svojom intimnošću. Stavlja mi pitanja, koja me vrijeđaju kao profanacija onoga što mi je najsvetije, a svojom plebejskom pohotom opipava najnježnije tajne moje duše, što ih se ni sama sebi nisam još usudila priznati.

Kadikad tako pobjesnim, kad je samo i pogledam, da bih je mogla udariti šakom po onom okruglom licu! Moj nimalo ljubazni gospodine oče, poljubila bih te za ono što si mi jučer o podne rekao:

– Do bijesa! Pa to je neka bolesna pasija što te sad odjednom spopala za Kristijanu! Ma, duše mi, izgleda kao gvala bazgove srčike, s rukama i nogama od žigica!

16. ožujka

Večeras me pitao, bih li se htjela udati za Erika. Namjerice sam mu odgovorila okolišeći i neizvjesno. Htjela sam vidjeti kako će to na njega djelovati.

– Da, Erik će biti dobar muž. To ja o sebi ne bih mogao reći. Ja pripadam onim ljudima, s kojima se možeš sasvim ugodno pozabaviti, ali koji su nesnosni u svakidašnjem saobraćaju. Svoje glav sam i mušičav, a kad proučavam kakvu ulogu, ne smije mi nitko ni blizu. Možda mi to nećete vjerovati, ali ima dana kad mi je upravo muka, moram li govoriti s kime. Moja žena ne bi imala nimalo ugodan život.

Na to sam ja odgovorila: – Hvala vam što ste me upozorili. Uostalom, ne trebate se bojati. Nipošto ne želim poći za vas. Nikad vas nisam smatrala ženidbenim kandidatom.

Kasnije je opet počeo o tome. – Dakle, Erik, – reče – možete li zamisliti sebe kao njegovu ženu?

Sjedio je do mene na sofi, desna moja ruka počivala je na stolu pred nama. Budući nisam odmah odgovorila uhvatio je moju ruku i

gotovo šapćući ponovio svoje pitanje. Tada sam rekla, ili bar mislim da sam rekla, da je bilo doba kad sam mislila da bih morala poći za Erika, ali da sada....

– No, što sada? – čula sam kako šapće.

– Sad znam da mi je to nemoguće.

– A zašto?

Njegovo je lice bilo blizu moga, njegove su oči tako vapeći, tako toplo gledale u moje, osjećala sam kako mi nabujava krv u žilama, kako sve nešto treperi i šumi oko mene, u glavi mi se zavrti i onda. Da, onda me je poljubio, ili sam ja njega poljubila, i čula sam kako mi govori “ti” i učinilo mi se najprirodnijim na svijetu da i ja njemu kažem “ti”, a onda se samo još sjećam da me je držao u svom naručju i da mi je rekao glasom koji mi još uvijek drhće u ušima i koji mi srce ispunjava srećom:

– Mila, slatka moja djevojčice, predražesna moja mala djevojčice!

Da, još se i toga sjećam da sam odgovorila: – Ta ja nisam nimalo dražesna. – I da mi je on odvratio: – Dražesnija si od bilo čega na svijetu. Ti si ono najnježnije, najfinije, najmekše, što se uopće može zamisliti. Ti si upravo ono, što su stari pjesnici nazivali milokrvnom djevicom.

Morala sam se pogledati u ogledalo kad sam došla kući. I zbilja, učinilo mi se da sam postala upravo lijepa. To je zacijelo ono što se zove sugestija. Baja mi da sam lijepa i tad postajem lijepom.

20. ožujka

Bojim se svoga dnevnika. Već sam ga nekoliko put izvadila, ali sam ga svaki put opet natrag položila, a da nisam ništa upisala. Ja u svom dnevniku moram gledati istini u oči, moram sebi objasniti što se to sa mnom zbiva. A ne usuđujem se ni sadašnjost, a kamoli budućnost pogledati u oči.

Znam da sam na vratolomnom putu i da me taj put vodi niz strminu. Nema mi spasa. Slutim svu strahom, sav užas što je tamo dolje u dubini, pa ipak me nešto neodoljivo vuče onamo. Sa svakim korakom, kojim se silom trzam natrag, kližem se dva koraka naprijed. Čujem već kako šumi tamo dolje, osjećam hladnu pjenu valova, sveti Bože, ta ti mi ne možeš pomoći, jer ja *hoću*, ja *moram* onamo dolje!

Ne usuđujem se misliti, ne usuđujem se osvijestiti. Samo kad sam kod njega, mogu se umiriti. Kad on govori sa mnom, zamuknu sva zvona što mi zvone, u ušima sjećajući me moga doma. Kad me on pogleda, iščeznu sva strašila ispred mojih očiju i ja vidim samo cvijeće i sunce i sve što je mило na ovom svijetu. Kad me drži za ruku znam da me vodi sreći, pa vodio taj put kud god mu drago. U njegovom naručju nestaje sve što nije s njim u vezi, sve je to mrtvo i zaboravljeno. On mi zatvara oči i usta, i on, moj morski kralj, spušta se sa mnom sve do dna mora.

22. ožujka

Kod mog vis–a–visa preko utaborio se neki nemir. Jučer su odnijeli glasovir, a danas su nosili sagove iz njegova stana.

Tko zna, nije li se odlučio seliti? Bit će mi pusto kad ga ne bude više ondje. Bilo mi je kao da ga vrlo dobro poznam, pa kad smo jedno k drugome pogledavali, činilo mi se kao da imamo neku zajedničku tajnu.

Čudnovato da nikad nisam nastojala saznati tko je on i kako se zove. Ne znam zašto, ali nikad mi nije palo na um da pitam našu djevojku ili listonošu koji su to svakako morali znati. Gotovo sam se bojala da jednoga dana ne saznam kako mu je ime sasvim obično, pa da je trgovac ili tako nešto, svakidašnje.

Moram se nasmiješiti kad pomislim da sam ga u svojim mislima uzvisila čak do kraljevića. Onda sam još bila dijete, ništa nisam znala o životu, mogla sam tek sanjariti. Lijepo je bilo to sanjarenje, ali je život još tisuću puta ljepši.

Ako ljubiš, notabene. I ako je onaj koga ljubiš ljepši i otmjeniji od svih kraljevića na svijetu.

Sutra me očekuje moj kraljević. Trebam poći onamo u svom najljepšem odijelu, i ukrasiti se kako najbolje znam jer kod kuće misle da sam pozvana Kristijani na diner i na ples poslije dinera.

Nisam bila jače uzbuđena kad sam se spremala na prvi ples. Moja je duša kao proljetno nebo: čas me obasjava sjajnim i nasmijanim suncem, čas je prevučena mračnim oblacima da se sva uvija od ledena straha.

23–24. ožujka (1 i ½ u noći)

Izvukla sam se! Neka bogovi znadu kako! Nisam se nikako ni pripravila na to, već sam samo naglo nešto izbrbljala o jelu i gostima

itd. Onda sam rekla da me jako glava boli i brzo sam izmakla majčinom preslušavanju.

I onda na vrat na nos u postelju, glavu pod jastuke, da samo ništa ne mislim! A zašto da ne mislim? Zašto da se ne bavim onom jedinom mišlju, koja me ispunjava: Tvoja sam, tvoja! Dragovoljno sam postala tvojom, jer si mi više od oca i majke i više od svega na svijetu. Jer sam ravnodušna prema svemu, samo ako mogu biti dionicom tvoga života, samo ako tebe smijem ljubiti, samo ako si ti dobar prema meni!

Ti, jedino moje! Laku noć! Misli moje lete k tebi sa tisuću cjelova! Ah, dao Bog, da se susretnu s tvojima.

24. ožujka

Kad sam se jutros kasno probudila, jer sam tek pred zoru zaspala, rekla sam sama sebi još prije nego što sam otvorila oči: "Današnji dan bit će ti pun tuge." Ali u tom istom trenutku, čim su mi oči ugledale sunčano svjetlo, u tom istom trenutku kao da mi se ševa izvila iz grudi i zapjevala: "Dobro jutro, lijepa djevice, dobro jutro, lijepi živote!"

I onda skočili s kreveta i vidjeh u ogledalu svoja dva sjajna oka, svježie i rumene obraze i na svakom po jamicu kao od cjelova. Tako mi je cijeli dan prošao kao u nekom velikom čuđenju. Čudila sam se, što nisam nesretna, ali najviše sam se čudila tomu, što nitko nije opazio nikakve promjene na meni.

Dakle sam na oko ista kao i prije. Nemam žiga na čelu, ni crnog poteza na nosu. Za sve druge ista, samo ne za mene. Jer meni je tako kao da sam iz kukuljice, koja mi je krila sve čudesno znamenovanje života, izletila u divotu svih objavljenja, poput leptira, pjana od sreće. Težak mi je dosad bio hod. A sad kao da lebdim ponad svih životnih nevolja, kao da se krilima dižem nad sve poteškoće. Stojim na zemlji, koja se diže pod mojim nogama, i grlim nebo, što se nada me spušta. Oko mene odjekuje kliktava glazba, a i ja sama nalikujem na pjesmu, koja se diže i diže...

Pa što zapravo znači lagati? Kad imaš tako divnu, tako slatku tajnu, koju ne bi htjela ni s kim dijeliti! Lako je lagati, laž je ružna riječ, ali ima i neko značenje! Pa zar sunce čini što drugo kad skriveno iza oblaka potajice šalje svoj trak dolje do ljubice u vrtnoj gredici? Ili kad se dvije ptice između lišća igraju skrivača?

Jutros sam prolazila gradom. Tisuće sam ljudi susrela. Što su vidjeli u meni? Mladu djevojku, kakvih ima na tisuće, mladu djevojku koja se šeće pod nadzorom svoje majke. Ali što nisu vidjeli, i što nisu smjeli vidjeti, jer je to njena preslatka tajna, to je bio pogled što ga je ta mlada djevojka dobacila nekom mladiću na drugoj strani, to je bilo ono kad je onda kod prodavačice cvijeća uzela dvije kitice ljubica i obje poljubila, a onda jednu od tih kupila, dok je odmah zatim on kupio drugu, pa ju također poljubio...

Kako je ipak lijepo živjeti, kako je lijepo mladovati! Pa došlo što mu drago, pa bila mi budućnost ne znam kako crna, ova sreća, što sad u zlatnom hramu stoluje u mom srcu, obasjavat će mi noći svih vremena.

I onda, dragi, sagni svoju glavu do moje i daj da ti šapnem u uho, tako da to nikad ne zaboraviš, preslatko priznanje: "Sretna sam, tako sretna, kako to i ne može iskazati jezik, stvoren tek za obične potrebe, ali ne za ljubav, sretna sam što sam tvoja, sretna što me hoćeš nazivati svojom. Laku noć!"

25. ožujka

Kad sam jutros sjedila kod prozora, da se naužijem toplog proljetnog uzduha, vidjela sam kako je moj vis-a-vis gorljivo zaposlen. Spremao je knjige i slike u neki veliki sanduk, još on tako u poslu, kad eto ti odjednom, favoritkinih kola. Čuo je kako dolaze, pa brzo pogledao kroz prozor i onda naglo spustio zavjese. Dama siđe, a kola se opet odvezu dalje kao obično. Nisam dalje mislila o tom, i domala sam zaboravila i svog susjeda i njegovu prijateljicu. Sjedila sam zagledavši se u vedar proljetni dan i moje su misli odlijetale k sasvim drugim i meni mnogo važnijim stvarima. Uto, jedva je prošlo pet minuta, opazim, favoritku kako izlazi iz kuće. Još uvijek je bila zastrta koprenom, rukom se hvatala za srce i vidjelo se da jedva stoji na nogama. Nekoliko časaka stajala je naslonjena na vratnice, onda se ponosno uspravila, naglo digla koprenu sa smrtno blijeda lica, prešla koso preko ulice (sad sam se morala dići da vidim) i pogledala gore na prozore moga susjeda.

Je li to bila zbilja ili samo uobraženje? Pricinilo mi se, kao da čujem podrugljiv smijeh, pun grožnje. I onda mi je nestade s očiju.

Ali moje proljetno sunce kao da je odjednom ugaslo. Nikako nisam mogla smetnuti s uma to blijedo, izobličeno lice s nemoćnim, gotovo

smiješnim prkosom, i čitav mi je dan zvonio u ušima gorak smijeh poniženja. Moj susjed mora da je surov, brutalan čovjek. Ali ipak, ja se na njenom mjestu ne bih tako nedostojno ponijela. Ako je nestalo njegove ljubavi, onda je to morala opaziti! Ako joj to nije htio reći, trebala ga je prisiliti na to.

To znam, onoga dana kad ne bude više mario za mene, onoga dana kad opazim da me se zasitio, neću ni časka dulje ostati kod njega. Nikad ne smije osjetiti da mu naša veza postaje teret. Bit ću preponosna da živim od milosti i milosrđa. Nijednom se riječju neću potužiti, nestat ću mu s očiju i ništa me više neće sjećati na njega.

Dobro da ne idem večeras k njemu. Cijeloga dana bila sam tako potištena, pa znam da bih se sva rasplakala kad bih se sastala s njime. Ja, koja sam mu htjela upravo pokazati kako sam srčana i kako sretna! Prespavat ću sve ružne misli!

26. ožujka

Dvoja kola za pokućstvo i jedna droška odvezli su jutros moga susjeda. Neposredno pred odlaskom priđe k prozoru i pogleda k meni. Očito je tražio da sukobi moj pogled, pa da se mučke oprost sa mnom. Ali ja sam se pričinila kao da ga ne vidim.

Sad je otišao i stan je zasad prazan. To mi je baš drago. Kao da mi je spao kamen sa srca. Sad opet slobodnije dišem.

A večeras me opet čeka sreća u njegovu zagrljaju.

Ljubljani prijatelju!

Ovo pismo, koje nikad nećeš čitati, neka ti kaže sve one riječi koje mi zamiru na usnama kad sam s tobom, jer su odveć djetinjaste i glupe za te, ti pametni, oprezni čovječe! Ovdje, gdje si mi samo u duši blizu, ovdje mogu govoriti s tobom smjelo i otvoreno, te se ne trebam bojati da ću otkriti ironični podsmijeh u kutovima tvojih usta, kojim se ti zacijelo ponosiš i koji te tako visoko diže iznad neuke male djevojčice. Najprije ću ti pripovijedati kako sam i zašto sam postala tvojom.

Ti me zapravo i ne poznaješ. Imao si dovoljno razloga da misliš zlo o meni, jer onako, kako sam ja došla k tebi, morala sam ti se pričiniti djevojkom koja govori: "Evo me, uzmi me!" Postala sam tvojom, jer si me instinktivno razumio. Razumio si barem toliko, da pred tobom stoji neko malo stvorenje, koje ne smiješ zaplašiti i s kojim moraš postupati kao s finim staklom. Kad sam isprva sjedila kraj tebe, vazda sam bila spremna pobjeći. Trebala je samo jedna neumjesna riječ ili preuranjeno milovanje i ja bih smjesta pobjegla. Riječi, kojih nisi izrekao, te su me predobile.

Ti me zacijelo još nikako ne poznaješ. Sad sam tvoja, i ostat ću tvojom, dokle god me budeš htio. Ali ako misliš, da su tvoji cjelovi, tvoje milovanje i tvoji zagrljaji ono što me privlači k tebi, onda se varaš. Nisam nikakova svetica, ni kreposna lutka. Svaki put sam presretna kad me privineš k sebi. Ta ja sam svom dušom tvoja, i s veseljem. Tvoja sam, da budem tvojom! Ne ću ti u rukama biti kao živa koja ti pobjegne između prstiju. Gospodaru moj i meštre, znaj, sve što je moje, dajem ti bez sustezanja i bez promišljanja.

Ali nešto bih tako rado da razumiješ, mogla bih se mirne duše odreći tvojih cjelova i milovanja pa bih te ipak jednako žarko ljubila. Jako bi me boljelo kad bi, da odem od tebe, mislio: "To je neko malo, lakomisleno stvorenje, neka zaljubljena ludica, koja mi donosi svoju vruću krv i svoju lakoumnu požudu."

Možeš li to razumjeti i hoćeš li mi vjerovati? Ne tražim ništa drugo, nego da budem kod tebe, da te gledam i da te slušam kako govoriš. O, još bi mi i mnogo manje trebalo da budem sretna. Veliš kako često nisi raspoložen da govoriš, da ti misli moraju otpočiniti. A znaš li što je moja najveća želja? Da jednoga dana, kad se ti zatvoriš sa svojom umjetnošću, smijem doći k tebi, pa da sjedim tamo negdje u kutu tvoje sobe. Bila bih tiha kao miš, a ti se ne bi trebao ni obazirati na me, nego me samo pustiti da uživam sreću kako sam ja jedina koju podnosiš u svojoj blizini za svojih samotnih časova.

Često ovako uživam, prenoseći se k tebi u samoću. Onda kušam pogoditi, što se događa u tebi. Vidim te kako sjediš pritvorenih očiju, vjeđe ti nervozno drhću, a čelo si podupro rukom. Ali kad onda vidim da si najednom dignuo glavu, pa sjajnim, širokim pogledom gledaš preda se, onda znam da si našao jasnu i sretnu misao, koju si tražio, i moje srce radosno kuca u skladu s tvojim. I onda te vidim kako napokon slavodobitno pružaš ruke u vis. Pobjedonosni podsmijeh sine ti na licu; veselo i zadovoljno pripališ cigaru, koja ti se ugasila dok si razmišljao, i sjetivši se da je kod tebe tvoja prijateljica, ideš k njoj, uhvatiš je za ruku i kazuješ da si sretnan što je ona kod tebe i da je bila strašno dobra i mila, pa te nije nimalo smetala...

Nije li ti nikad palo na um, da te ja na taj način ljubim! Ili nećeš to znati? Bojiš li se da bih te mogla previše zavoljeti?

A ne slutiš li i to, kako mi je teško za onih večeri kad sam kod tebe, pa se moram rastati s tobom. Ne smiješ o meni misliti: "Ona je lukava mala djevojčica, navikla svoje čestite roditelje vući za nos. Sad je potajice ovamo došla pa se zabavljala, a onda će svojoj majci upravo s užitkom koješta nalagati."

Ne, tako ne smiješ misliti o meni. Istina je doduše da nema toga na svijetu što ne bih učinila, samo da mogu doći k tebi. Ne tužim se i ni po koju cijenu ne bih htjela da misliš kako sam svoju sreću preskupo platila. Ali ne bih rado da misliš, da je to za me tek neka malenkost.

Pa onda oni dani između naših sastanaka! Ti to dakako ne možeš shvatiti da ona tri ili četiri dana mogu za me biti vječnost. Ti imaš uvijek nešto novo, što te zaokuplja. Radiš, zabavljaš se. Živiš u svijetu gdje ti svaki sat donosi novih podražaja i novog gradiva. Ali ja, kad nisam kod tebe, živim kao u hladnoj tamnici koju grije samo moja čežnja za tobom i spomen na tvoju velikodušnost.

Pa kako bi ti i mogao sve to znati? Vidiš tek moje radosno lice, ali ne znaš kakvim životom živi to lice od onog časa kad se nasmijano oprostilo s tobom, pa do onog kad te može opet sa smijehom pozdraviti!

Ali ako bi me ikad tvoje misli, kad sam daleko od tebe, naumile potražiti pa kad bi imale sposobnost vidjeti kroz zidove i vrata, onda bi, ako bi došle do izvjesne kuće u Frederiksbergerskom predgrađu, vidjele kako se ono radosno lice užasno promijenilo. Ne znam kako je to moguće, a to je ružno, nerazborito i nezahvalno od mene, ali ove kliktave radosti koja me je uzdizala nad sve brige i nevolje, koja je pozlačivala sve oko mene te je nestalo, a umjesto nje došla je sumorna melankolija i mučna bojazan, koja se kadikad gubi u raspojasanom veselju, u neodoljivoj želji za smijehom, bukom i štropotom! Nikad mi se moj dom nije pričinio tako jadnim i mračnim, tako pustim i neudobnim, kao sad, otkako sam u tvom domu igrala ulogu domaćice.

Kad sjedimo kod stola i objedujemo snuždenih lica, javlja se kadikad neka nenadana čežnja u meni, neki osjećaj zapuštenosti, te moram stisnuti zube da ne proplačem.

Ali najgore je za sumračja, kad pogurena sjedim kod moga prozora. Onda me salijeću pitanja i zabadaju mi u dušu svoje hladne štakorske njuške:

Gdje je on sada? S kime se zabavlja? Nije li u društvu lijepih i elegantnih dama? Kako se vlada prema njima, što im govori? Gleda li ih jednako nježno, kao i mene? Miluje li ih svojim glasom kao i mene kad mi šapuće riječi ljubavi? Pa šta mu je onda? Misli li samo na mene ili u naručju drugih zaboravlja da postoji netko, kome je ime Julija?

Vrlo dobro znam, dragi moj prijatelju, da nemam prava tražiti račun od tebe. Ti mi nikad nisi obećao da mi se ne ćeš iznevjeriti, i ja te previše ljubim, a da bih te htjela samo za se svojatati. Onda, kad sam ti se predala nismo ništa ugovarali, ni stavljali nikakvih uvjeta. Trebalo mi je dakako biti jasno, da nisam jedina.

Pa ja i sad ništa ne tražim. Samo bih željela da shvatiš kako trebaš biti dobar prema meni. Ta ja dane i dane živim od ono malo sretnih časova kod tebe. Pa dogodi li se, kao onda, da mi kažeš nešto, što

zvuči hladno i porugljivo, onda se riječi zamrznu u meni i ni tračka nade nema u mom srcu, dok te opet ponovo ne ugledam.

Da ti pošaljem to pismo, ti bi se zacijelo po svom običaju ironički nasmijao. Rekao bi mi da sam luda, a onda bih ja i sama mislila da je moje pismo zavrijedilo da mi se rugaš. Poslije bih dakako očajavala zbog tvoga smijeha.

Jer ti želiš da budem samo vesela, da te razonođujem. Ja nemam nikakvih proračunatih namjera, jer ne mogu ništa, ne znam ništa i nisam ništa bez tebe.

I zbog toga ovo pismo ostaje u mom dnevniku.

Julija.

3. travnja

I tako je dakle došlo što je moralo doći. Erik se oprostio sa mnom. Drago mi je što se sve to svršilo i što je prošlo bez ikakve vike i buke. Osjećam kako sam upravo odahnula otkad me Erik više ne promatra svojim začuđenim i prijekornim pogledima.

Zacijelo je vrlo dobro vidio da je nastala neka promjena u meni. Opazio je da se sve više i više udaljavam od njega i ne sluteći kuda to odmičem.

Drago mi je što je to prošlo. Ružno je bilo i boljelo me. Podjarivalo je neku nepravednu mržnju u meni i sililo me na niska i nedostojna djela.

Dok sam još bila malena djevojčica, imala sam psa. Bila sam vrlo hirovita i nimalo dobra prema njemu, pa ipak me je on beskrajno volio. Često se znalo dogoditi da sam ga grubim riječima otjerala ako bi se po svom običaju ustobočio preda mnom. Onda se odšuljao k peći i tamo legao položivši glavu među obje prednje šape. Ali neprestano je pogledavao na mene i odjednom se opet našao preda mnom, pa kao da me pita svojim nepomičnim očima: "A zašto se ljutiš na me?" Sjećam se da je bilo dana kad su me te nijeme i prijekome oči znale upravo razbjesniti. Mogla bih ubiti toga psa! To isto sam posljednjih dana često i prema Eriku osjećala: Kojim su me pravom te oči pozivale na odgovornost? Kako su me smjele progoniti poput nečiste savjesti?

Ali najgore je bilo to, što smo Erik i ja, čim smo ostali sami, počeli o "njemu" govoriti, kao da nas je neka magnetska sila na to primoravala. Počeli o čemu bilo, vazda smo svršavali s "njim". Svaki

put kad je Erik stupio u sobu, rekla sam sama sebi: “Danas se “njegovo” ime neće ni spomenuti.” Onda smo počeli govoriti tromo i usiljeno, ili opet forsirano živahno. Govorili smo o vremenu, o prijateljima i znancima. “Njegovo” mi je ime zvonilo u ustima, “njegovo” je ime bilo zapisano u Erikovim očima, drhtalo je na njegovim usnama. Nije se moglo dulje okolišati, odjednom je bilo izgovoreno i mi se našosmo u živoj vatri. I onda bi započela vazda ista odvratna komedija, Erik nije ništa shvaćao nego samo žestoko napadao, braneći svoga prijatelja koga sam ja grdila.

Ne, to se već nije moglo podnositi. Dobro je da je prošlo! Jutros je to bilo. Erik je znao da je majka sama otišla u crkvu. Netko pozvoni. Bio je on.

Bio je blijed, a ipak sav u vatri. Neprestano je otirao znoj sa čela. Govorili smo neko vrijeme o svagdašnjim stvarima, a onda reče on, ja sam sjedila kod prozora, a on kod stola usred sobe: – Budi tako ljubazna, Julija, pa sjedni ovamo. Htio bih ti nešto kazati.

– Pa zar se to ne može i ovako reći?

– Ne! Budi tako dobra, pa sjedni ovamo.

Sjedoh sučelice njemu i nastade šutnja. Zacijelo smo oboje bili jednako u neprilici.

On me uhvati za ruku. Moja je ruka bila hladna kao led, dok je njegova bila topla, vlažna i drhtava. Pogleda me ozbiljno i milo, pa mimo reče:

– Došao sam te pitati, hoćeš li biti mojom ženom, Julija?

To me je pitanje tako zateklo i tako je jasno bilo izraženo da u prvi mah nisam znala što bih odgovorila.

On nastavi: – Vidiš, ne mogu dalje podnositi tu neizvjesnost, čekao sam i čekao, jer se nisam usudio pitati. Mislio sam: dok nemam odgovora, imam još nade. Ali bio tvoj odgovor kakav mu drago, bit će ipak bolji od ovog straha i nemira posljednjih dana. Trebaš mi sasvim iskreno odgovoriti, Julija. To je jedino što tražim od tebe. Hoćeš li biti mojom ženom?

Ja sam se opet sabrala i odgovorila. Odgovorila sam mu tako ljubazno, kako sam samo mogla, ali ipak vrlo odrešito:

– Zar je trebalo da me to pitaš, Eriče? Mislim da si to i sebi i meni mogao prištedjeti. Ne, Eriče, ne mogu biti tvoja žena.

On ispusti moju ruku sjedeći neko vrijeme bez riječi, a onda upita:

– No zimus, Julija, kad sam ti pisao da ću se vratiti kući?

– Da, Eriče, onda je još bilo drugačije nego sada.

On ustade.

– Dakle, tako je kako sam mislio. Neću te pitati, nisi mi dužna odgovoriti. Zasad mi je najmilije da ništa ne znam pouzdano. A sad zbogom, draga moja mala posestrimo! Dao Bog da budeš sretna!

Nagnuo se nada me, osjetila sam njegove usne na svom čelu i, dok sam još ovako sjedila na stolici, razabrala sam kako su zalupila vrata u predsoblju.

Onda sam dakako gorko zaplakala, ali malo za tim osjetila sam se tako lakom i tako slobodnom, kao da je s moga neba nestalo crnih oblaka, kao da mi je pao kamen sa srca.

Erik je otišao. Ne ću više susretati njegove turobne oči koje su me proganjale poput nečiste savjesti.

I sad opet mogu misliti samo dobro i lijepo o njemu. Nikad mi se nije pričinio tako lijep i muževan kao u onom trenutku kad se digao, nakon što sam mu odgovorila. Nikakvih suza, nikakvog prigovaranja, nikakve ljutine u njegovim očima, nego tek blagi i turobni smiješak, pun razumijevanja.

Kako su ti muškarci mnogo ponosniji i bolji od nas žena!

4. travnja

Među mnogim drugim slikama na njegovu pisaćem stolu stoji neka slika koju mrzim. Prikazuje mladu damu velikih tamnih očiju, koje mi se čine kao da odražavaju neku sanju o ljubavi i cjelovima. Te oči su prekrasne, ali meni upravo odvratne.

Kad god sam dosad bila kod njega, htjela sam pitati tko je ona? Ali nikad nisam imala dovoljno odvažnosti.

No večeras sam ipak saznala. On je bio izašao iz sobe, a ja sam stajala pred pisaćim stolom i promatrala damu. Nisam znala da se vratio, dok ne začuh odjednom njegov glas tik do moga uha: – Lijepa je, zar ne?

– Istina, lijepa je.

– Ne poznaješ je? To je poznata gospođa Paula Hansen.

I onda mi je na dugo i široko pripovijedao o gospođi Hansen. Činilo mi se kao da mu je upravo potrebno govoriti o njoj. Rekao je da je njen intiman prijatelj i prijatelj njena muža. Naročito prije da je mnogo zalazio u njihovu kuću. A ona da je tako dražesna i lijepa, i darovita, i

zabavna. Nikad ga još nisam vidjela tako oduševljena. I neprestano je ponavljao: – Izvanredno je cijenim.

Odjednom, usred svoga gorljivog pripovijedanja, upita me smiješeći se:

- Ta valjda nisi ljubomorna na gospođu Hansen?
- Kako dolaziš do toga da me to pitaš?
- Ah, vidim da si najednom tako zamuknula.

Ljubomorna? Ne, nisam ljubomorna i ne mogu biti. Ali ako on misli da me zabavlja time, pričajući mi cijelu večer samo o gospođi Hansen, onda se ljuto vara. Po mom mišljenju, ona nije fina dama. A onaj izraz u njenim očima podaje joj nešto, kako da kažem, da, nešto demimondsko.

7. travnja

Jutros sam se našla u vraškoj neprilici. Onu veliku koprenu, što je inače brižno krijem u svojoj sobi, zaboravila sam sinoć u svom ogrtaču vani u predsoblju.

Kad sam jutros stupila u jedaću sobu, vidjeh je kako leži na stolici. Majka upre prstom u nju, te me zapita:

- Čemu ti je trebala i gdje si je našla?

Osjetih kako mi je krv jurnula u lice, no odgovorila sam sasvim ravnodušnim glasom:

– Ah, nedavno sam je našla na tavanu, pa kako je sinoć pljuštala kiša... ali... – nastavih, potaknuta nekom nenadanom mišlju, dok još majka nije dospjela odgovoriti – ako je neka svetinja u koju se ne smije dirati, onda molim tisuću puta za oprostjenje.

Majka me naglo pogleda, ustade, te izlazeći iz sobe odgovori:

- Ne, zadrži je samo, možeš se mirne duše služiti njome.

Ali čini mi se kao da je odonda nekako neraspoločena.

8. travnja

Ili je to proljeće, koje zaglupljuje muškarce ili je možda sreća mene tako preobrazila da nisam više ona koja sam bila.

Danas se, ništa manje nego jedanaest (piši: jedanaest!) muških pogleda zaustavilo na meni. Jučer ih je bilo pet, što s obzirom na kišovito vrijeme smatram vrlo dobrim rezultatom.

Inače se još nikad u mom životu nije muško oko na meni zaustavilo. To je u vezi sa svim onim ostalim čudnovatim.

Iskreno priznajem da se tome radujem. Svaki gospodin koji me malo zaljubljeno pogleda dokazuje mi da on (On, Jedini, Veliki) ipak

ne laže kad tvrdi da sam lijepa.

Očito je i njemu drago kad mu pripovijedam o svojim uspjesima. Ali kad sam nedavno pričala o nekom, upravo zamamljivom gospodinu, koji me je četiri dana uzastopce čeznutljivo pogledavao, reče on baš ljutito:

– To mi se ne sviđa, Julija! Obećaj mi da nikad više ne ćeš pogledati toga gospodina.

Rado bih znala je li to zbilja ozbiljno mislio. Zar bi on uistinu mogao biti ljubomoran? Kako je to ludo i nemoguće, ali kako dražesno!

9. travnja

Jest, sretna sam, tako sretna da postajem nečednom. Jer kad se čak i sunce mora sprijateljiti sa svojim mrljama, nemam ja zapravo nikakva razloga da plačem zato što se nebo moje sreće jednom malo naoblačilo!

Tako ja sebi razborito govorim kad sve dobro prođe i sunce opet sja. Ali dok je mrak, nisam tako junačkog raspoloženja.

Najviše me rastužuje njegov puževlji način kojim se uvlači u se. Kao da se neprestano boji da se ne bi predaleka zaletio da mi se previše ne približi u duhovnom pogledu. Odjednom baš kad najljepše i najudobnije sjedimo i razgovaramo njega nestane. A ostaje tek oprezno uvučen gospodin u puževoj kućici. U tom trenutku tako mi je kao da smo stotinu milja daleko jedno od drugoga. Naše ruke, koje su se čvrsto i toplo stiskale, okliznu se niz tijelo i ja ne prepoznajem više ni njegova glasa, ni lica. Sanjala sam da sam s njim, sa svojim ljubavnikom, kad najednom eto me pred nekim stranim gospodinom koji me zabavlja forsiranom pažnjom.

Kad bih se samo mogla odvažiti da ga pitam zašto je takav. Boji li se da ga mislim uloviti? Kad mu ne bih namjerice krila da me zaokuplja ta misao, rekla bih mu jednoga dana: – Ne trebaš se bojati, ja se ne mislim udati za tebe.

Ne, u tom pogledu može biti sasvim miran. Mnogo sam razmišljala o tome i sad mi je jasno: kad bi mi on to i ponudio, ja ne bih pošla za nj. Njemu je prvi uvjet u životu da bude slobodan i nezavisan i ja bih odviše trpjela osjećajući da ga sapinjem. Ne mogu se ni zamisliti u ono doba kad to bude prošlo. Mislim li o tome da me svaki sretan dan, što ga provodim s njim, privodi korak bliže onom pustom i strašnom ništavilu, onda mi duša zamire od očajanja. Pa ipak on ima

pravo. Naša ljubav nije kuhinjska biljka koja bi se dala upotrijebiti u gospodarske svrhe. Ona je cvijet koji miriše i divno cvate, ali brzo ugine, jer joj je život bio tako intenzivan.

Naša ljubav! Je li on ikad izrekao tu riječ? Nije! Upravo tako, kao što mi još nikad nije rekao ni: "Ljubim te!"

Znam doduše vrlo dobro da riječi ne znače mnogo. On me može neizrecivo ljubiti, iako mi to ne kaže, pa ako inače ne bih znala da me ljubi, ne bi mi to bilo nikakvim dokazom, ako bi me ma i sto puta uzastopce uvjeravao: "Ljubim te."

Zove me djetetom. Ali kad mi obujmi glavu rukama, pa mi se zagleda u oči i kaže: "Slatko dijete!" zar onda ne vidi da to dijete gori od želje da čuje žuđene riječi, one riječi koje su u pjesmama i sanjama obećana svakom zaljubljenom djetetu?

Pa ako ti, pametni moj prijatelju, iz opreznosti nećeš izgovoriti ove riječi kojima te ja darivam kadgod zaželiš, onda te pitam: "Je li moguće da si tako oprezan, nakon što si mi večeras ono pripovijedao?"

Stajala sam pred ogledalom i ugledala te kako stojiš iza mene. Oči su ti upravo neopreznom nježnošću počivale na meni, pa kad si me obujmio jednom rukom rekao si ove, u prvi mah donekle nejasne riječi: "Oblijeće ju bijelih golubova šum." Pogledala sam te pitajući, a ti si rekao:

"To je pjesma, što je u meni vibrirala još od djetinjstva, a ovo nekoliko riječi bilo je napisano na jednoj slici, koju sam tada vidio. Slika je prikazivala ljetno jutro na ladanju, na suncem obasjanom dvorištu. Neka mlada dama, nikad nisam vidio tako nježno i dražesno stvorenje, stupila je na dvorište u modrom odijelu, s košaricom o ruci. Iz košarice je zagrabila šaku zrnja i u tom trenutku zašumi zrakom bezbroj bijelih krila. Sa svih strana i skrovišta sletješe nad nju bijeli golubovi. Posjedaše joj na glavu, na ramena, na grudi i bokove, tako da je bila kao njima odjevena. Za moj djetinji smisao bila je to slika iz priče, lijepa Snjeguljica glavom. Ali kasnije mi je ta slika značila utjelovljeno djevičanstvo, koje se predaje s beskrajnom ljubavlju, a to objavljeno držim sad u svome naručju."

Zar bi se ti, nakon što si mi to ispričao, tako jako ogriješio o opreznost da si još pridodao: "Ljubim te". Ali kad bi bio u tolikoj brizi

da dijete ne razmaziš, pa da ono ne postane uobraženim, zar bi ga onda obasuo tim svojim bijelim golubovima?

11. travnja

Tako sam sretna što sam danas smjela biti malo kod njega. Sutra treba igrati neku veliku novu ulogu, koja ga svega zaokuplja. Samo sam jedan sat bila kod njega, da mu ne smetam. Dolazio je upravo s glavnog pokusa i bio izvanredno veselo raspoložen. Jedini od njegovih kolega, kome vjeruje i kojega cijeni, rekao mu je da je dobro igrao.

On rijetko kada govori o svom zvanju. Ali večeras sam osjećala kako mu je potrebno da se nekomu povjeri i mislim da mu je bilo milo što sam ja bila kod njega.

Tiho sam sjedila i uživala u njemu. Uživala sam u tom, inače tako mirnom čovjeku, koji se sad razbuktao kao vatra što suklija na sve strane. Najednom se okrenu k meni, prestade govoriti, nasmija se i reče:

– Pa ti si sasvim prestrašena! Zacijelo misliš da sam poludio. – A onda nastavi: – Priznat ću ti, što si kako se nadam, već davno naslutila: – ja nisam nipošto hladnokrvan kako se pričnjam. Sve je to – on se nasmiješi – samo pretvaranje. Ja sam zapravo najveći fanatik na svijetu, ali sam se uvjerio da čovjek u svakom pogledu bolje uspijeva, ako ne provaljuje poput vulkana, nego samo ispod površine ključa i grije zemlju poput vruće podzemne struje, te samo kadikad iznenadi kojom erupcijom.

Onda nastavi sasvim ozbiljno: – Pa nisam ja baš ni tako rafiniran. No svejedno! Ova podzemna struja čini me umjetnikom. Trebala bi me učiniti boljim glumcem, nego što je većina drugih, koji samo buče i bjesne ili opet komotno klipšu po starom utreniku. Ni jedni, ni drugi nisu interesantni, jer im nedostaje ono što se može tek naslutiti, ono tajanstveno i privlačno što sačinjava poeziju.

– Ti zacijelo nisi nimalo uobražen? – zapitala sam ga, ali samo s tako malo porugljivosti da je mogao lako razumjeti koliko mu se divim.

– Jesam – odgovori on i klekne preda mnom – uobražen sam, jako sam uobražen. Ali znaš li i zašto? Zato što imam tebe. Ti si me naučila tako dobro igrati ovu novu ulogu.

– Pa onda bih zapravo ja morala biti uobražena.

– Nadam se da ćeš to sutra navečer i biti. I da ćeš bar malo uživati. Razumije se da idem sutra u kazalište. Na žalost skupa s Emom, koja će mi svojim brbljanjem pokvariti pola užitka. Ali nije bilo drugog izlaza. Stoga sam zamolila Emu neka me pozove na račun moga rođendana što ću ga doskora slaviti.

12. travnja

Večeras me saletjelo toliko raznovrsnih dojmova da se jedva mogu snaći. Počet ću od početka. Putem u kazalište pričala mi je Ema koješta o njemu i o gospođi Pauli Hansen. Nisam li čula da su sad njih dvoje u vezi? Cijeli grad (Ema vazda zastupa cijeli grad) govori samo o tom.

Odlučila sam da se neću dati smesti Eminim ogovaranjem. Kao što katolici neprestano mole krunicu da se očuvaju od grešnih misli, tako sam i ja neprestano dozivala sebi u pamet njegovo lice kako me mило gleda i ponavlja zaljubljene riječi koje mi je govorio. Ali napasnik me ne ostavi. Dok mi je Ema bez prestanka punila uši otrovnim riječima, počele se u meni javljati sumnje i očajna pitanja “A šta ti zapravo znaš o njemu, ludo? Kako samo možeš vjerovati čovjeku, čovjeku, koga i ne poznaješ?” Njegovo se lice promijenilo, postalo je hladno i ukočeno. Riječi su mu zvučale podrugljivo i čula sam ga kako se ružno smije i govori “Lijepa je, zar ne?”

Dok smo stajale pred kazalištem, najradije bih bila pobjegla i sve ostavila, i život koji se tako teško daje razumjeti, i ljude koji samo snuju kako bi drugima otežali život.

Onda se nađoh u gledalištu usred sveopćeg žamora. Čula sam kako se smiju i ravnodušno brbljaju ljudi koji su došli u kazalište samo da ubiju nekoliko sati. Upravo me je vrijeđalo što će on svoju umjetnost iznositi pred ovo glupo i bezdušno mnoštvo.

Uto čujem kako mi Ema odjednom šapće u uho:

– Eno je tamo! – Pogledah u pravcu njezina pogleda i spazih gore na balkonu u prvom redu neku damu, u kojoj sam po slici smjesta prepoznala gospođu Paulu Hansen.

Jest, uistinu je lijepa. Crte njena lica nisu baš sasvim pravilne, ali čitavo njeno otmjeno i elegantno biće krije u sebi neku finu dražest. A naročito oči, te su upravo divne.

Ne znam zašto, ali od prvog sam časa osjećala simpatiju prema njoj. Kako je sjedila, leđima naslonjena na oslon fotelja, ne gledajući

ni desno ni lijevo, činilo se kao da je utonula u neku nužnu sjetu koja me je ganula.

Nisam mogla skinuti očiju s nje. Podišla me neka čudna želja, želja da se upoznam s njom, da je poljubim, pa da joj kažem: “Budimo prijateljice.”

Uto me iz mojih sanjarija trgnu Emin šapat: – Tko zna koliko njegovih “prijateljica” sjedi večeras u kazalištu?

Glazba završava i sve se stiša. Za nekoiko časaka izaći će on! I jedva što mi je ta misao doprla do svijesti, osjetih kako mi se srce steže od straha, tako da sam mislila: sad ću pasti u nesvijest. Vlažnim rukama stiskala sam svoj džepni rupčić, mehanički odgovarala Emi na neka pitanja, i ne znajući što me pita.

I onda se diže zastor. Na pozornici vidjeh kako se kreću neka lica i nešto govore, publika se oko mene kadikad nasmijala i zapljeskala. Mislim da sam se i ja nasmijala, ali nisam ni riječi razumjela od svega što se govorilo. Sjedila sam kao bez duše.

Onda odjednom, kao da me netko probudio. Mrena mi spade s očiju i topla struja prostruji mojim žilama, On je stajao tamo gore i govorio.

Je li to bila halucinacija? Ja sam sjedila u njegovoj sobi i on je razgovarao sa mnom.

Morala sam se uštinuti da se sasvim probudim i shvatim da sam u kazalištu i gledam kako se prikazuje moja vlastita ljubavna sreća. Sve one melodije koje su se meni pjevuckale čula sam kako u svoj svojoj punoći i ljepoti odzvanjaju s pozornice.

Obuze me neki strah i stid. Krv mi udari u lice i ja pogledah najprije Emu, a zatim ostale gledatelje nisu li možda štogod opazili.

Onda se moradoh nasmiješiti svojoj ludoj bojazni i sva blažena utonuh u uživanje. Bila sam tako sretna i ponosna i uznesena, da su mi suze potekle niz obraze i ja zaboravih sve oko sebe, dok uz bučan pljesak ne pade zastor. Nađoh se opet u osvijetljenoj dvorani, a Ema reče:

– Zaboga, pa što ti plačeš? Ta nije bilo ništa žalosno! – Ali kad je dodala: – Uostalom, on je sjajno igrao – očito je porasla u mojim očima.

Za međučina neprestano sam pogledavala na ložu u kojoj je sjedila gospođa Paula. Sad se radoznalo razgledavala po kazalištu, kao da

nekoga traži. Iznenada se sukobiše naši pogledi i meni se učini kao da su joj se oči na čas zamračile. A opazila sam da je i kasnije, za vrijeme predstave, nekoliko puta dalekozorom zurila u mene. Zar možda zna tko sam ja? Sluti li što? Zar joj je on...? Ne, to ne može biti. Pa ipak me je uznemiravao taj pogled i cijele me večeri nije ostavljao neugodan osjećaj kao da netko pazi na mene.

Onda je završio komad i mi smo stajali kod garderobe da primimo naše stvari. Molila sam Emu neka se previše ne žuri, htjela sam što dulje čekati, pa da pohvatam sve pohvale, što su o njemu bile izrečene. Svi su se čudili kako je dobro igrao. Netko reče: – Sad je on na konju! Napokon je pokazao da je velik talent.

Napokon! Ali zašto baš sad? To sam znala samo ja. Da si ti, dragi moj prijatelju, vidio kako sam u tom trenutku ponosno podigla glavu, imao bi razloga da me povučesh za uho, pa da kažeš: Uobraženo derište!

Kad smo izlazile iz kazališta, gotovo se sudarismo s Erikom. On se sav sjao od veselja što nam je prijatelj tako sjajno uspio, pa reče: – No, sad ćeš valjda priznati da je izvanredan! – A onda je govorio o svom skorom odlasku u inozemstvo, rekao je da je zasad promijenio svoju osnovu, te se neće etablirati u svom zavičaju. Ubogi Erik!

Ema je htjela da svakako idemo još u kavanu popiti čaj. Mene je hvatala groza da bih morala slušati njenu neiscrpivu kritiku o komadu i o igri, pa sam rekla da ću se tramvajem odvesti kući. Vozila sam se samo mali komad puta, onda sišla dolje. Iznenada sam neodoljivo poželjela da ga večeras još jednom vidim. Samo da ga vidim, pa da mu kažem, kako ga ljubim jače nego ikad.

Dakako da sam bila luda misleći da ću ga naći. Nađoh se pred njegovim vratima. Bila su zaključana. I u stanu sve tamno. Pola sata švrljala sam oko njegove kuće, ali onda sam morala kući.

Ali sad nisam više bila uobražena. Sjedila sam u tramvaju i jedva suzdržavala suze, pomišljajući da se on sada možda zabavlja s njom i da je ovu večer ipak trebao meni posvetiti, samo meni.

Je li večeras mislio na mene? Je li ovo bilo moje cvijeće, što ga je nosio u zapučku? Možda znak, pozdrav?

Hoću to vjerovati! I neću misliti na sve ono što mi je Ema pripovijedala.

Večeras nije nikako mogao biti s njom. Pa bilo čak i sve onako, kako je Ema pripovijedala, ipak je morao uvidjeti da bi to bilo nepravedno prema meni.

13. travnja.

Jutros sam kupila sve novine. Hvale ga. Jedne se čude upravo izvanrednom napretku, samo ga u jednim jedinim novinama grde. Da je “dosadan i drzak kao obično, a ovaj put upravo nesnosan”. Tko zna kakav je to idiot, koji kritizira u tim novinama. Mogla bih ga sasjeći na sitne komadiće i onda njegovim vlastitim novinama javiti nesretan slučaj.

Uostalom, tko se brine što idiot piše. Svi drugi su oduševljeni. Jučer se opet ponovio taj komad. Nažalost nisam mogla poći u kazalište, ali sam stajala u predvorju, pod koprenom, dabome, a ljudi me gurali i gnječili. Čula sam kako spominju njegovo ime, po stotinu i stotinu puta. I pošla sam kući, spominjući ga po tisuću puta.

Što su mu bile sve ove druge? Zašto ga nijedna od njih nije mogla rasplamtjeti? Ako je sve druge ljubio upravo tako jako kao i mene, zašto sam onda baš ja mogla zapaliti iskru u njemu?

Sama sebi postavljam ta pitanja, a ne usuđujem se glasno odgovoriti, iako mi sva duša odjekuje od slavodobitne himne.

Ne usuđujem se, jer, uzmimo da se varam! Pa ipak, to je lako moguće! Može li biti drugog odgovora, osim onog što kliče u mojoj duši “Ja, ja sam ona koju ljubi, ja sam jedina koju je ljubio! Jedina!”

Jer ja mislim da je ljubav muškarca sasvim drugačija nego što je naša. Oni dožive sijaset ljubavnih pustolovina, ali sve to ne znači ništa, jer je to tek vjetrić, što samo na časove uzbibava površje duše. Ali onda odjednom zavitla njima oluja prave i jedine ljubavi, koja ih stubokom promijeni i razotkrije sve ono najdublje i najbolje u njima. Ona im da je snagu i zanos za najveća djela njihova života.

Veliki petak.

Večeras sam opet bila kod njega.

Htjela sam mu reći nešto tako lijepo, toplo i srdačno, po čemu bi mogao razabrati moje veliko veselje, ali sam jedva nekako suhoparno izrekla: – Čestitam ti! Izvanredno si uspio!

On odgovori: – Jest, uspio sam. Ali daj da sad čujem onu jedinu do koje nešto držim, jedinu kritiku koja mi vrijedi, što ti veliš? Je li bilo dobro. Onako, kako treba? Nije li te na što podsjetilo? Nije li te se malo dojmilo?

Bacih mu se oko vrata, zaronih mu u oči sa svom svojom srećom i prošaptah: – Hvala ti! – Kasnije sam to ponovila još mnogim riječima.

Na njegovom pisaćem stolu ležala je prekrasna kita samih žutih ruža. Čim sam je opazila, pomislila sam u sebi: – To je od nje.

Sneveselila sam se, a on je to opazio.

– Što ti je? – upita.

– Ništa.

Ali nisam mogla izdržati, te malo zatim rekoh:

– Dobio si ruže, te su zacijelo od...

On me prekine: – Stid te bilo, Julija! – I pogleda me ozbiljno, gotovo tužno.

– Jest, imam razloga biti ljubomorna i hoću znati od koga su ruže.

Osjećala sam da bih mogla briznuti u plač, te okrenuh glavu. On me uhvati za ruku i u tom trenutku obliju me suze. Htjedoh izvući svoju ruku iz njegove, ali je on neprestano čvrsto držaše ne govoreći ni riječi doklegod se nisam isplakala. Onda reče:

– Slušaj, Julija! Uvjeravao sam te da nemaš razloga biti ljubomorna, a ti si mi odgovorila da i nisi ljubomorna. Sad se vidi da si ipak ljubomorna i zato ću ti nešto pripovijedati da se uvjeriš kako je tvoja ljubomora sasvim neopravdana, i jer znam da si ti dobra i tankoćutna djevojka koja vjeruje što joj kažem i neće tražit, da joj to potanje objašnjavam ili da spominjem čija imena. Dakle, prije nego što sam tebe upoznao, imao sam prijateljicu koja mi je dolazila ovako, kao što mi ti sada dolaziš. Vrlo smo se voljeli. Možeš to mimo slušati, jer sad je među nama sve svršeno. Ona je bila najvrednije i najbolje stvorenje, što sam ga ikad upoznao. Nikad nije bila drugačija, nego uvijek samo dobra prema meni, i za cijelo vrijeme što mi je dolazila, nikad mi nije rekla nijedne žalne riječi. Bio je to tako vedar, tako svijetao, tako lagan, tako nježan odnos da će mi vazda ostati u uspomeni kao topao i vedar ljetni dan. Uto si došla ti. Došla si i doskora si me sasvim osvojila. Ti si bila opojna mladost, divno proljeće. Tebi je to, da budeš mojom, bilo nešto tako znatno, da se i meni učinilo kao da će ta ljubav i za mene biti nešto novo, veliko, čudesno. Sasvim si me ispunjala. Nisam se mogao dijeliti između tebe i nje.

Nije bilo prošlo mnogo dana nakon moga prvog susreta s tobom, a ona je već instinktivno osjetila da joj prijeti opasnost. Pitala me, a ja

sam joj okolišeći odgovarao. Tada je sumnja prvi put zasjenila naš odnos. Ja još sam nisam bio sa sobom nacistu, a toliko sam je volio da nisam ni pomišljao na kakovo objašnjavanje, ta znao sam da bi se to moralo svršiti rastankom.

I onda se jedne večeri, kad si ti bila kod mene, ipak dogodilo, možda se sjećaš, bilo je prije tri nedjelje. Nisam je četrnaest dana vidio. Izmišljao sam kojekakove izlike da se uklonim sastanku s njome. Uto, dok smo mi ovdje na sofi sjedili, ovako kao sada, odjednom netko pozvoni. Nisam htio otvoriti, ali zvonice je neprestano zvonilo i ja napokon izađem. Kad sam se opet vratio u sobu, pripovijedao sam ti da je došao kazališni podvornik, a kad si me pitala zašto sam tako ozbiljan, odgovorio sam da sam primio neku neugodnu vijest. Trebam igrati neku ulogu, koja mi nikako ne pristaje. Ali to nije nipošto bio kazališni podvornik, ona je bila.

Došla je gonjena čežnjom i sumnjom i ja sam joj morao nešto slagati da je otpravim, ali sam tako nespretno lagao da je opazila da poslovi nisu čisti. Ona ode, ne rekavši ni riječi, pretvarajući se kao da mi vjeruje. Molio sam je neka ni narednih dana ne dolazi, a onda onog dana kad sam trebao igrati novu ulogu, dobio sam pismo od nje, oprostajno pismo, pismo koje je unatoč gorkom razočaranju odavalo njenu nježnost i blagost. Jedne je večeri, sjećaš li se da si one večeri neko vrijeme bila kod mene, stajala na ulici pred mojom kućom i vidjela te kako si došla i opet otišla. Da, to je bilo ono što sam ti htio pripovijedati. Prosudi sada sama, imaš li razloga biti ljubomorna. Pa ako bi i one ruže tamo bile pozdrav od nje, što ja uostalom ne znam, jer su mi anonimno poslane, držiš li da bi ti zbog toga bilo u kojem pogledu mogla štetiti?

Tako je glasila njegova pripovijest; ali već mnogo prije nego što ju je dovršio, počivala sam u njegovom naručju i tiho sam ga u srcu molila za oprostjenje.

Uskrsna nedjelja, 17. travnja

Nikako ne shvaćam što je to mome gospodinu ocu? Kad ne bi bilo i odviše komično, pomislila bih da se taj čangrizavi stari gospodin profesor malo zaljubio u svoju rođenu kćerku.

Svakako je očividno da se prema meni sasvim smekšao. Kad god me je u posljednje vrijeme pogledao, lice mu se razvuklo na

smiješak, uštinuo me za obraz ili kako drugačije pokazao svoje zadovoljstvo.

A jučer se dogodilo nešto sasvim neobično. Za doručkom reče majka da je nahlađena, pa da ne može sa mnom u šetnju.

– No – reče otac – onda ću ja pozvati Juliju da pođe sa mnom na izložbu. – I moj galantni otac priredio mi je pravu svečanost. Vrijeme je bilo prekrasno i otac predloži da se u otvorenoj droški odvezemo u grad. Na izložbi smo ostali samo jednu um. Ocu je bilo najglavnije da me predstavi svim umjetnicima koje smo tamo sreli. Onda smo pošli do “a Porta” i pili vina. I dok smo sjedili i pili, odjednom reče otac:

– Znaš li što, Julija? Meni se čini da bi se tvoja garderoba trebala malo obnoviti. Slučajno imam baš sad dosta novaca, pa bismo odmah mogli poći u dućane da moju dražesnu malu kćerku za ljeto malo odjenemo.

Bili smo kod kitničarke i u trgovini manufakturne robe, kod rukavičarke i kod postolara. A oca nije bilo tako lako zadovoljiti; trebalo je svagdje strašno mnogo vremena, dok smo našli ono što se njemu činilo zbilja pristalim. Napokon mi je na svaki način htio kupiti svilene čarape, ali kad sam rekla da to majci nikako ne bi bilo pravo (znam nekoga koji ne bi tome nimalo prigovarao) odrekao se, napokon, te ekstravagancije.

Veseli i obijesni krenusmo kući. U predsoblju zahvalih ocu i rekoh da sam se upravo sjajno zabavljala. On odvrati:

– A hoću li, onda, dobiti cjelov za nagradu?

Dobio ga je. Ali u sobi je opet bilo tmurno i zagušljivo kao obično, a na sofi je ležala majka bolesna i tužna.

23.travnja (moj rođendan)

Prošlo je prvo razdoblje moga života!

Prevalismo prvi komad puta! Po starom običaju trebalo bi sad ispuniti nekoliko stranica svoga dnevnika filozofskim razmatranjima. Međutim, ja nisam nimalo filozofska raspoložena. Jedino, čemu se radujem, jest plesanje i smijanje, smijanje i plesanje. Zaplesala bih preko cijelog uspavanog grada te ga probudila objavom da ima ipak jedno sretno biće na svijetu, a to je niže potpisana Julija, koja je danas unatoč svojoj visokoj starosti slavila rođendan kao razmaženo dijete.

Sjećam se kako su mi inače prolazili rođendani posljednjih godina, pa mi se čini kao da današnji i nije bio zbilja. Dosad sam slavila rođendan po ovom receptu: Ujutro majka probudi godovnjaču i, da nastupi odmah pravo raspoloženje, majci se skupe suze u očima.

– Dobro jutro, čedo moje! Bog ti dao mnogo sreće i zdravlja! Otac i ja poklanjamo ti ovu tkaninu za ljetno odijelo, a baka ti da je novac za krojačicu.

Kod doručka forsirano svečano veselje. Do podneva dolaze redom, Kristijana, Ema i nekoliko tetaka, svaka sa svojim vlastoručno izrađenim darom i kojekakvim ravnodušnim brbljarijama. Zato dobije svaka od njih šalicu uspavljive čokolade i time se zapravo iscrpljuje svečani program, a dan se svršava sentimentalnima duetom između godovnjače i njene majke, koja moli svoju kćer za oprostjenje, što ju je rodila na taj tužni i čemerni svijet.

Danas je bilo sasvim drugačije. A to imam zahvaliti najviše svome promijenjenom ocu, koji se za doručkom tako raspoložio i tako obilno točio vino, da se ne samo Franjo gotovo opio i raspojasao, nego je i majka sva oživjela i kao pomladila se. Bila je upravo predražesna, činilo se kao da se stidi svoje vlastite radosti.

Sasvim protiv svoga običaja i uz užas tetaka prisustvovao je otac i čokoladnoj svečanosti, oživljavajući je svojim odista bezbožnim šalama.

Zatim sam obukla svoje najljepše odijelo da odem, službeno, Kristijani na objed. Drugim riječima da zajedno s njim proslavim svoj rođendan.

On me svečano dočekao u fraku i bijelom ovratniku, ponudio mi ruku i uveo me u sobu. Usred sobe stajao je stol pokriven bijelim stolnjakom i pun puncat darova za rađendan. Tu je bilo finih, prekrasnih stvari za toaletu, slatkiša i cvijeća.

Zadao mi je svoju časnu riječ da mi neće ništa pokloniti za rođendan. A sad je tu stajao i smijao se svojoj izgubljenoj časti i mom neuspjelom gnjevu.

Morala sam sama odrediti što će se jesti. Primorao me da odaberem mnogo finih jela, prijeteći mi da inače neću dobiti ništa drugo, nego prežganu juhu i rezance. Uopće me učinio strašnim gurmanom. Naučio me, na primjer, da je velika razlika između šampanjca i šampanjca. Prije sam mislila, šampanjac je šampanjac,

ali sad znam da ima slatkog i sasvim trpkog – sect – i da se šampanjac zove čas Mumm, čas Heidsieck, čas opet još nešto drugačije. Znam čak i to koja mi se vrsta najviše sviđa, a to je, kako on kaže, velik napredak u mojoj naobrazbi.

Svakako je jasno da ne valja prezirati dobrih jela, a ni dobrih vina. Može biti i poezije u tome što jedeš i piješ birane stvari. Iako bih ja bila zadovoljna sa samim zeljem i janjetinom, samo da mogu biti kod njega, ipak ne mogu tajiti da sam osjećala izvanrednu ugodu i ushićenje videći sva ta birana jela, fino prostrt stol i naša svečana odijela.

Kad smo jeli sladoled, upitala sam ga zar mi neće nazdraviti?

On odgovori: – Moja zdravica je tamo u tvojoj kiti cvijeća.

– Zar da se zadovoljim samo govorom cvijeća?

– Traži, pa ćeš naći. – Izvadih cvijeće iz vaze i u taj mah ispade iz njega komad savita papira. On se sasvim zbuni, pa reče: –Ti si me čak dotle dotjerala da se okušam kao pjesnik. Ali odmah ću navesti kao olakotnu okolnost da nisam skovao nikakvih stihova.

Htjedoh otvoriti papir, ali on me zamoli neka pričekam. Istom kad smo sjedili na sofi i pili kavu, smjela sam čitati govor. Pitao me kako mi se sviđa. Odgovorih mu da je on za me najdivniji pjesnik na svijetu.

A to i jest, jer on je moj pjesnik.

I tako ću svoj svečani referat završiti time da prepisem njegov govor u svoj dnevnik.

“JULIJI

Da te ljubim, ne trebam ti kazivati. Vidiš to u mom pogledu kad te obuhvati, čuješ u mom glasu kad ti cjeliva uši. Ali zato ću ti reći zašto te tako beskrajno ljubim. Zato što si došla k meni kao tvoja praroditeljka gospođa Eva k starom Adamu, kao prva žena, sva u drhtavom iščekivanju i predanosti, puna udivljenja i izazivajući udivljenje.

Vidim te kako me kod tih riječi pogledavaš nekako začuđeno i malo zbunjeno. Upravo je tako gledala Eva Adama kad su se sastali, i onda su i nebo i zemlja prvi put čuli ove riječi, koje odonda vazda zvuče kao nove i vazda jednako zbunjuju; riječi “Ljubim te.”

Onako, kao što si ti sad osluškujući nagnula malo glavicu sa stidljivim i ujedno sjajnim pogledom, ovako je i Eva osluškivala dok je još bila zaljubljena mlada djevojka, i dok se još nije povezala smokvinim listom iskusne dame. Gle, zemlja je zastrta sivim maglama, a Adamu dojadio život, što mu ga darovaše.

Uto prodre sunčana zraka kroz maglu i rasprši je. I ukaže se ona, obasjana suncem i puna topline, ona, mlada vjerenica prvoga čovjeka, žena koja se rumeni, ne od stida što je gola, već od radosti što je tako krasna i poželjna kako to vidi u Adamovim očima.

Sva okružena anđelcima prilazi bliže. Anđelci joj se u kosi igraju skrivača, oblijeću joj oko glave, pa jedan drugomu šapću svakojake vragolije u uho. Savijaju joj usne poput Amorova luka, ljuljuškaju se na njenim nježnim grudima. Jedan joj se skriva u jamicu na obrazu, drugi pod dražesnu bradicu, a dvojica proviruju iz tvojih slatkih očiju, ti moja Eva, koja si me probudila kao zora novoga dana, ti moja sunčana zrako, koja rastjeruje maglu i sve sumorne misli. ”

24. travnja

Radujem se što sam navršila 20 godina. Jer sad ga već dvije godine poznajem, onda kad mi je bilo devetnaest godina i sad kad mi je dvadeset. Ali to mu neću pripovijedati, jer on bi se samo smijao i rekao da sam malo dijete. A to ipak ne priliči 20–godišnjoj dami.

25. travnja

Danas poslijepodne bila sam sama kod kuće.

Iznenada netko žestoko i naglo pozvoni na hodniku. Trgnem se iz misli i sva zadržem od straha.

Bio je samo listonoša koji je bacio pismo u škrinjicu.

Pismo je glasilo na majku. Položila sam ga na stol i sjela opet do prozora. Ali ne mogoh se nikako umiriti. Ono žestoko zvonjenje kao da prijete opasnost, neprestano mi zvonilo u ušima. Rugala sam se sama sebi “nervozno stvorenje!” prekorila sam se. Bože moj, listonoši se žurilo, pa je zbog toga nešto jače potegao za zvonce. Uostalom, od koga bi moglo biti to pismo? Nije mi bio poznat rukopis. Ustadoh i uzeh pismo u ruku. Omot je bio nemoderan, dugoljast, a rukopis nespretan i neutvrđen s velikim, nezgrapnim slovima. I pogrešaka je bilo. Od koga bi moglo biti to pismo? Inače

sam vazda odmah prepoznala rukopis ljudi s kojima se majka dopisivala.

Da nije od bakine stare služavke, koja javlja da je baka obolila? Ne, onda bi poslala koga, a ne bi pisala. Od koga bi zaboga moglo biti? Najednom nešto krikne u meni od straha "To pismo se tiče tebe! To je anonimno pismo o tebi!" Tako sam drhtala da sam jedva držala pismo u svojim ledenim rukama. Pa naravno da je tako! Rukopis je iskrivljen, to je jasno, a odašiljatelj je namjerice pravio pogreške. Da nije od nje? Ona me je vidjela kako sam išla k njemu. Ne, ne, on mi je rekao da je ona dobra i fina. Ali ipak, kad je žena ljubomorna, počinja koješta, što bi inače prezirala. Uostalom, mogao je to i tko drugi učiniti. Odakle da znam nije li me tkogod nebrojeno puta vidio i prepoznao kad sam ga pohađala.

Onda sam propala. Za čas će doći majka, naći će pismo, otvorit će ga, već vidim njen očajni pogled, vidim je kako joj se zamaglilo pred očima i kako pada na tle.

Ne, ja moram znati što je u tom pismu. Prema svijetlu s njim! Ništa se nije vidjelo. Kušala sam iglom otvoriti ga. Bilo je prečvrsto zalijepljeno. Tada više nisam znala što radim. Drhtavim rukama razderah omot i odahnuvši olakšano klonuh na stolicu s pismom u ruci, sva izmorena od pretrpljena straha, postićena, ali presretna. Pismo je bilo posve nevažno.

Za četrnaest dana on odlazi na more. Stanovat će tamo u Vedbaeku skupa s jednim svojim prijateljem.

Sasvim je razumljivo da mu treba odmora. Ne pada mi ni na um da ga zamolim neka zbog mene ostane u gradu. To on dakako zna; a zna i to da mi ne treba ništa objašnjavati.

Pa ipak bi mi bilo drago da se o tom sa mnom porazgovorio, da mu uzmognem reći kako ja sama želim da otputuje kako bi se odmorio i osvježio.

26. svibnja

Danas smo prvi put zajedno prolazili gradom. Rekla sam mu da bih htjela večeras skupa s njim gledati svečanu rasvjetu grada. On namršti obrve i upita je li to pametno? Odvratila sam mu da mi je to sasvim svejedno. Htjela sam biti s njim, pa makar došla i u novine.

Uostalom, ne mislim da nas je i živa duša u onoj vrevi opazila. Bila je takova gužva i stiska i svi su bili u tako svečanom raspoloženju da su zaboravili svakidašnja ogovaranja.

Kralj i kraljica slave danas svoj zlatni pir.

On isprva nije bio baš dobre volje i neprestano je skretao u nerasvijetljene uličice, čim bi opazio koje poznato lice. Ali malo pomalo prevlada i kod njega općenito familijarno raspoloženje i mi završismo svoju šetnju pred vatrometom u Tivoliju sasvim bezbrižno rukom o ruku.

30. svibnja

Bilo je dana kad mi se činilo da je on prilično umoran i neraspoložen. Onda sam mu rekla da su mu moji pohodi zacijelo već dodijali. Na to je on svaki put odgovorio da su to glupe i besmislene misli, da ima doduše dana kad se osjeća umornim, melankoličnim i nervoznim, ali da bi bilo negalantno (ovu riječ mrzim), kad bi to ičim pokazivao, a moj dolazak da ga vazda osvježava i rasonođuje. Neka se ne ljutim na njega, ako se svaki put ne može sasvim svladati. Tome je, kaže, donekle kriv njegov neugodan značaj (koketerija), a donekle i razne neugodnosti koje nisu sa mnom ni u kakvoj vezi.

Nato ga zamolili da mi se povjeri. Rekoh da ću biti tako sretna ako mi povjeri svoje brige, pa da bi baš on morao znati da nema ničega na svijetu što ne bih učinila, samo da njemu bilo kako pripomognem.

Ali kad god sam tako što rekla, privukao me je k sebi na krilo, milovao me i govorio neka se ne kinim zbog toga. Njegovo neraspoloženje da ništa ne znači, pa se ne trebam ni obazirati na to.

Sad znam što ga tišti! Novčane brige.

Jučer i danas opazila sam da je vrlo potišten i uznemiren. Kad sam jučer došla k njemu, reče mi:

– Ne ljuti se ako te zamolim da domala opet odeš. Za koji čas doći će mi neki gospodin s kojim se svakako moram porazgovoriti.

Tada još nisam znala o čemu se radi, pa sam se vrlo nerazborito ponijela. Ta nikad mi se još nije desilo da bi me zamolio neka odem. Bila sam uvrijeđena što me tjera i svašta sam ružno pomišljala o njemu.

Kad sam danas ponovo došla, nisam bila baš vesela, a još sam se više ozlovoljila kad sam opazila da je on jednako neraspoložen kao i jučer.

I tako prođe pola sata u iščekivanju bure, koja se sve više spremala. On je bio sve mrzovoljniji, a ja sve plačljivija. Napokon se prolomi oblak, kad on poslije duge šutnje progovori najhladnijim tonom: – Pa to će biti vrlo ugodno.

Čim je izgovorio te riječi, briznuh u plač, a on priskoči k meni, te me stane najnježnijim riječima moliti za oprostjenje.

– A zašto si tako zao prema meni? Što sam ti učinila? Zar si me se zasitio?

– Nisam, Julija, nisam te se zasitio. Ali tako sam izmučen i pun briga!

– A nećeš mi reći kakve su to brige. Zašto ne smijem znati što te muči, ako ja nisam tome kriva?

I onda mi je sve pripovijedao. Da mora, prije nego što ode na more, pribaviti mnogo novaca da ih isplati do stanovitog roka, a još ne zna odakle bi ih namaknuo. Kad sam mu ja na to sasvim presenećena rekla da sam mislila da je on bogat, odgovori mi da to svi ljudi misle, ali se varaju. On doduše ima neku malu glavnicu, ali u tu još ne smije dirati, smije samo kamate dizati, a posljednjih je godina, reče, vrlo lakoumno živio.

– A ako ne dođeš do novaca koje trebaš?

– Eh, onda će biti jako zlo. Ali ti se ne trebaš zbog toga uzrujavati. Novac ću napokon ipak dobiti, samo je to neugodno kad čovjek mora tako dugo živjeti u neizvjesnosti.

Sjeli smo na sofu i razborito se razgovarali, te sam se ja opet sasvim razvedrila. Bilo mi je kao da je on sad moj više nego ikad, sad, kad mi je povjerio svoje svakidašnje brige.

Ali kad sam mu rekla: – Hoćeš li meni za ljubav nešto učiniti? Hoćeš li mi obećati da u buduće nećeš više toliko trošiti na me? Meni nije ni do darova, ni do finih dinera. Nato se on osmijehnu, poljubi me i reče:

– To, što veliš, vrlo je ljubazno, ali ne misli da me ti upropaštavaš. Ne, draga moja slatka mala, ono malo što smo skupa potrošili, tek je kaplja u moru.

A nešto kasnije, kad me je ponudio vinom, reče: – Ako uopće držiš da smiješ piti ovako strašno skupo vino.

Po mom mišljenju, mogao se mirne duše okaniti bockanja!

4. lipnja

Slabo sam ga vidjela ovih dana. Vrlo je zaposlen i morao je mnogima u pohode prije svog odlaska.

Ja sam bila vrlo razborita i strpljivo sam podnosila svoju sudbinu. Čak i sinoć kad sam došla k njemu, pa mjesto njega našla ceduljicu s isprikom, nisam klonula.

Ali kad pomislim da sad dolazi vrijeme kad ga neću gotovo nikad vidjeti... ne, neću ni misliti na to. Otkrećem glavu, sklapam oči i znam da nema nikakve nade.

O svojim novčanim brigama nije mi više ništa govorio. Pitala sam ga neki dan kako je udesio stvar, ali mi nije htio ništa поближе kazati, već samo odgovorio da će se već nešto iznaći.

5. lipnja

Otišao je. Bila sam kod njega sve do odlaska. Skupa smo doručkovali, a onda sam mu pomagala spremati stvari.

Prije nego što sam pošla k njemu, rekla sam sebi: "Budi pametna, Julija! Pokaži mu se vedra i vesela da mu ostaneš u lijepoj uspomeni. A naročito on ne smije ni izdaleka naslutiti da si ti kao očekivala kako će on zbog tebe ostati u gradu."

Zatekoh ga vrlo zaposlena, vesela i zadovoljna. Neprestano je razgovarao sa mnom, i dok je pisma pisao, i dok je hodao čas ovamo, čas onamo da povadi i skupi kojekakve stvarčice, bez kojih, kako reče, ne bi nikako mogao na put.

Nekako se sasvim promijenio. Sav uznemiren, kao u vrućici pogledavao je svaki čas na sat, kao da se boji da će zakasniti.

Doručkovali nismo gotovo nikako. Ja nisam imala teka, a on je progutao tek nekoliko zalogaja, a onda naglo istrusio tri–četiri čašice madeire i rekao:

– Ne bismo li sad počeli spremati stvari?

U spavaćoj sobi ležalo je sve u najvećem neredu. Na postelji i po stolicama: odijela, cipele, škatulje s cigarama, knjige, ovratnici, rubenina; na podu otvoreni kovčezi. Ladice od komode bile su izvučene, a ormari širom otvoreni.

Počeh spremati i slagati stvari u kovčeg. Onda mu najednom padne na pamet da mora kupiti listovni papir. Zamoli me da pričekam časak i da oprostim, pa odjuri.

Stajah usred sobe, gdje je sve bilo porazbacano i nespremljeno, te osjetih kako mi ponestaje srčanost i velika klonulost ovlada mnome. Mehanički sam uzimala komad po komad da ga složim i spremim u veliki kovčeg; prigibala sam se i opet uspravljala, sad se spustila dolje, sad se dizala opet gore, dolje, gore, komad po komad, sad ovo, sad ono, i za nekoliko sati bit će sve uređeno, spremljeno i odneseno, a ja ostati sama, sama! Zgrozih se i skočih u vis. Ne, ne, ja neću, ne mogu ostati sama! On ne smije ići od mene, molit ću ga i zaklinjati da ostane i on će me uslišati; ta ne može biti tako okrutan da me ostavi. To bi bilo ružno od njega i nema prava tako postupati sa mnom!

Uto zalupe vrata u predsoblju. On pjevušeći prođe kroz prvu sobu, a kad je ušao k meni bila sam opet sasvim zadubljena u svoj posao.

– Kako si ti spretna! – reče on i pogladi me po kosi. – Nikad mi još nije bio kovčeg tako uredno spremljen.

Stajao je kraj mene i dodavao mi stvari, komad po komad, kimao mi glavom i osmjehivao se.

Iznenada rekoh ja: – Da te sad zamolim, bi li onda ostao ovdje?

On me začuđeno pogleda, razmisli malo, pa reče:

– Misliš li to ozbiljno?

– Pa kad bih to ozbiljno mislila?

On me opet pozorno pogleda i opet malo razmisli. Onda reče:

– Onda bih naravno ostao.

Dobila sam odgovor kakav sam očekivala, pa ipak me nije obradovao. Gledali smo časak jedno u drugo, onda on priđe k meni, zagrli me i reče milo i srdačno da bi rado ostao kod mene, da to ne bi bila za njega nikakva žrtva kad bi se odrekao svojih praznika u kupalištu, na što sam ja, razumije se, odgovorila da sam onako, samo iz gluposti pitala.

Tek u posljednjem času bilo je sve spremljeno. Kola su već dugo čekala. On je bio nervozan i bojao se da će zakasniti. Oprostismo se u najvećoj žurbi.

Stajala sam iza zavjese i gledala na ulicu. On me opazi, mahne mi rukom i zavitla šeširom. Kako je bio lijep! Sav se sjao od радости. Kao

da ide ususret sreći i pobjedi!

Kola zaokrenu za ugao, a ja odstupim od prozora. Prođoh kroz sve sobe i nikako se ne mogoh otrgnuti od njih. Sjedoh na sofou gdje sam obično s njime sjedila. Na stolu preda mnom ležao je album. Otvorila sam ga i našla u njemu njegovu sliku kad mu je bilo šest godina. Igrala sam se tom slikom, kao što se male djevojčice igraju s lutkama. Položila sam je na prsa i ljuljala. Poljubila sam je tisuću puta, milujući je govoreći najslađe riječi. Iz mojih glupih očiju poteknu suze i kanu na sliku.

– Sad se moramo tješiti, kako znamo – rekoh – sad, kad je on otišao od nas.

U sobu uđe služavku i sva prestravljena poviče:

– Zaboga, gospođice, zar ste vi još ovdje!

I ja se prepadoh, kako je naglo bila ušla. Brzo ustadoh i odoh, ali sliku sam turnula u džep.

7. lipnja

Jutros sam bila na pošti i podigla ovo pismo, koje me je tamo čekalo:

“Vedbaek, 6. lipnja navečer.

Draga moja mala!

Znaš li ti da me upravo maziš i da ja to nikako ne zaslužujem? Čim sam došao ovamo, pozdravilo me tvoje mило, i odveć mило pismo koje me je veoma obradovalo, ali i postidilo. Ja ti se nikako, i to nije fraza, ne mogu odužiti za svu tvoju ljubav. Ponajprije ne umijem pisati lijepih pisama, dok si ti, kao i mnoge dame, pravi majstor u tom poslu. Kao da si sama sebe poslala u pismu. Uvjeravam te, kad sam otvorio tvoje pismo, bilo mi je kao da je Julija glavom skočila u sobu, ovila mi ruke oko vrata, pa mi pripovjedila svakakvih milih stvari.

Često ću ti pisati, ali ne smiješ očekivati dugih pisama od mene. Ferijalna tromost tako je već ovladala mnome da se moram upravo mučiti dok napišem samo jednu rečenicu bez pogreške. Jedino što mi još mozak može izraziti jest to da sam jako zaljubljen u tebe i da čeznem za 15., kad se moram opet vratiti u glavni grad zbog nekog termina.

Stanujemo u jednoj kućici, koja je jedva tako visoka kao i mi sami, ali zato joj je položaj upravo prekrasan, tik do šume, a ima

u njoj i zbirka slika, sami nebeski i zemaljski velikani, koji mi skupa s mlijekom, s groktanjem svinja, s mirisom mora i s ranim lijeganjem prenose dušu u najranije djetinjstvo.

Zato me nije nimalo stid što završavam ovo pismo dražesnim zaključnim riječima svih ljubavnih pisama Tisuću cjelova i pozdrava šalje ti, draga moja Julija, tvoj vjerni

A.....”

9. lipnja

Ta već mi se i prije kadikad desilo da ga nisam vidjela čitavu nedjelju dana. Pa zašto to sada tako teško podnosim?

Za sat i pol mogu biti kod njega. Ako mu danas pišem da ga ne mogu dulje čekati, znam da će se sutra vratiti.

Pa ipak to nije isto.

Kad sam inače prolazila ulicom, znala sam da ga mogu svaki čas susresti. Čitala sam njegovo ime na kazališnim ceduljama; prolazila sam ispod njegovih prozora i zamišljala da on sjedi tamo unutra. Kudgod sam hodila osjećala sam da mi je blizu; pa i onda, kad ga nisam susrela, ipak smo isti zrak udisali.

Sad hodim naokolo kao da sam zalutala u stranom gradu. Hodim samo ovako, nasumce, i znam da ono što tražim neću naći.

Već sam se nekoliko puta zatekla pred kazalištem, kako čitam stare i poderane kazališne cedulje, i pošla ja kud mu drago, vazda dolazim pred njegovu kuću, gdje su u njegovom stanu spuštene zavjese, kao poslije čije smrti.

Svaki moj dan ima samo dvije svijetle točke. Kad primim njegovo pismo i kad mu svoje pišem. Najugodnije mi je kad mu ja pišem, jer njegova pisma nisu on sam, to je tek površina na kojoj se odražava njegova nevoljkost da se preda i njegova bojazan da ne postane osjećajan, a donekle, kako i sam kaže, njegova ferijalna tromost.

Ali kad sjedim u svojoj sobici nakon što su svi drugi legli na počinak, pa mu pišem jedan arak za drugim, onda se osjećam jako blizu njemu, pa mi se čini kao da počivam u njegovom naručju i pripovijedam mu. Zrak je oko mene vruć od njegovih udisaja i dok ovako sjedim pognute glave osjećam njegov cjelov na vratu, te mi pero pleše po papiru u taktu s naglim kucaj ima moga srca.

14. lipnja

Nedavno sam otišla u njegov stan i odonda danomice ovamo odlazim. Sama sam se sebi smijala i plakala, ali morala sam k

njemu. Sjedim u njegovoj sobi i sanjarim da je netom bio kod mene, da je samo na čas izašao, da nabavi ovo ili ono, te da će se doskora opet vratiti k meni.

Svaki dan prosjedim po koji sat kod njega, pa mu vezem monograme u stolno rublje i čavrljam sa služavkom. Danas smo imale mnogo posla da mu priredimo svečan doček. Sve smo isprašile i pročistile, tako da se sad sve sjaji od čistoće. U vaze smo stavile cvijeća i bukovih grančica, a ja sam odredila što mu se treba prirediti za doručak.

A prije nego što sam otišla, napisala sam mu pozdravno pismo koje će naći na svom pisaćem stolu:

Dođi, dakle, dragi moj, gle, kuća ti je nakićena i čeka te vjerenica tvoja. Vjerenica, koja ne želi ništa drugo nego da bude tvoja i da ti se sviđi.

15. lipnja

Očito se obradovao što me opet vidi; bio je vrlo mio i ljubazan.

Samo nešto ne razumijem: nekako se namrštio kad sam mu pokazala kako sam marljivo vezla njegovo stolno rublje.

Pitala sam ga je li mu možda krivo što dolazim u njegov stan kad njega nema ovdje. On odgovori: – Nije to, ali ti si predobra prema meni, nisam toga dostojan.

To mi se čini besmisleno. Ta valjda zna da za mene nema veće radosti nego kad mogu raditi za njega. Pa to je sasvim razumljivo. Kako je onda mogao reći “Ti si predobra prema meni?” kao da se tu uopće radi o “dobroti”!

Kad sam mu to objasnila, privinuo me je k sebi i rekao napola u šali, napola u zbilji:

– Zar me ti ne bi mogla nešto manje ljubiti?!–

– Čudnovate li molbe od jednog ljubavnika! – odvratih.

– Skroman sam – reče on. – Držim da mi ti tako mnogo daješ, a ja tebi samo tako malo.

Pograbih ga za ramena, čvrsto ga stresoh i rekoh:

– Ti si (cjelov) lud! Strašno si razmažen (cjelov), kadikad i hirovit i neugodan. Ali zato si ipak (cjelov) najkrasniji čovjek na svijetu, i (cjelov, cjelov, cjelov) ja te ljubim!

I nato nestade njegove zabrinutosti zbog moje prevelike ljubavi.

Zanemarujem svoj dnevnik zbog svojih pisama. Njemu imam stotinu stvari pisati. A u svoj dnevnik nemam što zapisivati. Ništa se važno ne događa. Dani se redaju jednomjerni jedan za drugim, kao na glavnoj cesti miljokaz za miljokazom. Samo se subotom navečer prekida ova jednoličnost. Subotnje su večeri miljokazi moga dugoga ljetnog puta, jer subotom navečer dolazi on redovno u grad da bude sa mnom.

I tako se već tjedne i tjedne vozim istim putem. Nedjeljom još ostaje malo sunca od subotnje večeri, ali ponedjeljkom i utorkom je mračno i beznadno; u srijedu se pojavi tračak nade, četvrtak i petak prolazi mi u sve većoj čežnji i očekivanju, dok mi subotnju sreću ne navijeste nemirni sni i ja se budim s radosnim klicanjem u duši.

Ali kad se nađem na njegovim stepenicama, spopada me neki čudan strah. Kako će me primiti? Hoće li mu lice zasjati od radosti, kako mi se prisnilo, ili će me dočekati nekako umoran i kao prenapregnut, kako mi se to već često pričinilo? Možda mi se to zbilja samo tako čini? Ali gdjekada, kad sjedim sama u svojoj sobi, pojavi se preda mnom taj njegov umorni izražaj i zamrači mi dušu teškim, crnim i zloslutnim oblacima.

I taj strah mi steže srce pa ga ne mogu odmah onako veselo i srdačno pozdraviti kako bih htjela. A on to onda krivo tumači; vidim kako mu oči nervozno trepću, te sam uvjerena da me smatra hirovitom i nesnosnom.

Ali ne veli mi ništa, samo naglo ispija čašu za čašom, pa i mene nuka da pijem.

Da, istina je, vino pomaže. Neka topla i meka raskoš opije mi tijelo i dušu. Sve se teške i mračne misli rasprše poput magle; glupoga straha nestaje, jezici se odvezuju, primičemo se bliže jedno drugom, pa kad sjedimo s rukom u ruci i s okom u oko, onda nema više nikakvih nervoznih pogleda, ni nesporazumaka, ni hirovitosti, onda je zaboravljeno svih šest dana sedmice u blaženstvu ove jedne ure sedmoga dana.

Iza toga dolazi preslušavanje. Mora me točno obavijestiti o svakoj sitnici prošlih dana.

Isprva me je uvjeravao da me nema o čemu obavijestiti. Kupa se, puši, jede i pije. Ali malo pomalo ipak sam ispipala da provodi baš živahan kupališni život. U hotelu, gdje objeduje, s mnogima se upoznao; igra krocket i lawn-tennis s mladim damama i često je pozivan na zabave i piknike.

Naročito je mnogo u društvu neke udovice i njenih dviju kćeri.

Vrlo je oprezno spomenuo te mlade dame, nastojao je to tako prikazati kao da ih se uz najbolju volju ne može otresti. Napastuju ga raznim pozivima i molbama da sudjeluje u njihovim zabavama.

Tu sam ja pogriješila, pokazujući se ljubomornom. To ga je očito razdražilo, pa mi sad neprestano spominje te mlade dame, kako su krasne i dražesne. Znam da se samo šali, ali ipak me to muči, iako ne smijem priznati. Naprotiv, sama ga još ispitujem o njegovim prijateljicama. Zato mi se posljednji put osvetio vrlo neugodnim načinom. Počeo je govoriti o Eriku, kako je čitavo vrijeme bio ljubomorani na njega.

Siromah Erik! Svaki put kad ga se sjetim rastužim se. On me je očito jako ljubio, inače se ne bi tako diskretno i fino ponio kad je saznao da neću biti njegovom.

Sad je u Berlinu i odonda mi se nije još nikad javio. Ali majci je već nekoliko puta pisao i ona mu je zacijelo i odgovorila.

Kad je dakle on spomenuo Erika, pripovjedila sam mu jer sam htjela da se to više ne ponovi, kako smo se Erik i ja tada razišli. Rekla sam mu da me je Erik pitao bi li htjela poći za njega, a ja sam mu morala odgovoriti "ne".

– A zbog čega, to ti valjda ne trebam reći – pridometnuh.

On me pogleda sav postišen i reče: – Molim te, oprosti mi, Julija!

Ali još dugo iza toga ostali smo oboje vrlo ozbiljni.

13. srpnja

Jest, to je bila luda misao, ali sam i dosta kažnjena za to.

Jutros je bilo tako divno vrijeme, a ja sam ga se tako neizrecivo zaželjela da sam odlučila pohoditi ga. Pa to će biti zbilja zabavno, pomislih, kako će se iznenaditi!

Oдох do Kristijane i mi se odvezosmo prijepodnevnim parobrodom u Skodsborg. Kristijana ostade u Skodsborgu, a ja se uputili pješke u

Vedbaek.

Prošla sam pokraj njegova stana, ali zbog njegovog prijatelja nisam htjela ući. Susrela sam nekog dječaka, pa sam ga poslala k njemu, neka mu kaže da ga na ulazu u šumu čeka neka dama koja bi htjela govoriti s njim.

Čekala sam skoro pola sata, napokon ga ugledah kako se žuri putem prema šumi. Stajah među drvećem, suncobran mi je zaklanjao lice, tako da me nije mogao odmah prepoznati. Tek kad je došao sasvim blizu, spustila sam suncobran i stupila preda nj.

– Zar ti? – klikne on i u tom trenutku bilo mi je jasno da sam počinila užasnu glupost.

– Pa tko bi drugi i mogao biti?

– Imaš pravo! Mislio sam samo da se netko našalio sa mnom. Oprosti što si tako dugo čekala, ali baš sam igrao krocket kod hotela. Pa lijepo je da si došla! Jesu li s tobom došli i roditelji?

– Nisu, sama sam. Došla sam te pohoditi.

– Pohoditi me? No mislim da ne bi bilo baš zgodno da nas ovdje zajedno vide.

– Pa i ja sam mislila da bi bolje bilo kad bismo se odvezli na kakav mali izlet.

Stajali smo časak sučelice i gledali jedno drugo. Na to reče on:

– Bolje je ako ti odmah kažem kako što je stvari. Nemoj se zbog toga ljutiti na mene, vjeruj da je i meni vrlo neugodno, danas se ne mogu s tobom zabavljati. Nekoliko je kupališnih gostiju aranžiralo danas oveći izlet, a ja sam obećao da ću im se pridružiti. Ta nisam mogao znati...

– Ne – prekinuh ga – dakako da nisi mogao znati da ću te smetati.

Njegovo se lice nervozno trzne.

– Krivo me shvaćaš – reče.

– Može biti – odgovorih. – Oprosti, što sam ti došla u nezgodno vrijeme. Odlazim odmah. Zbogom i dobru zabavu!

– Ne moraš odmah ići. Mi odlazimo tek za jedan sat.

– Ne, najbolje će biti da odem. A i kuda bismo pošli na tako kratko vrijeme? A ti bi se mogao i kompromitirati kad bi te vidjeli sa mnom.

On me je neprestano držao za ruku i ozbiljno me gledao klimajući glavom.

– Vrlo si nepravedna prema meni – reče napokon. – Misliš li da zbog sebe neću da me vide s tobom?

– Imaš pravo. Ti to dakako samo zato kažeš jer si zabrinut za moj dobar glas. U tom si pogledu bio vazda tako neobično obziran. – On ne odgovori, ispusti svoju ruku, promrmlja:

– Zbogom – te se naglo udalji i ne obazirući se više.

Mogla bih ga ubiti! Ali kad sam vidjela kako iščezava ispred mojih očiju, i ne osvrćući se na me, onda sam se jedva suzdržala da ga ne zovnem natrag. A kad ga je sasvim nestalo, očajno sam se srušila na zemlju.

Ležala sam sva pognuta pod drvećem i tako sam strašno plakala da sam mislila, srce će mi pući. Molila sam ga da mi oprost i rekla neka me ubije, neka me muči, samo neka ne odlazi od mene, neka me ne ostavlja samu.

Kad sam sišla na obalu da se vratim kući, opazila sam kako dvoje kola jure pored mene. Pričinilo mi se da u prvima sjedi on među dvjema mladim damama, te se brzo povukoh u grmlje da me ne vidi.

16. srpnja

Nestalo je tuge, a srce mi je opet puno radosti i veselja. Izmirili smo se i jedno drugo opravdavali. Sklopili smo trajni mir i zapečatili ga vrućim zagrljajem i cjelovima, koji nisu bili ni bratski ni Judini cjelovi, nego pravi i nepatvoreni, onakovi kakvima su Adam i Eva utvrdili svoju ljubav.

Bio je to jedan od naših najljepših blagdana. Baš ona neizvjesnost i ozbiljan početak davali su mu neku osobitu draž. Oboje smo osjećali da moramo ono što se dogodilo izgladiti nekom posebnom ljubeznošću. On je bio kao za prvih dana kad sam dolazila k njemu, pažljiv i nježan, te je nastojao da mi bude što udobnije i vladao se prema meni s najvećom obzirnošću. Uz to nam se neka sjeta, sjeta sunčanog zapada, uvlačila u dušu jer je to bio naš posljednji sastanak prije mog odlaska u Soroe gdje trebam ostati s majkom pune tri nedjelje.

Teško se rastati s njime. Da nije taj dan bio tako krasno prošao, nikakva me sila ne bi mogla maknuti iz njegove blizine. Sad mogu otputovati. Uspomena na taj dan obasjavat će moju samoću. Znam da se njegova ljubav nije promijenila.

I sad se samo smijem svom neuspjelom putu u Vedbaek. O, sveti Bože! Kakva sam mučenica bila onoga dana u svojim očima! A pogotovo kad sam bez novaca morala gladna vrludati naokolo, dok se on, naravno, naslađivao najfinijim poslasticama.

Soroe, 20. srpnja

Tisuće uspomena iz moga djetinjstva oblijeću me ovdje sa svih strana. Ovuda smo plandovali Erik i ja za školskih praznika, vozili se čamcima po jezeru i lovili ptice u šumi.

Tamo još stoji onaj stari hrast koji me je vazda napunjavao užasom, a ipak me neodoljivo privlačio. Taj stari grbavi hrast, kome su se grane ispružile kao golemi iščašeni udovi, krijući u svom lišću proždrljive zračne proletarce, siromaški odjevene, vazda nezadovoljne i vazda graktave vrane.

Pod tim drvetom izveo je Erik junačko djelo koje je u meni izazvalo užas, ali i udivljenje.

Jednoga dana, naime, kad smo došli pod taj hrast vidjeli smo čitavu vojsku vrana u najdivljem bjesnilu. Grakćući surovo i mrsko oblijetahu oko krošnje. Bojažljivo se stisnuh uz Erika i zapitah što to znači. On pokaže u vis i reče:

– Gle tamo sovu! Nju hoće umoriti!

I tad vidjeh tu tromu i plašljivu pticu kako leprša čas ovamo, čas onamo i uz to kadikad očajno i prodorno zakriješti od užasnog straha pred svojim dušmanima koji je sa svih strana okružiše. Na njoj se već vidjeli znakovi borbe i perje joj je letjelo po zraku.

– Spasi sovu! – povikah Eriku.

On se sagne, dohvati ovelik kamen, odmjeri i baci se njime u vis. Sova nekoliko puta zatrepeće krilima, onda joj krila klону i ona se mrtva sruši na zemlju nekoliko koraka dalje od nas. Vrane na čas utihnuše, zatim počеше iznova, isprva tek gdjejoja kao da začuđeno pita, a onda sve zajedno prijeteći i razdraženo. A kad je Erik podigao mrtvu sovu i mi se s njome udaljismo od drveta, stadoše nas vrane bijesno progoniti grakćući promuklo i osvetnički jer smo im ugrabili žuđeni plijen. Erik počе bacati kamenje na njih, stade pljeskati rukama i kričati, ali ih je to samo na čas zaplašilo. Odmah zatim nasrnuše novom snagom na nas: dolazile su sve bliže i bliže, sve se niže spuštale tako da sam ja sva izbezumljena od straha počela

trčati što sam brže mogla. Erik se tada i sam prestraši, te potrča za mnom i tako jedva umakne crnome jatuu.

Od toga dana vazda sam se sa strahom približavala starome hrastu.

I još danas, kad sam došla ovamo, pričinilo mi se kao da u njihovom graktanju čujem osvetničke krikove i prijetnje te pomislih na Erika i zaželjeh da se nađe uza me da me brani.

26. srpnja

On se vazda ispričava što su mu pisma tako kratka i blijeda. Ne tajim da mi se kadšto čine vrlo jadnima. Ali razumijem da ne voli pisati jer njemu je uopće teško izraziti svoje osjećaje.

Sad, kad ga dobro poznajem, ne rastužuju me više njegova pisma, samo me u prvom momentu malo razočaravaju.

No tješim se time što mu zato ja dvostruko više i češće pišem. Pišem mu dva puta na dan. Svakom poštom dobiva po jedno pismo. Kad mu uvečer pišem, znam da sad čita moje jutarnje pismo, a kad pišem jutarnje, čita što sam mu sinoć pisala. Tako gradim neprekidni most između sebe i njega. Vazda sam u njegovoj blizini. One male kupališne dame neće mi ga preoteti. Jutrom i večerom dolazim k njemu, pa stražarim.

Sasvim pametno velim sama sebi, pusti ga samo neka se naužije svojih praznika i svih onih malih zabavica koje mu se tamo pružaju. Šta te to smeta ako mu malo udvaraju i tetoše oko njega? Ta on je ipak moj! Uvjeravao me je o tom i ja mu vjerujem. Slijepo mu vjerujem i neću se ogorčavati niskim sumnjičenjem. A ako bi možda načas osjetio kakovu slaboću, evo odmah mene s mojim pismima da ga vratim na put kreposti. Kao vjerna straža dolazim svakog jutra i svake večeri, pa čuvam njegov čador od svih napadaja iz zasjede.

31. srpnja

Piše mi da mora 8. kolovoza biti u glavnom gradu, jer počinju pokusi u kazalištu. To će biti dan prije nego što mi odlazimo iz Soroea. I pade mi na um sjajna misao. Neka on 7. kolovoza dođe ovamo da zajedno provedemo posljednji dan praznika. I to se može divno udesiti. Ovdje ga nitko ne poznaje, pa se možemo sastati u šumi gdje ja danomice sate i sate sama šetam, a ni žive duše ne susrećem. Kriomice ću napuniti košaricu raznim dobrim jelom, kupit ću bocu vina i tako neka on jednom za promjenu bude i moj gost.

Ove se namisli neću odreći. Svakako ću je oživotvoriti. A one kojekakve male poteškoće lako ću maknuti s puta.

On se, dakako, još predomišlja. Piše mi:

“A je li to i pametno? Moglo bi doduše biti vrlo zabavno, ali pomisli da ćemo se i onako domala vidjeti u Kopenhagenu. Pa kad je tako, zar je vrijedno da se izvrgavaš opasnosti koja ti prijete kod sastanka u soroškoj šumi?”

I onda navađa bezbroj slučajeva koji bi se mogli desiti. Sve je to vrlo pametno, ali ja fućkam na to. I sad ću ga tako dugo bombardirati pismima, dok se napokon ne preda. Bože moj, ta on ništa ne riskira, a ja to tako vruće želim.

“Ne, dragi moj pametni gospodine viteže, ništa vam ne pomaže.” Odgovaram ovako kako bi odgovorila svaka zaljubljena djevojka: “Pa neka se sva soroška šuma napuni očevima, majkama, tetkama, ujacima i drugom divljom zvjeradi, ja ću se ipak u nedjelju sastati tamo s mojim vitezom.”

Pa da vidimo, neće li se vitez zastidjeti što mu je vjerenica srčanija od njega.

Viktorija! On dolazi!

“Unatoč mojim bojaznima.” piše. Oh, to mi je svejedno! Boj se ti koliko ti drago samo kad dolaziš. Vidim to zabrinuto lice kojim je potpisao kapitulaciju. Vidim ga kako klima glavom, napola nezadovoljno, a napola smiješeći se svojoj slaboći. “Vraška djevojka!” govori sam sebi. “Tako je nježna i anđeoski blaga, a ipak me omotava oko prsta, oko svog vrlo malog prsta.”

Ne, doista se ne trebaš stidjeti što si mi ovaj jedini put popustio. Obećajem ti da ću te stotruko nagraditi za to.

“Dakle po svoj ću prilici doći” završava pismo. “Ali molim te, promisli da mogu nadoći kojekakve zapreke. Ne kažem to jer mislim da će biti zapreka, nego zbog toga što iz iskustva znam kako ti teško podnosiš razočaranje.”

Hvala ti, moj mudrač!

Sad ću mu opet pisati i svakako ću spomenuti da potres na primjer držim za ozbiljnu zapreku.

7. kolovoza (u dnevnik umetnuto pismo)

“Vedbaek 6. kolovoza.

Draga Julija !

Dopusti da te u ovom pismu, koje će ti zadati veliku bol, prije svega zamolim da mi vjeruješ.

Kad sam ti u svom posljednjem pismu spomenuo eventualne zapreke koje bi mogle nadoći nisam ni slutio da ću ti danas pisati ovo, što sad dolazi.

Želio bih da mi vjeruješ, pa iako to možda nećeš razumjeti, da je to nešto što je došlo bez jasnih i svjesnih priprava, kao nešto nužno, nešto neotklonivo, nešto snažno i prisilno, nešto što mora biti. A naravno da je to već dugo u meni tinjalo, te se tiho i lagano sve dalje širilo. Bilo je časova kad sam to osjetio, ali sam se silio vjerovati da to ništa ne znači. A onda je opet došlo doba kad sam sasvim mirno sebi rekao: “To si ti sebi samo uobrazio; bilo je to tek prolazno neraspoloženje, sve je još kao nekoć. ” Dok nije u meni planula istina koja se nikako ne da zabašuriti. Prošlo je, sve je prošlo, treba dovršiti!

Da, Julija, ono jako gorko i jako teško što ti imam javiti jest to da je među nama svemu kraj i mora biti kraj!

Ne mogu i neću ti lagati, velim ti onako kako jest, tako sam umoran da ne mogu više.

To je jutros, kad sam primio tvoje posljednje pismo, jasno izbilo na javu. Nisam još bio ustao kad mi doniješe tvoje pismo. Očekivao sam to pismo, ta znao sam da će doći. Sad me slušaj sasvim mirno i nemoj me odmah osuđivati. Ležao sam tako i želio da danas izuzetno ne dođe nikakvo pismo. Upravo sa strahom očekivao sam svoju gazdarici koja će mi donijeti debelo pismo o kojem sve unaprijed znam i kako izgleda i kakav je rukopis na njemu i točno cijelu adresu, a isto tako i – ah – i njegov sadržaj! Onda je pismo ležalo na mom pokrivalu, pritiskivalo me poput more i gušilo nekim neizvjesnim strahom. Mozak mi se kao ukočio, a duša se napunila očajem. Sav mi se život ogadio. Nisam se mogao ni toliko svladati da otvorim pismo i da ga pročitam.

Ne znam kako sam dugo ovako ležao. U glavi mi nije bilo nijedne jasne misli, osjećao sam samo onaj užasni pritisak koji me svega izmorio i na mahove zagnjurio u kratak i nemiran san.

Napokon se svom snagom trgoh iz te letargije. Skočih s kreveta, odgrnuh zavjese, tako da je jasno danje svjetlo sinulo u sobu i kao neko oslobođenje, gotovo kao sreća, pojavi se u meni jasno i svjesno uvjerenje: prošlo je, treba dovršiti.

Neću ti lagati i neću uljepšavati svoje misli i svoje osjećaje. Doista sam bio sretan u tom času. Osjetih se tako lakim i tako slobodnim. Bijah kao preporođen, pun nove snage i novih nada.

Ali kad se malo prije latih pera i papira da ti pišem, osjetih da sad tek dolazi najgore.

Radi se evo o tome: Ja tebe nemam ni radi čega prekoriti naprotiv, dugujem ti zahvalnost i to veliku zahvalnost za sve ono lijepo što si mi dala, za svu tvoju slatku ljubav.

Ali najgore je svakako to što ti po svoj prilici nećeš sve to razumjeti. Razumjet ćeš samo to da sam te iznevjerio unatoč tvojoj velikoj ljubavi ili ćeš misliti da sam te dosad samo varao.

A ja ti se nisam ni iznevjerio, niti sam te varao, nego sam samo čovjek koji žudi za slobodom i odmah klone čim ga prilike počnu stješnjavati.

Vidiš, onda kad smo se nas dvoje upoznali, nismo ni ti ni ja mislili da će do čega drugoga doći, osim do časovite i prolazne radosti, koja nikog ne obvezuje. U nas oboje bio je to samo hir, raspoloženje, ni jedno od nas nije pomišljalo na čvrst i trajan odnos, a kamo li na vječnu ljubav. I dogodilo se da smo se oboje uistinu zaljubili jedno u drugo. Da sam te ja odista ljubio, o tome te valjda ne trebam uvjeravati. Iako ti to nisam, kako si mi u šali prigovorila, često ponavljao, ipak si znala po zvuku mog glasa, po mom pogledu, po cijelom mom biću, da ti ne krijem koliko si mi draga. Došla si mi kao nešto novo, čudesno, tako netaknuta i puna predanosti da si probudila u meni nježnije i finije osjećaje nego što sam ih dosad poznavao. U praskozorju naše ljubavi osjetih se sretnim pobjednikom i osvajateljem, jakim i slobodnim, u kome sve ključa od snage i sposobnosti za nova djela.

Ljubili smo se, ali naša je ljubav bila različita. Ja sam bio zaljubljen kao iskusan muž i kao čovjek s umjetničkom čežnjom

za slobodom; tebi je bila ljubav bivstvo tvoga života, te nisi imala druge želje nego se sva predati i ljubiti bez ikakva ograničenja.

Ja sam htio uživati našu ljubav poput oaze u pustoši svakidašnjeg života, a ti si htjela da nam ljubav ispunja sav naš život.

I tako je sasvim prirodno došlo do toga da je tvoja mlada, žestoka i jaka ljubav izmorila moje osjećaje koji nisu bili tako ustrajni kao tvoji.

Naš je odnos postao nečim većim i ozbiljnijim, čemu ja nisam bio dorastao, a nisam ni težio za tim. I malo pomalo počeo me hvatati bojazan. Vidio sam da tvoja ljubav danomice raste; osjećao sam kako se sve jače i jače privijaš uza me i ja egoist, kakav sam bio, uklanjao sam se sve više našem sve intimnijem životu. Kad sam pomislio da sam odgovoran za život drugoga čovjeka, počeo sam osjećati veliku neugodnost; razabrao sam da se ne mogu više sasvim slobodno kretati, da sam sputan, svezan, sapet. I dođe čas kad moradoh raskinuti spone, jer je mnome ovladala neodoljiva težnja za slobodom, za širokim prostorom, gdje bih opet mogao živjeti po svojoj volji, sam za se i potpuno slobodan.

A mučilo me i sneveseljavalno ono svakidašnje što se malo pomalo počelo uvlačiti u naš odnos. Ljudi moje vrste boje se braka baš zato što je brak regulirana i sistemizirana ljubav. Ali naši sastanci, koji su u početku očaravali baš svojom nenadanošću, slučajnošću i nekom pustolovnošću, pretvoriše se doskora u sve sređeniji i uzorniji odnos po dužnosti.

Sastajali smo se tih i tih dana u određeno doba, a malo pomalo viđasmo se svaki dan toliko i toliko sati. To nije bilo više nikakvo iznenađenje, ništa slučajno, ništa više nenadano, samo jednolično ponavljanje jedne te iste stvari. Kad sam te nekoć očekivao u svom stanu, bila je to svečanost za me i s nasladom sam spremao sve za tvoj dolazak. A kad smo se opraštali, sav sam drhtao pitajući "Hoćemo li se opet vidjeti?"

A onda dođoše dani kad se moradoh siliti da izgovorim običajnu frazu na rastanku "Sutra ćemo se dakako opet vidjeti, zar ne?" I kad si došla, da te pitam: "Što želiš piti? Bi li radije egipatsku cigaretu ili običnu?"

Nadao sam se da će što pomoći moj odlazak na ladanje jer se tada nećemo tako često viđati. Ali nažalost ima nešto, što se zove pismom. U osobnom saobraćaju ipak su moguće kakve varijacije, dok su pisma pravilna jednoličnost. Počinju se i završavaju frazama, koje se u najboljem slučaju mijenjaju jedino poretkom riječi; šalju se i dižu u izvjesno doba i dolaze kao vojnici vazda u jednakoj uniformi svojih omota s propisanim markama.

Sve to nije tebi ništa značilo. A meni je to bio pijesak koji se nagomilavao na moju umornu ljubav, dok ju nije sasvim pribio o tle.

To je naime alfa i omega onoga što ti moram priznati: umoran sam. Ne mogu više. Moram opet doći do svoje slobode. Dok ti ovo pišem, osjećam taj umor u tolikoj mjeri da ti ne mogu reći čak ni sve ono dobro i usrdno, što mi duša ipak za tebe osjeća.

A čini mi se da bi bilo i nedolično kad bih ovo pismo, koje ti donosi vijest što ćeš je s pravom nazivati brutalnom i nepravednom, okitio lijepim riječima. Ta i sam to osjećam i znam da je prekidanje našeg odnosa strašna uvreda za tebe, pogotovo kad je jedini razlog u tome što si me previše ljubila.

Pa ipak mora tako biti. Sve pritužbe razbit će se o moje umorno, ne mogu više.

I ne hasni tješiti se time da će to sutra ili preksutra proći. Ne vjeruj to! Ne, svršeno je. I mi ćemo oboje, ti kao i ja, najbolje uraditi ako uopće i ne pokušamo uskrsavati ono što je mrtvo. Jer što bi iza toga došlo, bilo bi samo nešto ružno.

Često si mi znala reći, "Obećaj mi, da ćeš vazda biti iskren prema meni. Onoga dana kad se zasitiš našeg odnosa, možeš mi to odmah reći. Prijelom ću moći podnijeti. Ali ti nikad ne bih mogla oprostiti kad bih otkrila da sam samo od milosti živjela uz tebe."

Taj dan koji si predviđala sad je, eto, došao. I ja ti to otvoreno kažem kako si i zahtijevala od mene.

Možda ćeš mi prigovoriti, ipak si me prevario jer si već dugo bio umoran. Na to ti odgovaram, "Dosad nisam bio svjestan svoga umora, nisam ti mogao ništa priznati jer ni sam nisam ništa znao."

Iako se sad rastajemo, ipak ćemo se oboje sjećati naše ljubavi kao prekrasnog doživljaja, ni trun gorčine neće natruniti naše uspomene.

Čas rastanka vazda je težak. Neću ni misliti na to koliko ti boli i tuge zadajem. Ali kad prođe neko vrijeme i mi se opet gdje god nađemo, mirniji nego što bi sada bili, onda ćeš, mislim, i ti reći isto što i ja, da smo se baš u pravi čas rastali i da smo stijeg naše ljubavi neokaljan iznijeli iz kreševa.

Zbogom, i nastoj mi ne suditi prestrogo.

A.”

8. kolovoza

Prošao je dan i prošla je noć. Svanuo je novi dan. Jučer se to dogodilo, a ja danas još živim! Dakle bol ne ubija i ja se sama nisam ubila od boli.

Kad sam primila njegovo pismo i dvaput ga pročitala prije nego što sam shvatila da to nije bila ni šala, a ni nesporazum, nisam briznula u plač, a nisam se ni onesvijestila. Bila sam sasvim mirna i tako sam čudnovato jasno i hladno reflektirala.

– Dakle, svršeno je! – rekoh glasno sama sebi. Glas mi je zvučao suhoparno, gotovo ravnodušno. Mislila sam, to si trebala ipak malo čuvstvenije reći. Ali u meni nije bilo nikakva čuvstva. Sve se kao ukočilo: srce mi nije kucalo, živci mi nisu drhtali. Čak mi se i lice ukočilo; koža se zategla; prođoh rukom preko obraza i rastegnuh usne na osmijeh da mi lice opet malo oživi.

Izađoh napolje. Ne znam kud sam išla. Dugo sam razgovarala s nekom starom gospođicom, koja mi je bez kraja i konca pripovijedala o svojoj bolesti koju je netom preboljela. Kad smo se rastajale, reče ona:

– Danas doista krasno izgledate! Eh, pa da, kad je čovjek mlad i sretan – pridometne s uzdahom.

I onda se nađoh izvan šume, na čistini pred jezerom. Stajala sam na mostiću kupališta, upirala sam oči u vodu i mislila:

– Da si uistinu do dna duše rastužena, sunovratila bi se dolje i za čas bi ti bilo dobro.

Začuje se zvono gradske crkve. Zvonilo je na popodnevenu Službu božju. Ogledah se oko sebe i bilo mi je kao da dosad nikad nisam vidjela kako je ovdje lijepo. Pogled mi se nekako zaoštrio, vidjeh

stvari kojih nikad prije nisam zapažala. Na primjer neki mali školj gdje je drveće duboko nad vodu sagibalo svoje krošnje da se ogleda u njoj. Razabirala sam bezbroj nježnih tonova među trskom uz obalu, iz šume i iz trave, kukce što su zujali, ptice što su lepršale amo tamo između lišća, ribe što su se praćakale. S udivljenjem stadoh promatrati kako se neprestano mijenjaju oblici oblaka; pričinjahu se tako mirnima i nepromjenljivima za tog tihog ljetnog dana, ali kad se točnije promatra njihovo lagano klizanje po nebeskom svodu opaža se da su nalik čas na zlatom obrubljene otočiće, čas na velike ptice raskriljenih krila, da bi se napokon rasplinuli u četice sićušne oblačne dječice koja, igrajući se, nestaju.

Velikim pogledom obuhvatih cijelu tu sliku i pomislih:

“I da nikada više ne dođeš ovamo, ipak ne ćeš zaboraviti kako je ovdje.”

Zađoh u guštaru. Ista svečana jasnoća, ista prijemljivost u meni. Dok mi najednom ne pade na um da imam njegovo pismo u džepu. Osjetih kako me nešto ubolo u srce i srsi me prodoše. Koljena mi stadoše drhtati, moradoh se nasloniti na drvo da ne padnem. Zgužvah pismo u ruci i ne čitajući ga, vidjeh svako slovo pred sobom.

Dakle istina je! Ostavio me! Ostavio me! Svršeno je!

Ta već sam to jednom rekla; čitavo vrijeme nosila sam te riječi u sebi, ali sad su mi doprle do srca i tako se zbole da sam se sva previla od boli.

Svršeno je! Neću ga više vidjeti! A kako je izgledao? Nastojala sam si dozvati njegovu sliku u pamet; ali ona je bježala od mene i raspadala se u same komadiće i krpe. Vidjeh pred sobom tek dva velika i crna oka, koja su me gledala mirno, umorno i malo porugljivo.

Tada kriknem od očaja i straha. Stanem zaklinjati nebesa i vapiti neka to ne bude istina:

– Shvaćam da je to kazna ali, sveti Bože, zar me još nisi dosta namučio? Sad sklapam oči, pa kad ih nakon nekog vremena opet otvorim daj da to bude samo san iz kojega sam se trgla.

I opet sam stajala dolje kod jezera i bilo mi je kao da mi nema drugog spasenja nego da se bacim u vodu. Nisam više bjesnila, bila sam samo na smrt žalosna. Plakala sam tiho i turobno. Preda mnom

se pružala divna ljetna krajina, a ja još tako mlađa nisam se imala ničemu više nadati.

Onda se javi neki glas u meni: – Ima još nade. Možda te sad već čeka kakav brzoglav ili je već novo pismo na putu.

Da, da, tako je, nastavih, mora tako biti! I dok sam naglo trčala, gradila je moja nada najljepše kule u zraku.

Ali nije me čekao nikakav brzoglav, a ni jutros nije stiglo nikakvo pismo.

No ja još uvijek ne gubim nade dok ne budem govorila s njim.

Mora da je već u Kopenhagenu, a sutra i mi putujemo. Sad sam mu pisala. Čudit će se mome pismu i mislim da će mu se svidjeti. Nema u njemu ništa što on zove histeričnim. Mirno je i razborito pisano.

Pisala sam mu da on možda ima pravo ako misli da se nešto ustajalo uvuklo u naš odnos. Možda nema drugog izlaza, pisah mu, osim onog kojim si ti udario. Želiš da se na svaki način neko vrijeme ne vidamo. Ali možda bi ipak bilo moguće da zajedničkim nastojanjem tu stvar uredimo na način koji ne bi bio toliko bolan. Stoga te molim, javi mi kad bih smjela ovih dana k tebi doći. Ne boj se da ću ti doći jadikovati. Naprotiv, vidjet ćeš da sam vrlo srčana djevojka koja shvaća tvoj umor te je spremna biti sasvim onakva kakvu je želiš.

9. kolovoza

Noćas sam još kasno sjedila pred ogledalom i redila kosu. Bila sam na smrt umorna, a ipak nimalo pospana. Zapala sam u duboke misli na očigled svoje vlastite slike i odjednom se prestrašili tog lica s razgoračenim sablasnim očima, počeh drhtati te nervozno otkrenuh glavu da ništa ne vidim.

Pogled mi pade na stijenu iza komode. Zid je prevučen prugastim žutim tapetama koje su se zamrljale od vlage, a gdjegdje i poderale. Po toj staroj zamrljanoj tapeti puzala je neka životinja, neki dugački, tanki i plosnati insekt, smeđe–žute boje i nebrojenih brzih nogu. Očito je izmilio ispod one derotine tamo u desnom kutu. S odurnošću sam pratila njegovo naglo odmicanje po tapeti; žurio se prema svjetlu i toplini na komodi. Već se podigoh da ga prignječim četkom, kad li spazih, da se pomolio i drugi takav insekt ispod ove derotine, te već gmiže po zidu. Zastadoh kao ukopana, strah i odvratnost ukočiše mi uda, samo su mi se oči nepomično upirale u te ogavne

gmazove. I gle, kao da je odjednom sva stijena njima provrvila, jedan za drugim izvlačio se ispod one derotine, već ih je bila cijela karavana od kuta do komode. I tad zapazih da nisu dolazili samo iz onog desnog kuta, nego odasvud, gdje god je bila kakva rupa na tapetama, a najviše ih je isplazilo iz jedne pukotine na podu.

Nisam se usudila ni maknuti, nisam se usudila ubijati te gadove, koji kao da su izbijali iz nekog groba s trulom lešinom.

Čekala sam samo još onaj užasni čas, kad će s komode domiliti na me. Već su pružali svoje okretne noge da dohvate zavjesu na toaletnom ogledalu. Napetih živaca promatrala sam taj pokušaj. Uto me nešto hladno poškaklja po ruci koju sam držala na komodi. Sva se stresoh i s glasnim krikom zbacih gada s ruke, te sad primijetih da se to crvlje s poda već popelo na komodu.

Činilo mi se da ću poludjeti u tom času. "Sad dolaze crvi iz lešine da se bace na te, kao na svoj plijen!" i odjurih iz sobe preko hodnika k majci, koja se probudila sva prestravljena, a ja joj nisam mogla ništa objašnjavati, samo sam šaptala kao u groznici:

– Tako se bojim, tako se bojim!

Majka me primi k sebi u postelju i stade me milovati kao malo dijete, pa kad sam se malo umirila i samo tiho plakala, poče ona:

– Reci mi sad sve što te muči, Julija. Reci mi, zašto si onda odbila Erika i zašto si sad tako tužna?

Zamolila sam je da sada ne traži nikakva objašnjenja. Kasnije će već sve saznati. Nato mati obuhvati objeručke moju glavu, okrene k sebi moje lice i čvrsto mi pogleda u oči govoreći:

– Samo jedno hoću znati, Julija, i to mi moraš reći. Ta valjda nisi u...? – Ja je prekidoh, stavivši ruku na njena usta.

– Ne, majko, – i turobno se nasmiješih – onoga, što ti misliš, ne trebaš se bojati.

– Onda, hvala Bogu! Jer ti i ne slutiš kako sam posljednjih dana bila zabrinuta za tebe. Da nam nešto tajiš, to sam već odavna opazila. Ali sam mislila, da se kod Kristijane sastaješ s nekim koga voliš, pa ćeš jednoga dana doći i javiti nam da si se zaručila.

– Ne, majko, i u tom se varaš. Nemam ti javiti ni o kakvim zarukama.

9. kolovoza uvečer, Kopenhagen

Opet sam u svom starom gnijezdu. Ovdje je ružno i mračno. Ali što to smeta? Ipak sam tu, gdje je i on. Mogu ga susresti na ulici, a kad sutra dignem njegovo pismo na pošti, mogu za deset časaka biti kod njega. Drago mi je da smo majka i ja zasad same, tako da se ne trebam neprestano usiljavati. Tek za osam dana vratit će se otac s Franjom iz Jutlanda.

11. kolovoza

On neće da dođem k njemu, bar zasad ne. Piše da me još ne može vidjeti, mora imati malo mira. Ali obećava da će mi se doskora javiti.

20. kolovoza

Svakog jutra, kad se probudim, mislim, "Danas će doći pismo." Ali dani prolaze, sumorni, dugi i sivi, i ne donose mi ništa od njega, ni pozdrava, ni vijesti, ni jedne jedine riječi.

Kako samo može biti tako okrutan! Odviše je zao prema meni.

22. kolovoza

Zar ga je nestalo sa svijeta? Gdje se krije, što radi?

Uzalud ga tražim po ulicama na onim mjestima i u ono doba kad sam ga obično susretala. Sate i sate čekala sam pred njegovom kućom, a njemu ni traga ni glasa.

25. kolovoza

Sad znam što je. Neće me više nikad vidjeti.

Već sam nekoliko puta bila na njegovim stepenicama, ali se nisam usudila pozvoniti. Danas sam se napokon odvažila, a na vratima se pojavila njegova stara služavka i rekla da ga nema kod kuće. Ali to nije bilo istina. Vidjela sam joj na licu da joj je naloženo neka me otpravi. Bila je u neprilici i tako me sažalno pogledala.

Kako me samo može tako poniziti! Ali ja ga hoću vidjeti! Hoću govoriti s njim! On nema prava sa mnom ovako postupati!

Premda, i to je baš ono, on može postupati sa mnom kakogod ga je volja. Može me ponižavati, može me mučiti i zlostavljati, sve ću to vazda s nasladom podnositi. Puzat ću pred njim kao pseto, neka me odgurne nogom, ja ću se ipak vratiti k njemu i neću mirovati sve dotle dok ne budem smjela ostati kod njega.

Razmišljala sam o tome, ne ljubi li možda koju drugu i dolazi li ta sad k njemu, pa me možda zbog toga više neće?

Pisat ću mu:

"Uzmi drugu, koju god ti drago. Ako sa mnom nisi više zadovoljan, ako trebaš promjene, pa dobro, u ime božje!"

Razumijem te. Ti si umjetnik, treba ti novih dojmova, novih poticaja. Ja sam glupa i neznatna djevojka, jedina mi je vrlina da te ljubim. Ali ipak znaj, neću se ljutiti ako uzmeš još i drugu.

Jedino što tražim, jest to da zbog toga ne prekineš sa mnom. Hoću da si, unatoč svemu, i nadalje moj. I hoću da ja budem ona, koja će ostati kod tebe, kad te sve druge ostave.”

On mi odgovara:

“Ne, Julija, takva mi pisma ne smiješ pisati. Kakvu sam te poznavao, kako te se sjećam i kako mislim o tebi, vazda stojiš preda mnom u aureoli nesvjesne duhovne plemenštine: fina i rijetka natura koja se nije obazirala na društvene forme i predrasude; nježno malo stvorenje koje nikad nije bilo prosto, čak ni onda kad je pogazilo običaje dobroga društva, nego se, naprotiv, baš time uzdiglo nad prosječnost i svakidašnjost.

Ne, Julija, nije moguće da si mi ti poslala ovo pismo jedne kitničarke koja je zloupotrijebila tvoje ime. Ta gdje bi ti, ponosna, čista i mila djevojka, mogla naučiti te hektički izazovne riječi?

Znam da sam se vrlo ružno i okrutno ponio prema tebi. Ali to, što ti sama sebi činiš, to je još tisuć puta gore.

Mila moja prijateljice, ti najljepša uspomeno moje duše, tugujem nad tvojim pismom, kao nad kakvim vandalizmom, kao nad umjetnikom koju su oskvrnute surove ruke. Još i više: stidim se zbog tebe. I osjećam: to je moj najžalosniji doživljaj.”

Pisala sam mu posljednji put:

“Hvala ti na tvom pismu. Tako me je zabolilo da sam se sve trzala, ali zaslužila sam taj udarac koji nije promašio cilj. Ne misli da smatram poniženjem što sam u prahu ležala pred tobom. Ali svakako je bilo ružno od mene što sam ti se htjela nametnuti, premda sam morala znati da me ti više ni po koju cijenu ne želiš.

Od svega srca molim te da mi oprostiš. Ta znala sam da nemam prava ništa tražiti od tebe. Sama sam od svoje volje došla k tebi i ti se nisi ničim obvezao, niti mi što obećao. Ali bio si neizrecivo dobar prema meni; predoabar i predrag. I to mi je jedina isprika što se nisam mogla otkinuti od tebe.

Ali prije nego što se razidemo, trebaš saznati cijelu istinu, kako sam bila luda i nimalo fina u svom odnosu prema tebi. Od

prvoga dana bila sam uvjeren da će naš odnos završiti brakom. Kad sam ti govorila da i ne mislim na udaju za tebe, kad sam te čak uvjeravala da bi to bila ludost, naprosto sam lagala. Sve moje težnje i sva moja nastojanja imala su samo jedan cilj: tako se usko svezati s tobom da me jednog lijepog dana zamoliš da budem tvojom ženom.

Ja nisam otmjena i nadmoćna djevojka kakvom me ti zamišljaš. U mojim smionim činima bila se, isprva besvijesna, kasnije svjesnija, kukavna namjera građanske kćeri da postignem zakonitu crkvenu posvetu našega odnosa.

Jadno sam se prevarila u računu. Pitala sam se ovih dana, nisam li odabrala upravo najnezgodniji način, pa ne bih li možda suzdržljivijom ljubavlju prije postigla svoj cilj.

Ali mislim da sam odabrala jedini način koji sam mogla, jer sam te tako vruće ljubila da ti se ne bih mogla na odlomke prodavati, kad se radilo o najvišoj zapovijedi.

Izgubila sam igru, ali ne kajem se. Bio moj život ubuduće ne znam kako jadan i oskudan, ovaj ulog što sam ga tebi dala nije propao. Iako sirota, bit ću bogatija uspomenu nego itko drugi na čitavom svijetu. I došlo što mu drago, vazda ću blagosivljati onaj dan kad sam postala tvojom.

U lakoumlju došla sam k tebi. A sada mi je duša sjetna i sumorna, sada, kad me ostavljaš. Mnogo si mi uzeo, ali si mnogo i dao, ti moj moćni i ljubljeni gospodar, bijeli moj šejče, sanjo mladosti moje i bolna sreća moja.

Na svemu ti hvala, na tvojoj velikoj milosti i na tvojoj strogoj kazni. Visok je tvoj cilj i smiono jezdiš. Nisi mario gaziš li na svom putu po pijesku ili po cvijeću. Dao Bog da ti tvoj put do pobjede bude vazda lak i svijetao.

Julija.”

12. rujna

Zebem. Dani su okraćali, a večeri se teške i mračne spuštaju na mene. Sjedim kod prozora i gledam kako nestaje svjetlo, ukočeno gledam preda se, upirem oči u suprotnu kuću kud su nekoć odlijetale moje misli na sanjarske šetnje. A ta je kuća sad dosadna i svakidašnja kao i naša; i tamo gdje je nekoć stolovao moj kraljević iz

priče sjedi sad neka tusta i troma matrona i pospano veze neki uzorak u živim i šarenim bojama života.

Kažu da se Erik opet vratio. Ema je nedavno pripovijedala da ga je vidjela.

Drago mi je što nije bio kod nas. Ne bih htjela da opazi kako sam zlo prošla.

Zebem i tako mi je kao da se sva kuća smrzava. Nikad prije nije bilo ovdje tako hladno i pusto, i tužno, i tjeskobno. Šuljamo se kao sjene. Nitko ne govori glasno, a na objed dolazimo kao na sprovod.

A kad večerom majka i ja sjedimo same jedna do druge, ništa ne govorimo. Obje smo zadubljene u misli, ali znam da njene oblijeću oko mene.

Koncem rujna

Najugodnije se osjećam kod bake. Kad god mogu, odlazim k njoj.

Iz bučnih ulica, gdje se ljudi guraju i tiskaju i jure kao za okladu da što prije stignu do cilja – iz toga grozničavo živahnog života koji mi se vidi surov i ružan i koji mi svojim žagorom prodire u dušu poput očajnog stenjanja i mrskih krikova – sklanjam se u malu pokrajnju uličicu gdje stanuje baka. Tu se već čuje buka samo kao prigušeno zujanje, a kad dođem k baki u sobu, tako mi je kao da sam umakla velikoj opasnosti koja sad samo još kao daleki šum dopire do mene.

Kod bake je toplo i tiho; tu se stišavaju sve boli i ublažuju sve muke. Tu se umiruje svaka buntovna misao i svaka se požuda i bolesna čežnja ovdje ohladi i omami.

Tu sjedi baka, stara i sita života kao velika životna mudrost koja ne ispituje i ne prekora nego sve razumije, sve prašta i vida svaku ranu.

I ja u bakinoj sobi postajem opet djetetom. Sjedim kao nekoć, dok sam još bila mala djevojčica, na podnožniku do njenih nogu, pa listam po starim mapama s požutjelim bakrorezima: Struensee i njegova kraljevska grešnica; Fridrik VI. kao jadni mladić tankih nogu u paradnoj generalskoj uniformi kako inspicira čete; požar dvorca u Kristiansborgu godine 1794.; Robespierre, koji je na istoj slici prikazan kako pada s prozora vijećnice i kako ga, prelomljenih ruku i nogu, vuku na stratište; gospodja Heiberg, najprije kao koketna nesvjesna djevica, a zatim kao slavna žena u longshawlu sa sanjarskim očima.

Ili uzmem kakav posao u ruke, pa radim ili čitam baki novine. Ona pozorno prati sve događaje u inozemstvu te svaki put svečano kima glavom kad čitam o novim radničkim pobunama.

Jest, kod bake se voljko osjećam. Ona i stara Marija natječu se koja će me više razmaziti. Čim me udobno i meko smjeste u naslonjač, okrene se baka Mariji pa joj hitro namigne:

– Ah, Marijo, danas zacijelo nemamo ništa za našu malu gospođicu, zar ne? – A Marija na to odgovara jednako lukavim tonom: – Ja zbilja ne znam, ali pogledat ću.

I onda se, na sveopće iznenađenje, poslije nekog vremena opet vraća, pa donosi naranče, kolače, komad pudinga ili bočicu ukuhana voća. Svaki put me počaste kakovom poslasticom, koja mi svaki put ide u slast kao djetetu jer su te obje starice tako sretnе što mi je mogu ponuditi i jer osjećaju da moraju postupati sa mnom kao sa rastuženim djetetom.

Ah, kad bih mogla otputovati! Daleko od svega! Groza me hvata kad pomislim na skoru dugu zimu u toj okolini koja će me svakog trenutka podsjećati na sve ono što je mrtvo i pokopano i što treba zaboraviti, ali me još uvijek peče kao otvorena rana. Ali kuda i kako da otputujem?

Trebala bi otići sasvim sama, raditi, sama zasluživati svakidašnji kruh i sama sebi probijati put. Ali ja ne umijem ništa raditi, tek nešto malo slikati na porculanu, a od toga se ne može ni živjeti, ni umrijeti.

Rekla sam sama sebi: "Jedini bi izlaz bio da odeš u Ameriku, pa da tamo nađeš kakvo mjesto prodavačice ili što slično, makar što."

Ali odviše je kukavštine u meni, a da to izvedem. Nisam dovoljno srčana da bih se sa svačim zadovoljila. Tijelo mi je razmaženo, ne podnosi teška rada i znam da bi me boljelo kad bi sa mnom postupali kao sa služavkom.

Ne bih smogla čak ni toliko energije koliko je potrebno da iznudim dozvolu za putovanje. Nedavno sam to osjetila kad sam samo iz daleka nagovijestila majci da bih željela otići iz kuće. Ona me je samo pogledala sva zaprepaštena i rekla:

– I ti bi to mogla učiniti bez ikakova obzira na mene?

U tom trenutku klonu mi volja i ja spoznah svoju nemoć.

Ne, nemam ni snage, ni srčanosti da to izvedem. Ali ako ostanem kod kuće, propast ću. Mislim da tako nekako mora biti pri duši ptici koja je bila zatvorena u kavezu, onda na nekoliko lijepih ljetnih dana puštena na slobodu, a iza toga opet zatvorena.

Nešto je prepuklo u meni. Potreba mi je da odletim, ali koliko god ja udarala krilima, ne mogu se više podići na novi ljet.

13. listopada

Napokon se dogodilo ono, čemu sam se nadala i čega sam se bojala, pred čim sam drhtala kao pred kakvom osudom. Susrela sam njega.

Pošla sam u grad pohoditi baku. On mi je dolazio ususret s nekim gospodinom. Vidjeli smo se već iz daleka. Kadikad je bilo ljudi

između nas, tako da se nismo mogli vidjeti, ali onda se opet sukobiše naši pogledi. Prva mi je misao bila da okrenem natrag. Ali silom se svladah i pođoh naprijed. Osjetila sam da se radi o nečem odlučnom i važnom, te čvrsto i mirno, s najvećim naporom volje uprem pogled u njega. Sad smo se već približili jedno drugom na nekoliko koračaja. Vidjeh kako je nervozno zatrepao očima, ne okrenuh glavu, i kad smo prolazili jedno pored drugoga, on se naglo maši za šešir i pozdravi.

To je bilo prvi put da me je javno na ulici pozdravio. Osjetila sam da sam u tom času bila jaka. Ali čim je prošao pokraj mene, klonula sam od nemoći. Koljena mi stadoše klecati, te se moradoh skloniti u najbližu kuću da se naslonih na zid.

Da se vratio i pošao za mnom, sve mi se zavrtjelo u glavi kod te pomisli.

Ali nije se vratio. Pa kad sam onda dalje pošla i pomalo se uvjerila da se neće vratiti, bilo mi je kao da sam doživjela gorko razočaranje; ali ujedno sam osjetila da za mene nije svaka nada izgubljena, pa da ću se jednom opet moći osjećati slobodnom.

Koncem listopada

Posljednje vrijeme često sam bila u dvorskom perivoju u Frederiksborgu. Tamo je tako lijepo u jeseni, kad lišće žuti i opada, a sunčane ga zrake u zlatu spuštaju na zemlju.

Razumijem da stari ljudi i osamljene duše rado pohađaju taj vrt. Pred njegovom ogradom nestaje gradske buke, te ulaziš unutra kao u sklonište tihih misli i tihih boli. Pričinja ti se kao groblje gdje se pokapaju skrovite uspomene i razbijene nade.

Svaki dan susrećem iste ljude. Čini mi se kao da ih sve poznajem, pa mislim da znam i što vodi svakoga od njih ovamo. Tu je neki stari, kitnjasto odjeveni gospodin blijeda lica, kome se usnice neprestano trzaju, a on udara štapom oko sebe. Što bi on drugo mogao biti, nego negdašnji činovnik, koji se neprestano kini što su ga tobože nepravično skinuli sa službe. A treba li pitati o čemu misli ona visoka i vitka dama u crnini koja se šeta sa svojom nedoraslom kćerkom, pa se tek umorno i nesabrano osmijehne kad joj živahno djevojčce štogod rekne? Ili ovo mlado, kljasto stvorenje, što ga stara i jedna majčica voza po perivoju u bolesničkom stolcu?

Ili ja sama? Zar možda ne slute svi ostali kakva me sudbina dovodi u njihovo društvo?

Erik nas je pohodio prije nekoliko dana, ali ja ga nisam vidjela. Čim sam čula u predsoblju njegov glas, pobjegla sam u svoju sobu, pa kad je poslije nekog vremena došla k meni majka te me upitala neću li ga pozdraviti, zamolila sam je neka mu kaže da mi nije dobro.

Je li mi se to samo pričinilo ili je zbilja tako bilo? Dok sam danas šetala u perivoju, pričinilo mi se kao da među kolima pred ogradom nestaje neka osoba koja je bila nalik na Erika.

Zar je išao za mnom? Ali ako je on to bio, zašto nije došao k meni? Ta nema razloga da se boji sastanka sa mnom.

Prošla su dva mjeseca otkako sam posljednji put pisala u svoj dnevnik. Činilo mi se da nisam ništa doživjela, što bi vrijedilo zapisati. Mislila sam da je kraj mome životu, te sve što bi sad još došlo, ne bi bilo ništa drugo nego tek suho lišće na grobu moje sreće.

Ali dok sam tako mislila, lagala sam sama sebi. Za onih gorkih i žalosnih dana što me zadesiše klijala je pod suhim lišćem nova, nježna biljka, a da ja to ni sama nisam slutila.

Osjećala sam i stidjela sam se toga da sam premlada, a da bih već obračunala sa životom. Zatekoh samu sebe kako maštam o budućnosti koja se nije sastojala samo od uspomena. Branila sam se od tih napasti, ta one su oskvrnjivale moju bol. Prionuh uz svoju bol; pod njenim velikim i teškim krilima zatražih zaštitu i utočište poput duvne u ćeliji. Ali baš kad sam se smatrala najsigurnijom, osjetih jednoga dana kako se u mojoj duši budi tisuću novih slutnji, nada i obećanja i tad mi je bilo jasno da sam preboljela.

Ali sad nisam više razmaženo dijete. Ne očekujem nikakvog kraljevića i ne mislim da nas život poziva na neprekidno pirovanje. Znam da me čeka i zlo i dobro, ali najviše svagdašnjih dana, a samo kadikad po koji blagdan. Znam da to što dolazi ne će biti niti što veliko, niti izvanredno, ali znam i to da moram unatoč tomu biti zadovoljna i da će to ipak biti život. A živjeti moram, moram na zrak i na svjetlo jer ne mogu biti uz mrtve i jer sam premlada, a da bih našla mir u samostanu brige i oskudice.

I budući me Erik, moj vjerni prijatelj, hoće uzeti ovakvu kakva jesam, ne držeći to za sramotu i ne prigovarajući mi ništa, otmjeno i viteški, ne tražeći od mene nikakva poniženja.

On je zbilja bio onog dana pred perivojem u Frederiksborgu. Nekoliko dana kasnije susretoh ga u samom perivoju, šetao se sa mnom i pripovijedao da me često viđao tamo vani, ali se skrivao jer je mislio da najvolim biti sama. Odgovorila sam mu da nemam razloga tražiti samoću, a on je šutio i nije mi vjerovao.

Kasnije sam ga opet kadikad susrela, a kadšto smo i razgovarali. Tada on poče opet češće dolaziti k nama, ali svaki put kad bi došao, došla je i napast. Napokon, jedne večeri prije osam dana, nađe me on samu kod kuće i tad mi nagovijesti da zna sve. Nije mi to direktno rekao, već mi stao pričati neku priču. I to ovu: “Jedan od njegovih prijatelja u Njemačkoj ljubio je neku mladu damu. Bio je čestit trgovac, dobar i vrijedan, ali nije bio ni duhovit, ni zanimljiv, običan svagdašnji čovjek, kao ja po prilici, reče smiješeći se. Ona je bila – tu je stade opisivati najzanosnijim riječima. A uz to je još bila romantično stvorenje, puno poleta i velikih zahtjeva. Nije dakle nikakvo čudo što je svom bratiću, trgovcu, nagovijestila da njegovoj ljubavi nema nikakve nade. Odletjela je od njega, daleko i visoko. Ali jednog lijepog dana nađe je on tužnu i slomljenih krila. Njen visoki lijet donio joj je samo prolaznu sreću. A ta njena bol mučila ga je više nego njegova vlastita; on ju je naime još uvijek ljubio i nikad nije nijedne druge ljubio. Nije ju molio da mu bude ženom, nije se usudio uznemiriti bolesno srce; ali ju je nastojao uvjeriti da nikada nije imala boljega prijatelja od njega i da je najsretniji kad joj može što dobra učiniti. I ona je njega razumjela, te poslije nekog vremena dođe k njemu i reče mu da ga voli. I sad su njih dvoje najsretniji supruzi u onom malom njemačkom gradu.”

Kad je Erik dovršio tu pripovijest, bili smo oboje zbunjeni i nijedno od nas nije ni riječi progovorilo. Sjedili smo i gledali jedno u drugo, a ja pomislih da on možda ipak još ne zna sve. Zato ga napokon upitah:

– Zar je ona mlada dama bila s onim drugim zaručena?

– Ne – odgovori Erik i čvrsto me pogleda – Ona je bila ljubovca onoga drugoga.

– Pa ipak...

– U njegovim očima nije to bio nikakav grijeh. Jer ona je ljubila onoga drugoga. I on se radovao što ju je sad mogao štititi i sokoliti, i jer je znao da se nije udala za njega da ga prevari.

Onda smo razgovarali o običnim stvarima, ali prije nego što je otišao, rekoh mu:

– Slušaj Eriče, vrlo ćeš me obradovati ako na Silvestrovo dođeš k nama. Pa neka sve bude onako kao što je nekoć bilo!

Oči su mu bile vlažne i glas mu je drhtao kad je odgovorio:

– Hvala ti, Julija.

Pa kad su onda roditelji došli kući, i ja majci pripovijedala da sam pozvala Erika neka Silvestrovo sprovede s nama, draga se majčica tako obradovala kako je već odavno nisam vidjela. I onda smo obje još dugo i dugo razgovarale, kao nekoć za zimskih večeri. Povjerljivo smo razgovarale i plakale, ali smo se i smijale, i majka je bila neizrecivo dobra prema meni.

I tako je dakle riješeno. Sutra će doći Erik, pa kad stara ura odbije ponoć, neće pucati čepovi šampanjskih boca, ali ću ja tiho stisnuti Erikovu ruku te ga zamoliti neka mi pomogne da budem sretna u Novoj godini.

Maloprije uredila sam sve svoje stvari. Oprostila sam se od svih svojih uspomena na njega. Spalila sam njegova pisma, posljednji put sam ih orosila suzama. I njegove slike sam spalila. Najteže mi se bilo rastati s onom slikom koja ga prikazuje kao malog dječaka. Sad je sve uništeno.

Samo onu koprenu, koja je sa svim ostalim ležala u ladici, nisam mogla spaliti.

Majčinu i moju koprenu.

Utisnula sam svoje lice u nju i bilo mi je kao da je ona neko živo biće, vjerna prijateljica, koja neće nikome odati mojih tajni već će samo za mene sačuvati opojni miris lijepih uspomena. Nisam je mogla spaliti. Drhćući mi je milovala lice, a ja sam je cjelivala i gladila, isplakala sam se u njenom mekom krilu, te joj obećah da će vazda ostati uza me. Ovih je oko svoga dnevnika i oboje spremih tako da ih nitko neće moći naći. Ali kucne li kadgod čas da mi se bude život pričinio odviše jadnim i tmurnim, uteći ću se starim svojim dvjema pouzdanicama, pa ćemo zajedno dozivati minula doba kad je šarolika punoća života obasjavala jednu moju mladost poput čudesnog objavljenja.

Moj dnevnik je dovršen. A dovršena je i ova godina u koju sam tako nesigurno stupila. Bila je to moja sudbonosna godina. Mnogo mi je sreće donijela, ali i mnogo boli. Je li bilo više sreće ili više boli? Neću, a i ne mogu, to prosuđivati. Samo znam da ništa ne žalim.

Krasna i užasna godino! Puna zahvalnosti opraštam se s tobom. Napisala si mi nezaboravnu priču moga života.

scan i obrada: **Miel**

Table of Contents

[PETAR NANSEN - JULIJIN DNEVNIK](#)

[Herman Bang o Peteru Nansenu](#)

[JULIJIN DNEVNIK](#)

[Silvestrovo, 12 i pol sati u noći](#)

[Siječanj](#)

[Veljača](#)

[Ožujak](#)

[Travanj](#)

[23.travnja \(moj rođendan\)](#)

[Svibanj](#)

[Lipanj](#)

[Srpanj](#)

[Kolovoz](#)

[Rujan](#)

[Listopad](#)

[Studenj](#)

[Prosinac](#)